

România literară

**BIRUINȚA
SOARELUI NOU**

(Pag. 16-17-18-19)

XXIX

LA cei 29 de ani de la insurecția națională antifascistă armată, a cărei victorie a însemnat eliberarea României din înclăștarea hitleristă și a poporului român din stihia fascistă, — această revoluționară a destinului național s-a repercutat adânc în spiritualitatea noastră revelind cu tot mai multă putere de semnificație noii indici ai istoriei pe răgașul căreia am intrat după 23 August 1944.

Revoluția în cultură s-a constituit ca o veritabilă forță motrice în vasta transformare de structură succedând marilor evenimente, eroicelor eforturi pentru construirea unei noi orânduiri, cea socialistă. Moșteneam, în această privință, o bogată tradiție de luptă revoluționară a mișcării noastre muncitorești, luptă care, dintru începuturile ei, s-a împletit firesc cu năzuințele și acțiunile de progres ale cărturarilor, nu puțini dintre ei militanți direcți, cu fapta, cu arta și scrisul lor. În plus, mișcarea proletariatului nostru — atât de originală în parametrii ei sociali și în perimetrul ei de acțiune — a implicat organic conștiința unei traice alianțe cu țărâimea muncitoare. Răscoalele de la 1907 au potențat conștiința revoluționară a proletariatului și au zguduit profund spiritualitatea artistică și terară. Însăși intelectualitatea noastră avea o tradiție progresistă cu rădăcini adânci: în epoca Luminoasă, în perioada pașoptistă, în cea a făuririi statului național român.

Astfel se explică, desigur, deosebita sensibilitate socială a artiștilor și scriitorilor noștri în perioada interbelică și, cu atât mai mult, adeziunea lor atât de manifestă, după Eliberare, la acțiunile, la programul, la rofund revoluționar, al Partidului Comunist Român. E ceea ce ne-a și îndemnat ca revista noastră în sărbătorile să readucă în lumina contemporaneității atitudinea multiplu semnificativă a altor scriitori și cărturari, exprimând, în cadrul evenimentelor glorioase de acum aproape trei decenii, **Bucuria soarelui nou**, cum titlul de plastic se exprima Sadoveanu, dar și înalta responsabilitate pentru dezvoltarea culturii române, a artei și literaturii în condițiile, în climatul creator al unei Românii suverane și independente, cu un popor plin stăpin pe soarta sa. Colocviul **Universul artei noastre** confirmă întru totul premisele și nădejile de atunci, concretizate în strălucirea de astăzi a culturii noastre.

Iată de ce, deloc întâmplător, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cu cele mai nimerite prilejuri, a pus și une în lumină contribuția intelectualității noastre progresiste, — iată de ce s-a aflat și se află de atâtea ori în mijlocul oamenilor de cultură, al cercetătorilor științifici, al cărturarilor universitari, al artiștilor, al riturilor.

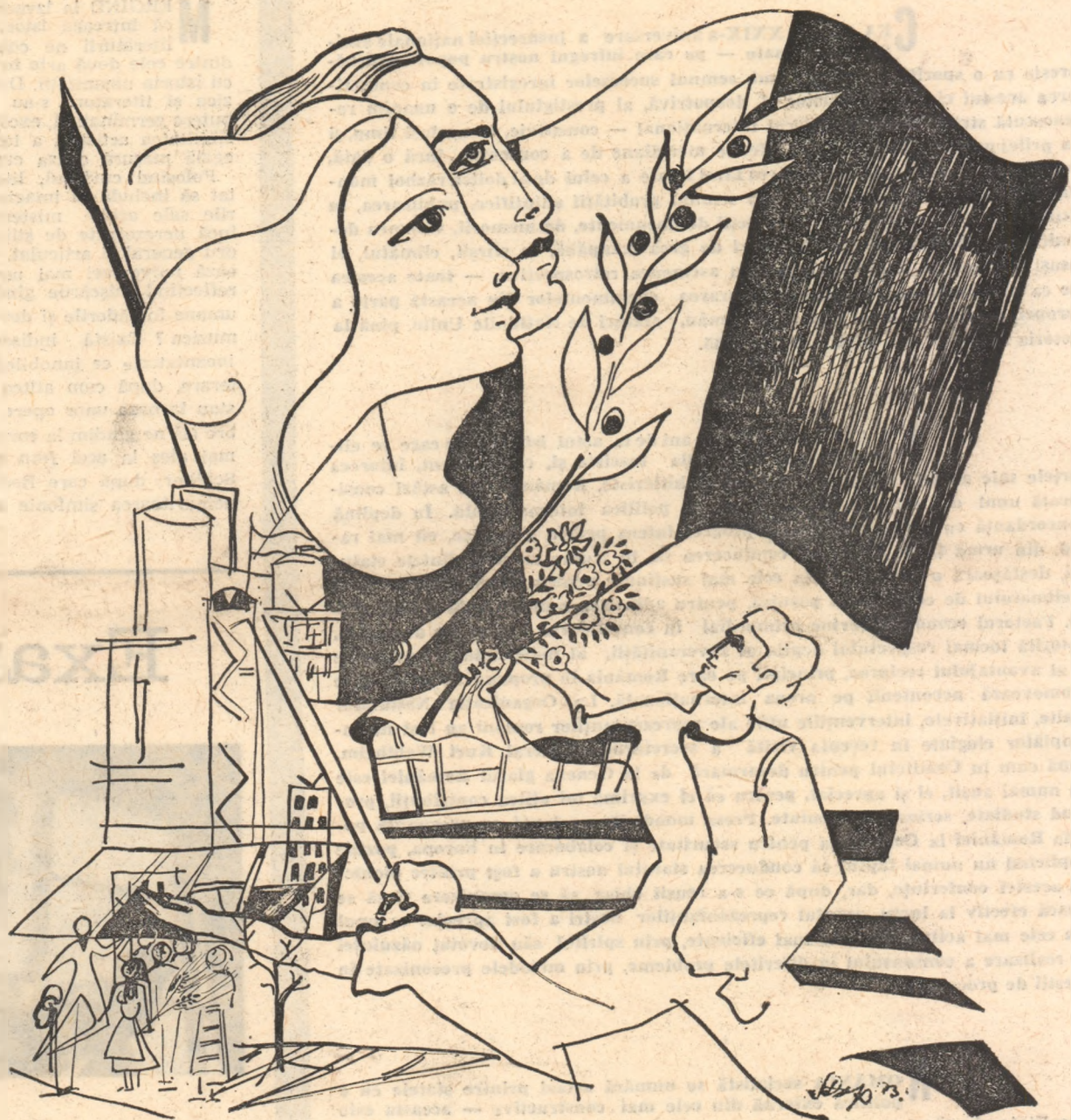
Nici o dată mai mult ca în acești ani, — anii congreselor X și XI ale Partidului nostru, ai Congreselor pe care fiecare conștiință lucidă le simte, le știe ca decisive pentru pășirea înainte a României — niciodată eatorii de artă, de frumos, promovatorii, astfel, ai unui umanism generat de spiritualitatea poporului român n-au simțit mai apropiată de munca lor, mai mulătoare a năzuințelor lor, prezența, cuvântul cald, al interesului, prețuirea, plenar concretizate în persoana secretarului general al Partidului.

În universul artei noastre, acest interes, această dragoste, mereu proaspete, mereu îmbogățitoare de energie creatoare, constituie astăzi un factor primordial în florirea artelor și literaturii noastre. Călăuzirea de către Partid a creației noastre spirituale a căpătat, față de odinioară, dimensiuni, sensuri cu totul și cu totul edite.

E ceea ce și explică noua dimensiune a culturii române, iradiația ei depășind tot mai semnificativ țările, prin tot mai frecvente recunoașteri ciale, prin premii și distincții, prin solicitări de tracteri din domeniul literaturii, prin participări active la iniuniri și dezbateri internaționale. Tot mai autentic, i adânc ancorat în realitățile lumii contemporane, ritul creator românesc și-a înscris o arie tot mai înăă a vibrației lui pe firele de înaltă tensiune ale iversalității.

Nobilă modalitate de a conferi aniversării crucialelor nimente de acum 29 de ani acea aură de adevăr de perspectivă pe care numai o istorie astfel trăită, fel făurită o poate face a străluci pe cerul umani-

George Ivașcu

Desen de Simona Pop

CEAS DE BALADĂ

Tu ceas de jertfă, lună de baladă,
Tu vijelie, tunet și tornadă,
Atit de tînăr și frumos și tandru
Multiplicat în florile de leandru.

Tu adiere aurind în frunze,
Tu ceas-cutremur înflorind pe buze,
Fintină albă-ntr-o oglindă-albastră,
Tu zbor de aur, anotimp-fereastră.

Tu ceas de raze luminînd în August !
Intinerit ca sufletul lui Faust
Mi-e sufletul acum, un ochi de mare,
Un Virf de Om ce-n veșnicii răsare.

Vasile Nicolescu

Din 7
în 7 zile

CEA DE A XXIX-a aniversare a insurecției naționale antifasciste armate — pe care întregul nostru popor o sărbătorește cu o sporită însuflețire, sub semnul succeselor înregistrate în concretizarea acestui cincinal hotărâtor și, deopotrivă, al prestigiului de o unanim recunoscută strălucire pe eșichierul internațional — constituie, în același timp, și un prilej pentru istoricii de pe diferite meridiane de a consemna, încă o dată, contribuția României la accelerarea fazei finale a celui de al doilea război mondial. Decantarea evenimentelor sub semnul probității științifice, publicarea, în ultimii ani, a tot mai valoroase colecții de documente, de memorii, viziunea devenită mai clară asupra acelei epoci de grea cumpănă, în sfârșit, climatul, el însuși substanțial îmbunătățit pentru asemenea retrospectivă, — toate acestea fac ca să se lumineze în plus desfășurarea evenimentelor din această parte a Europei, ca atare aportul poporului român, alături de Națiunile Unite, pînă la victoria finală, consemnată la 9 mai 1945.

LA CEI aproape 30 de ani de la actul istoric prin care se elibera de sub dominația fascistă și, concomitent, întorcea forțele sale armate împotriva Germaniei hitleriste, România este astăzi considerată unul din cei mai activi factori în politica internațională. În deplină concordanță cu programul său de progres intens pentru a ajunge, cit mai rapid, din urmă țările avansate, conducerea sa, în frunte cu președintele statului, desfășoară o activitate din cele mai susținute pentru convertirea practică a climatului de coexistență pașnică, pentru adîncirea multilaterală a destinderii. Factorul economic devine primordial în consolidarea noului tip de relații, datorită tocmai respectului deplin al suveranității, al independenței naționale și al avantajului reciproc, principii pe care România le propune, le apără și le promovează necontenit pe arena internațională. La Organizația Națiunilor Unite, inițiativele, intervențiile utile ale reprezentanților români au fost nu întimplător elogiare în recenta vizită a secretarului general Kurt Waldheim, după cum în Comitetul pentru dezarmare de la Geneva glasul României este nu numai auzit, ci și apreciat, pentru că el exprimă tot atîtea contribuții, profund studiate, serios argumentate. Presa mondială a relevat cu pregnanță poziția României la Conferința pentru securitate și colaborare în Europa, poziție implicind nu numai faptul că conducerea statului nostru a fost printre pionierii acestei conferințe, dar, după ce s-a reușit chiar să se organizeze și să se treacă efectiv la lucru, aportul reprezentanților noștri a fost apreciat ca unul din cele mai active, din cele mai eficiente, prin spiritul său devotat năzuinței de realizare a consensului în diferitele probleme, prin metodele preconizate în chestii de procedură.

ROMANIA socialistă se numără astăzi printre statele cu o politică externă din cele mai constructive — aceasta este o realitate ale cărei atestări capătă prin ele însele o valoare de factor activ în promovarea actualului curs al destinderii și al căutării cu tenacitate de soluții în consolidarea păcii în lume, care să grăbească victoria celor ce singurează încă pentru eliberarea lor de sub regimul colonialist, care să favorizeze noi pași înainte pentru respectarea în demnitate a voinței tuturor popoarelor de a fi ele însele.

IN ACEASTA complexă acțiune la scara mondială, personalitatea tovarășului Nicolae Ceaușescu, ca președinte al Statului, ca secretar general al Partidului nostru, intrunește deopotrivă stîmă și sentimentele cele mai alese manifestate din partea înalțelor foruri de autoritate internațională, ale conducerii celor peste 100 de state cu care România întreține fecunde relații diplomatice, ale exponenților partidelor și mișcărilor politice din diferite părți ale lumii. De altfel, cele atît de numeroase volume publicind din cuvîntările și studiile sale în ediții din atîtea țări, ca și interviurile solicitate de presa din toate părțile globului, confirmă multilaterală prezență a României, a poporului român în conștiința internațională, sub semnul consecvenței în afirmarea demnității de sine, în finalitatea întăririi păcii și a colaborării între toate statele.

Sărbătoarea națională a Republicii Socialiste România se înscrie astfel în calendarul semnificațiilor active valabile pentru promovarea a ceea ce e mai nobil în conștiința întregii omeniri.

Cronicar

Confluente

Sunet și cuvînt

MERGÎND la izvoare vom observa că întreaga istorie a muzicii și literaturii ne confirmă armonia dintre cele două arte în deplin consens cu istoria umanității. Dintotdeauna muzica și literatura s-au instaurat ca o putere germinativă, excepțională în sensibilitatea artistică a lumii, servind în egală măsură cauza cunoașterii vieții. Folosind cuvîntul, literatura a căutat să includă în imaginile și simbolurile sale acele mistere care rămîn încă nerezolvate de știință într-un cadru general și articulat. Literatura creează universuri mai ușor descifrabile, reflectînd mișcările gîndirii și simțirii umane în căderile și devenirile lor. Dar muzica? Există indiscutabil o forță incantatorie ce înobilează creațiile literare, după cum atîtea opere literare stau la baza unor opere muzicale celebre (să ne gîndim la corurile antice, dar mai ales la acel *Imn al bucuriei*, de Schiller, după care Beethoven a creat nemuritoarea simfonie a IX-a). Și to-

tuși literatura nu e muzică, iar muzica nu e literatura. George Enescu spunea: „Cîntărețul stăpînește cu glasul lui simfonia. Dar simfonia trece dincolo de glas!” Cu toate astea, sau tocmai de aceea, și în muzică și în literatură, precum și în toate celelalte arte, găsim limbajul cel mai profund al sufletului omenesc. Citesc aceste versuri de Rainer Maria Rilke:

„Muzica, respirația statuilor, poate liniștea tablourilor. Tu cuvînt acolo unde cuvintele sfîrșesc, timp așezat vertical pe direcția inimilor”

și mă simt, deodată, pe acel teritoriu în care muzica se îngemănează cu poezia și pictura, totul într-un peisaj sonor.

Un alt poet, Carl Sandburg, cel care a închinat fantomei lui Johann Sebastian Bach poemul *Omul numerelor*, scrie:

„Cînd muzica amuțește, rămîne tăcerea identică aproape cu mișcarea muzicii. A cunoaște tăcerea înseamnă a cunoaște muzica însăși”.

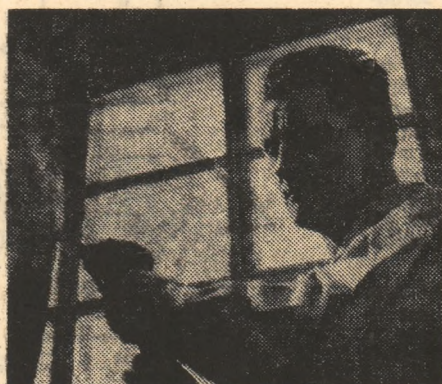
Într-o discuție profesională am reținut această imagine: zborul unor avioane și zborul unor porumbei. Instructorul de avioane dă lecții piloților săi de zbor, — lecții matematice. Dar un porumbel s-a rătăcit și face tumbe. Și ajunge zbîrlit, undeva, pe un acoperiș neprevăzut. Și porumbelul e atunci un sunet care a intrat în imperiul altor legi. În legile muzicii. Pentru că acel sunet a urcat și a corborit pe înălțimi imposibil de calculat.

Ce vreau să spun? Anume că înălțimile sunetului muzical nu țin seama de spațiul fizic. El atinge altfel de înălțimi și străfunduri — înălțimile și profunzimile sufletului nostru.

Ion Dumitrescu

Președintele Uniunii Compozitorilor

Examenul artei

poate porni decît de la natură și colectivitate. Natura este pentru artistul plastic român o cucerire fundamentală. Ațiția pictori și sculptori (azi de valoare universală precum Grigorescu și Brâncuși) au stilizat-o și au exprimat-o trezind emoții dintre cele mai adînci. Am zis de pictori și sculptori, dar și în celelalte arte s-a produs cu prisosință același fenomen. Gîndiți-vă doar la Eminescu și Sadoveanu, la care natura ca motiv de inspirație și model de spontaneitate fuzionează atît de adînc și tulburător cu arta lor încît cititorul abia de le poate distinge.

ARTA tînde mereu să dea unitate naturii, ea apărînd mereu ca o activitate de înfruntare permanentă, dar și de elogiul și atașament, căci ordonînd natura, artistul își declară sentimentele față de lumea care-l înconjoară. În ce mă privește am o credință pe care-am povestit-o și cu alte prilejuri: noi sîntem din Maramureș. Noi sîntem între păduri. La noi omul este legat de lemn odată cu nașterea. De la leagăn. Și moare odată cu lemnul, în sicriu. Dar eu am zis să-i dau viață lemnului. Am auzit strigătul lui de moarte — răcnetul colosal — și-am zis să nu-l ucid, ci să-l fac să trăiască. Eu cred foarte mult în lemn. Am fost întrebat: dar cît ține lemnul? De ce nu lucrezi numai în piatră? E adevărat, lemnul nu durează prea mult. Dovadă că ansamblul de la Moisei a trebuit să-l return în piatră. Dar mie mi se pare că față de piatră, lemnul seamănă mult mai mult cu omul. Fiindcă lumea însăși e ca o pădure miraculoasă care înaintează mereu făcîndu-i pe artiști să-i prefere varietatea, exprimînd-o în cele mai diferite chipuri și cu cele mai diferite mijloace. În tot cazul, examenul artei a conținut întotdeauna interpretări ale sufletului omului, sugerîndu-i propria meditație, gîndire și acțiune.

Vida Géza

Artist al Poporului

UNIVERSUL ARTEI NOASTRE

CONSIDERÎND valoric liniile definitorii ale creației spirituale românești — cum se sincronizează arta și literatura noastră cu ritmurile universale de evoluție, prin ce trăsături specifice ne afirmăm nota proprie în ansamblul culturii mondiale?

REFLECTÎND marile evenimente din istoria națională — cum vedeți modalitățile contemporane ale artei și literaturii noastre de a cuprinde cât mai semnificativ eroismul, lupta de astăzi a poporului pentru progres, pentru civilizație?

DATĂ fiind diversitatea de stiluri artistice — care ar fi modalitățile cele mai adecvate proiectării în opere trainice a realităților caracteristice societății noastre în dinamica ei actuală?

IN această nobilă finalitate socială — cum apreciați sinteza elementelor de tradiție activă și de firească înnoire ale artei și literaturii noastre, în cadrul amplului proces de îmbogățire a universului interior al constructorilor orînduirii socialiste, prin continuă lărgire a orizontului de cultură al maselor, prin stimularea gustului pentru frumosul autentic?

Colocviul nostru continuă și în numerele viitoare

George Macovescu:

Valori certe, superioare

ESTE firesc ca o revistă ca „România literară” să-și pună asemenea întrebări. În definitiv, noi, scriitorii, oameni *intra muros*, ne întrebăm unde se află arta și literatura română în drumul lor de continuă evoluție. Încercăm ca, în mod lucid, să situăm arta românească în contextul artei universale, pentru ca fără împănări, dar și fără denigrări, atitudini egal de dăunătoare, să măsurăm, pe cât posibil de exact, valorile create și să ne cunoaștem cărările viitorului.

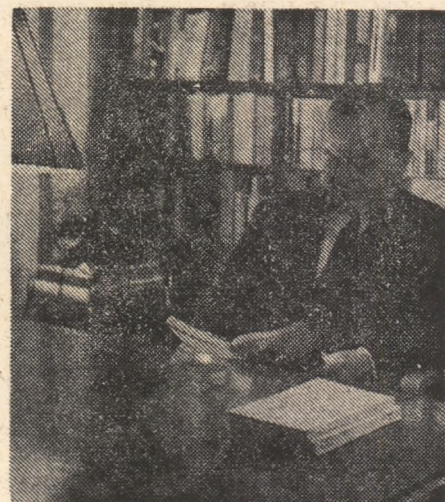
PRIVITE în ansamblul lor, arta și literatura română s-au ridicat, în ultimele trei decenii, spre valori certe, superioare. Am avut grija să precizez „în ansamblul lor”, pentru că mi s-ar putea replica, mai mult sau mai puțin tăios, că în acești aproape treizeci de ani nu au creat scriitori — pentru a mă restringe la literatură — de valoarea lui Eminescu, Creangă și Caragiale. Poate este momentul să afirmăm că măreția unor munți nu este dată de câteva piscuri izolate, ci de ansamblul înălțimilor. O literatură nu este creată de trei-patru genii, ci de un ansamblu de valori care toate tind spre o continuă creștere a calității literaturii respective. Întrecerea stimulatorie dintre creatorii de artă din România acestor trei decenii este una din liniile dominante. O asemenea efervescență, de asemenea proporții și cu asemenea implicații profunde nu a cunoscut istoria artei și literaturii noastre, și acest proces se petrece tocmai în perioada cea mai revoluționară a vieții poporului român, în aceea a construirii socialismului. Nu sint deloc partizanul unei interpretări, greșite de altfel, a marxismului, conform căreia revoluția în structură determină în mod automat o producție excepțională în artă, dar, în fața realității, nu pot nega creșterea valorii artei române tocmai în vremea cînd în bază se petrece o mare revoluție.

O cercetare, chiar superioară, a artei și literaturii noastre duce la concluzia că am ajuns la un stadiu de exprimare plenară a caracterului poporului român. Artă și literatura română au căpătat o mai mare personalitate, o mai distinctă autenticitate tocmai prin trăsăturile ei naționale. Poezia românească de astăzi — trăim anii de aur ai ei — nu seamănă cu nici o altă poezie, — o auzi distinct în ansamblul tuturor celorlalte tocmai pentru că exprimă mai profund, mai strălucitor, mai singular sensibilitatea omului de astăzi din România, a poporului nostru, rezonanță colectivă a marilor sentimente, a ideilor noi, răscolitoare.

Aici mi se pare mie că am realizat o pătrundere spectaculoasă: sintem într-adevăr noi, stînd în arenă cu valori de necontestat, gata de confruntare. Aici am adus nota noastră proprie, în contextul artei contemporane europene și mondiale.

DESIGUR, ne preocupă pe toți diversitatea modului de expresie artistică, a stilurilor. Este o preocupare necesară. Nimeni nu vrea să fie un epigon, nici în conținut, nici în formă. Artă presupune noutate continuă, inovație. Cei ce contestă această realitate absolută nu cunosc fenomenul de artă, nici sub aspectul creației, nici al consumului ei. Un scriitor care se va chinui să scrie ca Balzac sau un pictor să picteze ca Renoir nu pot să mă impresioneze, deci să-mi comunice ceva nou.

Stilurile nu sînt alese aprioric de către creator. Ele, ca mijloace de expresie, apar și se definesc în raport cu calitățile subiective ale omului de artă, cu conținutul operei și cu epoca și mediul în care trăiește și creează omul de artă. În definitiv, nu modalitatea de expresie interesează, ci rezultatul ei, opera.

INTREBAȚI „care ar fi modalitățile cele mai proprii de a înfățișa în opere artistice realitățile caracteristice societății noastre socialiste, universul spiritual al poporului nostru”. Consider că nu este nici bine, nici necesar să fabricăm rețete. Am făcut-o într-o vreme și rezultatele sînt cunoscute. Dar nu ne putem reține de a face unele constatări. Opera de artă nu este un act în sine și pentru sine. Spun un truism, dar în asemenea circumstanțe trebuie repetat. Opera de artă este un act de comunicare. Scriu pentru că simt nevoia să transmit semenilor mei de azi și de mâine ce simt, ce gîndesc, ce vreau, ce mă bucură și ce mă îndurerează, cum văd lumea, oamenii și cum aș voi să-i văd. Dacă această nevoie a mea de a mărturisii nu trece dincolo de dimensiunile foi de hîrtie sau ale paletelor, neajungînd la cel care trebuia să mă audă, să mă înțeleagă, să mă urmeze, atunci nu am realizat nimic. Cel mult, o satisfacție egoistă, a descătușării de chinurile creației, dar o satisfacție minoră, inutilă.

De aici, preocuparea mea, om de artă într-o societate socialistă, de a folosi modalități de expresie care să poarte mesajul meu către cel cărui mă adresez, poporul meu. Și dacă el mă înțelege, sînt sigur că voi fi înțeles și apreciat și atunci cînd mă voi afla, spre confruntare, într-o altă arenă, în față cu alți consumatori de artă.

ACEASTA nu constituie o invitație la coborîrea exigenței artistice, la repetarea formulelor de expresie care și-au făcut loc în posibilitățile de înțelegere a artei, la renunțarea la continuă înnoire a stilurilor. Ar însemna să abdicăm nu numai de la dezvoltarea artei, ci și de la obligația noastră de a contribui la îmbogățirea orizontului de cultură a maselor prin cultivarea gustului pentru frumos. Or, aceasta nu se poate face cu opere terne, lipsite de strălucire artistică, de frumusețe estetică, oricît de elevat ar fi conținutul ideologic și politic. Dacă ai ales calea cunoașterii artistice, deci a operei de artă, nu poți influența sensibilitatea omului, nu poți pătrunde în conștiința lui cu vachituri, cu repetări de formule, cu modalități de expresie de mult consumate.

Folosind în mod dialectic tradițiile din acest domeniu trebuie ajuns la înnoiri creatoare. Altfel, nu se poate. Altfel, nu creăm artă.

UNIVERSUL

Mihai Beniuc:

Destine și destine!

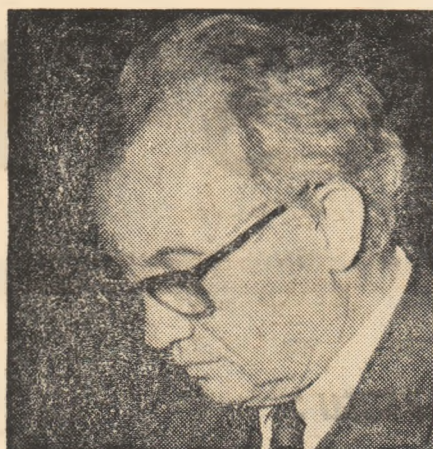
CREAȚIA literară indiscutabil majoră începe cu o sută de ani în urmă, în jurul anului 1870, când se ivesc Eminescu, Creangă, Caragiale și Slavici, pilastrii cupolei, pe care continuăm s-o zugrăvim, firește în stilul și condițiile spirituale ale epocii noastre. Acești pilastri sînt implinți temeinic atît în solul folcloric al creației literare românești, cît și în magma revoluționară a „viziunilor” de la 1848, cum îi numește Eminescu, și care prin democratismul și vasta lor cultură europeană au pus bazele statului român, pe atunci supus diferitelor împărțiri vecine, tinzînd însă spre unire și independență. Sadoveanu și Rebreanu, ca prozatori, au continuat un drum, la un nou nivel, un drum care începe cu Nicolae Filimon. Iar modernizarea literaturii, sub tutela lui Macedonski, prin Arghezi, Bacovia, A. Maniu, Blaga sau Ion Barbu n-a însemnat nicicînd o rupere de precedente majore, ci o evoluție și o diferențiere, prin ținerea pasului cu timpul, după Baudelaire, Verlaine, Rimbaud sau Mallarmé, într-o continuă lărgire a orizontului, pînă la închiderea generațiilor cu rădăcinile în perioada interbelică, generații ce au stabilit contactul cu creația lui Apollinaire, Rilke, Ady, Esenin, Maiovski, Eliot sau Pound. E o mișcare cu dublu sens, una centripetă de întoarcere la origini, dar cu noi viziuni despre lume, alta centrifugă, nu atît de desprindere din orbita gravitațională, cît de a cuceri noi orizonturi spirituale, și de a spori raza de acțiune creatoare, care se cere mereu înnoită. Sînt două spirale, care numai în aparență se contrazic prin sensul mișcării, căci în realitate ele se întîlnesc în creația aceleiași autor, începînd încă de la Eminescu ori poate chiar de la Alecsandri.

In aceasta consistă și specificul literaturii române (poate al tuturor literaturilor) în context european: o bipolaritate între ceea ce s-ar putea numi „Zeitgeist” și „duhul pămîntului”. În aceste coordonate creația din țara noastră își urmează drumul ascendent, de la *Miorița* și *Psalmi* în talmăcirea lui Dosoftei, către constelațiile ce abia se configurează într-o galaxie complexă. Dar această rachetă trebuie înțeleasă bergsonian: capul ei incandescent se înalță, pe cînd multe părți arse coboară sfîrlind spre bezna. Așa a fost totdeauna. Literatura e ca o cometă cu virful de foc și coada de fum. Cei care au lansat-o, poezii și scriitorii ori criticii care o observă, dispar, fizic, poate chiar și ca renume, iar steaua cu coadă continuă să colinde aerul, cînd mai bătătoare, cînd mai puțin bătătoare la ochi.

Un astru e un „bun” comun și după forța lui împarte lumina celor care au ochi să-l vadă. E, cu alte cuvinte, o valoare universală.

Dar să nu facem confuzie între universalitate și celebritate. Români celebri peste hotare ca Panait Istrati, Tristan Tzara sau Eugène Ionesco nu sînt ca valoare intrinsecă mai universali ca Eminescu, Caragiale, Bacovia sau Arghezi, cunoscuți intrucitva peste granițele țării, dar cu totul insuficient recunoscuți. În țară se poate întîmpla ca nu cei mai recunoscuți să fie și cei mai valoroși, cu timpul alții putînd deveni candidați la o universalitate pe care nici n-au visat-o.

Nu știu dacă a fi patriot înseamnă a fi sau nu tradiționalist, cum se împăunează prostește unii. Totul e ca depășind cercul magic al unor conformisme sclerizate, să găsești expresia artistică adecvată și nouă pentru adevărurile ce le susțin. Fără această noutate în expresie, de fapt necesară conținutului ideational și afectiv, fără această expresie, zic, care să devină tulburătoare pentru cîmpul magnetic al conștiinței, obligînd la restructurarea liniilor lui de forțe,

candidezi, vrei-nu-vrei, la anonim. Dar acest nou se clădește pe multă tradiție, pe cunoștințe vaste și multilaterale, pe crezuri și avînt, pe multă suferință și totuși pe speranță, fără care talent, stil, modalitate artistică, oricît ar fi de bune, rămîn ca iedera lui Arghezi „în legănare și pustiu”.

In ce privește diversitatea de stiluri și modalități artistice, am mai spus-o și altădată: există imense teritorii neexplorate și neexploate în zona creației și se extinde mereu, cu cît progresăm în socialism, în lumea nouă pe care o construiesc masele populare de muncitori și care se bucură, în răgazuri, de cîntec, de imagine, de un gînd bun. Cine vrea să cultive cartofi ori porumb, să rămînă la culturile lui, dar cine vrea portocale și banane să fie lăsat în pace să-și dezvolte culturile. Nu-s de acord cu scaieții și cu cucutele, — poate că e o boală din copilărie, căci așa am apucat.

Dar „Oltul” lui Goga nu-l citesc nici azi cu mai puțin entuziasm decît „Duhovniceasca” lui Arghezi și — luînd anatema asupra mea — chiar „Luceafărul” lui Eminescu, idolul meu imolabil.

Timpurile s-au schimbat. Dar pentru tineret, inclusiv pentru critici, eu nu am decît simpatie și-i urmăresc în activitatea lor, ca un botanist plantele în natură. Plantele au „dreptul” să ignoreze pe botanist, botanistul nu are dreptul să ignoreze plantele. Destine și destine!

Anatol Vieru:

Și în ogorul uman...

In viața artistică a României de azi impresionează bogăția potențială, varietatea de talente, culoarea vie a producțiilor artistice. Aceași natură generoasă care a fertilizat mediul ambiant pare să-și fi aruncat semintele și în ogorul uman; există multe talente. Uniformitatea observabilă în alte țări pare evitată la noi.

Totodată însă, risipa e mare. În afară de faptul că — inevitabil — sînt și „străluciri false”, în drumul spre realizare a potențelor reale se pierde uneori prea multă energie. Drumul artei, știu, e un drum greu — legat de muncă, ispite și sacrificii; pe acest drum se constată desigur și pierderi. Talentul, voința și norocul artistului îl pot scoate la limanul realizărilor.

În domeniul „sincronizării cu ritmurile universale” constatăm o definitivă depășire a complexelor de provincialism; arta românească participă la arta universală cu toate drepturile și obligațiile care decurg din aceasta. Transformarea s-a întîmplat în conștiința artiștilor, nu întotdeauna însă și în forma organizatorică a vieții publice ar-

Grigore Hagiu:

Mesajul unic

LITERATURA română, poezia în special, nu și-a făcut niciodată o dogmă din sincrismul universal. Marile curente, închegate și recunoscute în epocă, au fost privite cu o anumită suspiciune. Nevoia noastră firească de așezare temeinică, de clasicitate chiar în limitele modernității, ne-a ferit de excese. Ori în urma unor fenomene curente, ori, în mai rarele cazuri, — ale celor de avangardă — prefigurînd realizări viitoare, n-am preferat niciodată linia de mijloc.

Fenomenul de confirmare, cu aparență de concluzie, neintegrat totuși în soteriastica pură, ne-a caracterizat. Marile curente, pentru asta, sînt detectate la noi mai degrabă în chip de coordonate ale artei în genere decît de stricte aderențe, localizate în timp. Orice constrîngere ni s-a părut de prisos, efemeră, neconcludentă. La aproape toate curente, am găsit de cuviință să adăugăm termenul de „tîrziu”, subliniind o mai largă ordine. Un „romantism tîrziu”, un „expresionism tîrziu” sînt și nu sînt de integrat școlilor numite, condensează o experiență, dar și anticipă o altă, mai nouă, mai profundă. Faptul ne scutește de obosala epigonă. O rămînere în urmă, o distanțare pînă la limita neiesirii din timp, loc favorabil de unde poți discerne mai bine elementul peren, nu reprezintă strategii conștiente, sînt datele felului nostru intim și fundamental de a fi. Remarca nu implică, desigur, discriminări valorice. Și, mai ales, nu trebuie luată drept fatalitate. În foarte multe cazuri, pe care nu-i necesar să le numesc aici, scriitorii români au dovedit o surprinzătoare inițiativă inovatoare, de avangardă în sensul cel mai propriu al cuvîntului. Semnul de notă vitalitatea adevăratelor virtuți de fond.

AJUNS o modă, astăzi, să căutăm și să găsim apropieri între literatura noastră și cea universală. Nu e nici bine, nici rău. Doar normal. Cu excepția eforturilor cu orice preț în a dovedi uneori apropieri absolut fantaziste, dacă nu chiar ilare. Trimiterile se fac mult mai rar la autorii români. Totuși, fără prea multă larmă, un lucru de mare însemnătate s-a produs. O întreagă perioadă literară a fost redescoperită. Este vorba de perioada imediat următoare lui Blaga și Bacovia, lui Arghezi și Barbu, dacă ne referim la poezie. Neliniștită, revoltată în plan social, imagistă, discursivă și barocă la un mod foarte personal în cel literar, această

poezie se ține departe încă de clasificări. Ea se agită în preajma structurilor de răscruce, tăinuind așezări viitoare, la care nu poți să nu meditezi.

LUMEA se grupează tot mai mult în jurul unor evenimente capitale. Întrebările și răspunsurile aparțin colectivității. Solidaritatea umană refuză accidentalul, stagnarea într-o experiență colaterală, nesemnificativă pînă la urmă. Implicațiile tematic-obesive, generate de ultimul război mondial, spre exemplu, au supus conștiințele artistice la un travaliu comun. Rezultatul a fost edificator. În fața uriașului pericol, orientarea pe curente și școli devine derizorie. Mesajul unic, indiferent la mijloace, țintind însă către cea mai directă, expresivă și plastică formă de comunicare, a desființat granițele, acordînd artei de pretutindeni înaltul gir al universalității. Și cum am putea altfel, decît tot prin universalitate, să ne integrăm și să ne propunem și noi contemporaneității. Dacă lumea va aparține comunismului, cum nu ne-dolm noi, cei care chiar îl edificăm, cu toate entuziasmele și greșelile inerente începutului, calmi însă și siguri pe ascendență, beneficiem de o stare privilegiată. Puterea artei noastre stă în conținutul ei revoluționar. Oricît am vrea să sofisticăm termenul, aceasta este realitatea, și nu putem și nici nu vrem să i ne sustragem. Precizia, migala și înflăcărea discursului poetic de aici începe și aici se sfîrșește. Cristalizările nu sînt decît aparența unor idei în continuă mișcare.

cum ne arată uneori filmele despre agricultură, forța cea mare a vieții e aceea a mugurelui care răzbate spre lumină.

IMBOGĂȚIREA orizontului de cultură al maselor e grija comună a artiștilor și a factorilor de răspundere. Și în această privință, cît e de greu să eviți prelegerea aridă precum și zăhărelul cel mic și accesibil! Amîndouă aceste feluri de a fi înseamnă desconsiderarea publicului, insulă și cristale zaharate în locul sucurilor sfinte care cresc la lumina soarelui și la răcoarea pămîntului.

ARTEI NOASTRE

Radu Boureanu:

Tradiție — observație — viziune personală

CRED că liniile dominante, con-figuratoare ale artei și literaturii românești — ca să repet formularea primei întrebări — nu pot fi decât acele linii care direcționează nu numai expresia artistică, ci rădăcinile, datele care au compus și compun dezideratele naționale, destinele acestui popor dotat, care și-a reocompus după fiecare seism istoric profilul distinct, nealterat și inimitabil.

Doresc să fiu iertat pentru strictețea, laconismul acestui răspuns, dar cred că orice gândire românească, referindu-mă la insul conștient, înțelege că arta este expresia unor realități, a unor virtuți ale stirpei, este reflexul acestor stări, îndreptarul, catehismul năzuințelor colectivității românești.

ESTE indubitabil că o sincronizare a ritmurilor universale este o lege atît a progresului, a evoluției spiritului mondial, precum afirmare a spiritului, a progresului culturii, artei, gândirii fiecărui popor în parte.

Trăsăturile specifice ale gândirii, sensibilității, expresiei artistice, cele adînc autentice le compun, le exprimă izvoarele folclorice, literatura și arta populară, precum tot ce înseamnă gînd, creație și sentiment trecut prin aceste filtre, tot ce a călătorit prin matricele, prin vînele de aur ale acestui depozit.

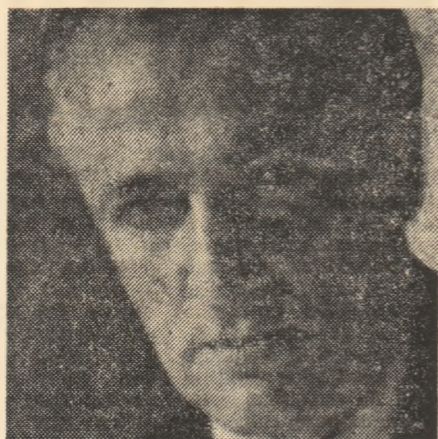
Acest lucru este din ce în ce mai puțin afirmat, evidentiat în culturile și arta multor popoare, care, navigînd spre mîraja unei culturi și arte moderne unice, își abandonează, pierd pe drum trăsăturile specifice naționale.

Nu graniți între literatură și opere de artă ale popoarelor, dar nici un produs al mezilor egal cu al extremilor, ceva în genul unor forme de muzică modernă care devenind generale exclud identitatea, paternitatea curată, a unui popor, pregnanța unei culori, a unor nuanțe care să o facă cognoscibilă, decodînd în ea ceva care să amintească, să dea senzația, culoarea unui mod de expresie, a unui loc, a unui popor anume.

LA PROBLEMA reflectării în literatură și artă a marilor evenimente ale istoriei noastre naționale e greu de răspuns în strînsa dimensiune a unor coloane de revistă, cum de altfel s-a mai făcut, ci prin studii, prin ample exegeze ale treptelor evolutive, în timp — ar fi să se răspundă. O simplă enumerare a unor cărți sau creații de alt gen artistic, cu cîteva considerații succinte, nu adaugă nimic, sau prea puțin la informarea publicului cititor, a tineretului studios.

SE POT face diverse aprecieri asupra modului în care literatura reflectă lupta poporului pentru progres și civilizație. Dar cred că există unele relatări de suprafață, de reportaj, cu date și fapte, dar nu profiluri pregnante de eroi, personaje vii, convingătoare în opere durabile și folositoare nu doar unui scurt segment de timp al unui „fugeas” prezent, ci viitorului.

Să iau exemplu din istoria poporului finlandez, toți marii săi scriitori și-au rotunjit, și-au afirmat personalitatea și opera prin timp, ca J. Linnankoski, Kivi. Fenomenul ouprinde o arie largă, nu se rezumă la o singură literatură, la un singur popor. A reflecta o epocă — eroică, creatoare, efortul popular, al întregii națiuni, încheierea acestei epoci, atmosfera ei privită circular și în adîncime, în spațiul istoric, cere cuprinderea acestui spațiu, ur-

mărirea traiectoriilor umane, pentru a aduna totul într-o operă adîncă, durabilă, edificatoare.

FIECARE generație trebuie să aducă lumii ceva nou. Dar acest nou trebuie să fie nu un reflex al unor epoci revoluate în gîndirea și creația lumii, ci un quantum de autentic, de personal.

Diversitatea este creată de individualități artistice, nu de reproducere prin hibrizi, prin stoloni.

Nu atît elementele, cît condițiile și climatul de înțelegere a noului exprimat în opere artistice.

GUSTUL pentru frumos poate fi creat, sădit în mase cu condiția ca cei ce-l exprimă să fie autentici. Uneori se încearcă ca gustul sau stilul operelor să fie influențat de „maestri” care nu știu ce este stilul, care este adevărata expresie a modernității. Elementele de tradiție să nu fie confundate. Ele nu înseamnă tirania unor clasici care stau cu cînte în istorii literare. Înnoirea artei noastre contemporane nu este, nu poate fi condiționată, de impulsul unor valori ale „ismelor”, ale curentelor, fie ele cu strălucire în istoria artei, cît de acel spirit novator care naște din ecuația tradiție-observație-viziune proprie. — fantezie creatoare, nu imitabilă — inimitabilă.

Alexandru Ivasiuc:

Realism, nu mitologii

INCERCAREA de a găsi o dominantă unei culturi, într-o epocă de largă circulație a valorilor, motivelor și problemelor, dă de cele mai multe ori rezultate nesatisfăcătoare prin schematism și generalizare pripită. Culturile, în epoca modernă mai ales, nu sînt structuri închise, ci deschise sau cel puțin rezonante. Mai degrabă putem vorbi de un stil, de o tonalitate, de un timbru cultural mai mult decît de o linie dominantă. Se întîmplă cu o literatură națională cam ce se întîmplă și cu un scriitor individual. Chiar preluînd aceeași temă el își pune o pecete stilistică, așa cum același eveniment, povestit de doi nescritori, nu ne va părea identic. A fi artist înseamnă a-ți întări particularitatea, nu a o diminua. Culturile majore sînt foarte particulare, pentru că sînt structuri ale căror elemente sînt opere deosebit de valoroase, deci deosebit de particularizate, de proprii și neînlocuibile.

Cu toate aceste rezerve, dacă totuși am încerca să definim cultura română, am evidenția cîteva trăsături: prima ar fi o anumită detașare, o rezervă poetică, o convingere intimă că nimic în lumea asta nu este tot, nu se substituie totalității, cultura română nu este obsedant-monistă. De pildă personajele marilor romane românești nu sînt niște posedați demonici de o singură idee, de o singură pasiune, nici măcar de o singură îndoielă. Nu face excepție nici Camil Petrescu de la această regulă aproape generală. Gelozii săi au timp de observație socială. G. Călinescu este aproape o demonstrație pură a acestei caracteristici, pentru că pînă și marele creator, constructor, deci eroul său central, nu este posedat de viziunile sale și găsește timp și pentru plăceri, într-un blind hedonism (or, hedonismul și obsesia sînt trăiri antinomice).

Din această trăsătură care este de altfel o caracteristică națională, rezultă două direcții de dezvoltare, aparent contradictorii, dar numai aparent: ironia, mergînd rareori pînă la sarcasm, care ne-au dat marile valori, începînd cu Creangă și Caragiale, dar nelipsind nici la Sadoveanu. Or, ironia, umorul, sînt semne ale distanțării așa cum este și lirismul nostalgic, cea de a doua linie care a creat opere majore, mai ales pe Sadoveanu, dar și pe Eminescu sau Blaga. Cred că nu este vorba doar sau mai ales de o nostalgie paseistă, cît mai ales de o nostalgie a totalității — o nostalgie cosmică. Fanaticii trăiesc intens pe lama subțire a unei clipe sau a unei valori. Cei doritori de largi întegrări nu pot să fie fanatici.

Chiar și observația crudă, pe care o dorea Eugen Lovinescu și o găsea la H. Papadat-Bengescu sau la Rebreanu, este altă formă, infinit mai modernă,

a detașării, a veșnicei păstrări a distanței, a unei rezerve aproape neutrale.

Acestea sînt cîteva observații de fapt. Este bine, este rău, poate fi altfel, nu putem spune. Lipsesc marile tragedii în cultura română, deși nu lipsesc în istoria noastră. Nu sîntem destul de maturi? Vom depăși plăcerea, senzuală aproape, a cuvîntului, sau ne exprimăm și nu ne putem contraface? Aș vrea să termin acest răspuns mai degrabă cu o întrebare decît cu o generalizare care are nevoie încă de multă meditație. Are o cultură un destin și idealul nostru nu poate fi decît o operă ca a lui Brîncuși, înalt meditativă, pînă la hieratizarea senzației de spațiu? Poate că da, pentru că Moore seamănă cu Shakespeare, iar Brîncuși nu e departe de „Dintre sute de catarge” sau „Stelele în cer, deasupra mării...”.

SĂ NE ÎNTREBĂM cum se poate răspunde la a doua întrebare, ca să nu contrazicem cele afirmate mai sus. Oricum, eroii literari sînt oameni neobișnuiți, cu identitate obîșnuită, iar autorul nu poate privi marile evenimente decît din punctul lor de vedere. Fabrice del Dongo la Waterloo este un model. Pînă acum, nu există o mărturie completă a marilor evenimente pe care le-am trăit — și cred că nu o operă, ci întreaga literatură poate să ne cuprindă istoria, din zeci și sute de puncte de vedere — așa cum a fost și diferențiat trăită

DIVERSITATEA de stiluri aceasta și înseamnă și este o condiție sine qua non a unei literaturi autentice. Monotonia, deci lipsa de originalitate, canonul și tiparul ucid sigur arta. Avem nevoie de realism, nu de mitologii, care în secolul XX nu se pot crea. De altfel esența marxismului nu e departe de ideea că oamenii și nu eroii mitologici fac istoria.

Acestor codri

Acestui August — rug spre împlinire!
Acestui țarm — cetate și cuvînt!
Luminii ce se naște — vrednic mire,
Și fără moarte, și frumos, îi sînt.

Acestui steag, ce străbătu prin singe,
Milenii de furtuni, pînă la noi,
Acestei țări, care la piept ne stringe,
Soldați de rînd, în luptă, și eroi;

Acestor codri și acestor ape,
În care dorm străbunii împăcați,

Că le-am adus și visul mai aproape,
Și demnitate — Munților Carpați;

Acestor turnuri, viscolind în soare,
Scintei de griu, de aur și oțel,
Acestor crengi de lapte și de floare,
Acestor ani — logodnă și inel!

Cu fruntea lor întîmpin veșnicia.
Prin chipul lor nemuritor rămin.
Că suflet li-i, de-a pururi: România!
Și stea: Partidul Comunist Român!

Petre Ghelmez

UNIVERSUL

Edgar Papu:

Profunzimea,
pasiunea de adevăr...

UNA din expresiile configuratoare ale creațiilor românești mi se pare a fi un raport special al termenilor **artă-natură**. Pe cînd alții caută să asimileze natura în artă, noi tindem mai curînd să asimilăm arta în natură. Să ne oprim, pe plan literar, nu la un exemplu anumit, ci la un mod special de a privi lucrurile. În cadrul Occidentului, bunăoară, cuvîntul vorbit devine cu atît mai ales în „arta“ conversației cu cît se apropie mai accentuat de perfecțiunea cuvîntului scris. La noi, dimpotrivă, cuvîntul scris devine cu atît mai desăvîrșit cu cît se apropie de inflexiunile și nuanțele cuvîntului vorbit. Constatarea capătă echivalențe în toate domeniile artistice. Noi nu creăm în artă o „a doua natură“, care să o imite pe prima, ci **stilizăm** această primă natură, fără a ieși dintr-însa și urmînd sensurile voite de ea în ipostaza ei ideală. Faptul poate fi urmărit de la Creangă și Eminescu (urmă visurilor mele **cu le pasc ca oi de aur**) pînă la Arghezi și Bologa, de la stîlpii creștini ai porților și ai caselor sau de la scoarțele oltenesti pînă la Brăncuși și Tăcușescu.

În creațiile actuale de pretutindeni se năzuiește către o ieșire din „artă“, către o înlăturare a convențiilor impuse de ea, către o apropiere de sensurile directe. Iată, deci, că alții își părăsesc criteriile tradiționale, și vin către noi, fără ca, desigur, să știe acest lucru. Efortul nostru de sincronizare avea loc numai atunci cînd noi ne îndreptăm către ei, modelîndu-ne după consacratul lor meșteșug „clasic“, chiar dacă el apărea în mereu noi variante (parnasianismul și simbolismul lui Macedonski). Pentru ceea ce se cere, însă, astăzi, deși nu sîntem efectiv — fiindcă nu există încă o suficientă circulație a valorilor noastre — putem deveni **modele**. În momentul de față creațiile noastre se sincronizează de la sine, deoarece, la tendințele actuale, ele răs-

pund printr-un fond firesc și permanent al spiritului românesc.

MARILE evenimente din istoria noastră națională s-au oglindit totdeauna **direct** iar nu **parabolic**, în artă și literatură. Cu alte cuvinte, noi n-am făcut apel, prin analogie, la istoria altor popoare, ci am tratat artistic numai istoria românească. Spre deosebire de unii poeți occidentali (Schiller, Byron, Hugo etc.) a căror operă reflectează îndeosebi evenimente istorice din afara țărilor lor, scriitorii noștri — cu foarte rare excepții — au practicat constant o exclusivă **concentrare în spațiu**. S-au delimitat aproape numai la trecutul spațiului național.

Astăzi literatura noastră istorică asociază, invers proporțional, această tradițională conținere spațială cu o **dilatate temporală**. Mai înainte, atît în clasicism, cît și în romantism, aplicarea literar-artistice a noțiunii de **istorie** se conexează numai cu referințe la o arie veche sau chiar străveche (Antichitatea, Evul Mediu, Renașterea). În vremea noastră timpul istoriei se dilată în literatură și în artă, înaintînd către noi. Evenimentele străbătute de mari semnificații încep a fi căutate mai cu seamă în momente „istorice“, apropiate. Faptul este perfect explicabil. Tocmai în asemenea momente se vădesc mai accentuate luptele, suferințele și străduințele noastre pentru cucerirea progresului și a libertății.

DIVERSITATEA de stiluri artistice este absolut necesară, fiindcă numai astfel se poate garanta libertatea de creație a artistului, premisa indispensabilă a unei arte cu adevărat valoroase. Totuși, aceste stiluri multiple devin muncă irosită zadarnic dacă nu se integrează într-o unitate actuală, într-un **suprastil** al momentului.

Aceasta nu înseamnă că nu ne-ar fo-

losi substanțial orientarea în trecut, de unde avem atîtea de învățat. Dar numai cu ochii noștri de astăzi îl putem privi creator. Marele artist este o uzină de transformare a materiei prime, oferită de solul trecutului (istoric sau al experiențelor personale) într-un fabricat al prezentului. A face abstracție de suprastilul momentului înseamnă a face abstracție de tine însuși, de proprii tăi ochi și de propriile tale facultăți creatoare, mulțumindu-te să reproduci încă o dată lucrurile așa cum au mai fost demult văzute cu ochii altora.

Ați implicat „realitățile“ noastre exprimate în opera de artă. Se folosește mult acest termen aplicat la plural. Eu l-aș întrebuința numai la singular. Așa cum există un unic suprastil al momentului, există și o unică realitate actuală a noastră. Desigur că desfășurarea ei prezintă la noi mai multe fețe. Acestea nu sînt, însă, „realități“ autonome, ci doar aspecte din marea și unica noastră realitate. De ce am recurs la acest pedantism, cu riscul de-a deveni anti-patic? Fiindcă sînt unii scriitori care confundă comod realismul cu simpla facilitate. Ce ușor și rentabil este să fii „realist“! Nu-ți trebuie decît atenția magnetofonului pentru a reproduce tot ceea ce înregistrezi. Orice asemenea transpunere nesemnificativă — destul că-i actuală — poate deveni una din „realitățile“ noastre. Realismul nu se întemeiază pe tipul de funcționare al aparatelor de transmisie, ci pe pătrunderea adîncă a fenomenelor. Această pătrundere, ori de unde ar veni ea, se dirijează convergent către atingerea u-

nicei noastre realități de astăzi. Pentru a fi exprimată în artă se cere ca talentul să fie pus în slujba reflecției serioase, a profunzimii, a pasiunii de adevăr.

TRADIȚIE și înnoire. Iată o iluzorie problemă „actuală“. Există un decalaj flagrant între această dezbateră de debut cultural și stadiul profund evoluat al culturii noastre, cînd pe agenda UNESCO s-a înscris comemorarea celor trei secole care ne despart de anul nașterii lui Dimitrie Cantemir, această uriașă figură românească. Ne mai putem pune o asemenea problemă cînd, chiar mai aproape de actualitate, ea a fost rezolvată de un Enescu, de un Arghezi, de un Brăncuși, de un Tăcușescu, de alții alții aneri ori? Toți aceștia au desființat noțiunile opuse de **tradiție** și **înnoire** prin contopirea lor unitară. Dar nici aici nu este cazul să apelăm la precedentul unor personalități atît de ilustre. Contopirea acestor două noțiuni există în însăși ordinea lucrurilor. Potențialul de tradiție se află infuz în **spațiul** nostru național. Diferitele **timpuri** sau perioade istorice care trec peste acest spațiu luminează prin **înnoirile** lor mereu altă latență **tradițională** ale pămîntului românesc, și le valorifică pe plan major „Avangarda folclorică“ a înobilat arhaicele „îndemnuri pentru vite“ la Arghezi, ermetismul a dezvoltat frumusețea descîntecelor la Ion Barbu, expresionismul a sublimat simbolurile cosmice și umane la Bologa, existențialismul a promovat pe planul marilor valori trăirea „urîtului“ din poezia noastră populară la Bacovia. Același fenomen poate fi consecvat și în celelalte domenii artistice. Pentru marii poeți și pentru marii artiști, orice pas în **înnoire** este, totodată, și un pas înainte în **promovarea** pe plan major a unei **latură de tradiție**. Relevarea coincidenței **tradiție-înnoire** nu depinde de o rețetă anumită, ci de o condiție cu mult marea: aceea de-a fi mare.

Transmisă în mase, o asemenea contopire le îmbogățește nemăsurat orizontul conștiinței. Gustul pentru frumos se deșteaptă cu atît mai puternic, cu cît descoperă că înrădăcinarea în **spațiul** lor le stimulează integrarea în **timpul** de față. Ecourile ancestrale ale tradițiilor scumpe li se trezesc înobilate de ultima realitate ce o trăiesc, realitate în care ele și întreaga societate se transformă.

Dina Cocea:

A modela conștiința umană

ARTA și literatura națională au reprezentat și reprezintă un model de atitudine civică și angajată. Varietate forme ale literaturii: nuvelă, roman, dramaturgie sau poezie, în diferite etape ale evoluției ascendente, s-au inspirat din realitățile social-politice ale timpului, au zugrăvit făptura românească a omului, au configurat trăsăturile morale ale eroilor, prin tot ceea ce are mai bun cultura națională, au constituit proiecția spiritualității poporului nostru. Putem vorbi despre epoca scriitorilor „patruzecioști“, despre contribuția culturală și creațională a lui M. Kogălniceanu, Al. Russo, Cezar Bolliac, V. Alecsandri și Bălcescu. Cultura „patruzecioștă“ poartă amprenta caracterului angajat al artei, slujind obiectivele revoluției de la 1848.

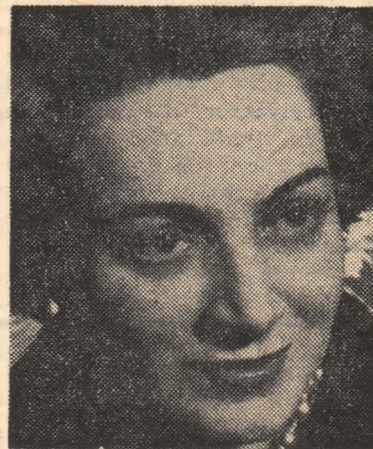
Același patos revoluționar exprimă pictura și muzica primelor decenii ale secolului XIX. Iscovescu, Rosenthal, Ciprian Porumbescu sau Flechtmacher, printre alții, au încetănit în artă ideea de națiune și popor.

Marii scriitori clasici, Eminescu, Caragiale, Creangă, Coșbuc, prin remarcabile creații, ilustrează relația strînsă între arta și societatea românească. În epoca mai apropiată, M. Sadoveanu, T. Arghezi, Camil Petrescu, Cezar Petres-

cu sînt autorii epopeii românești, — toți laolaltă demonstrează cu vigoare adevărul că la umanitatea poporului român.

Opere și autori consacrați în evoluția artelor românești au intrat în patrimoniul culturii universale. Bogatul conținut de idei, mesajul operelor, fondul general uman și angajarea în istorie, specificul național, sînt cîteva aspecte ce atestă capacitatea culturii românești de a fi integrată în circuitul valorilor mondiale.

ISTORIA noastră națională a constituit un veritabil izvor de inspirație a literaturii și artelor din România. Revoluția de la 1848, societatea românească din a doua jumătate a secolului XIX, lupta de rezistență a clasei muncitoare, momentul Eliberării și perspectivele societății socialiste și ale socialismului multilateral dezvoltat, configurează unele aspecte tematice care au stat la temelia creației artistice românești. Camil Petrescu a reflectat problemele primului război mondial în romane și versuri. Poezia revoluționară, prin reprezentanții ei de ieri, și de azi, a cîntat și a elogiat cu patos modificările produse în conștiința umană. Cîntecul comediei satirice naționale, I. L. Caragiale, cu incisivitate critică, dezvoltă

luie și demască un sistem „curat constituțional“. Zaharia Stancu, în ciclul romanilor sale, pe linia tradițiilor literaturii militante, alături de T. Arghezi, zugrăvește răscoalele țărănești și represiunile acestora.

Profunde transformări sociale produse în epoca contemporană reprezintă izvorul de inspirație al autorilor noștri în variatele ramuri ale creației artistice. Dramaturgi ca Horia Lovinescu, Aurel Baranga, Paul Anghel, Paul Everac și mulți alții se alătură prin opera lor obiectivelor social-politice și morale ale epocii noastre.

LITERATURA și arta contemporană se disting astăzi printr-o multitudine de genuri și stiluri de creație. La temelia acestei varietăți și

pluralității ce aparțin culturii artistice stă unitatea ideologică și fermitatea principiilor creatoare ale esteticii marxist-leniniste. Sarcini multiple stau în fața creatorilor pe linia ogîndirii dinamicii societății socialiste multilaterale dezvoltate, a aspectelor caracteristice timpului nostru, a modificărilor ce se produc în conștiința omului contemporan.

Plenara Comitetului Central din 3 noiembrie 1971, cuvîntările secretarului general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, vastul program educativ elaborat de partid, înseamnă cîteva momente de riguroasă principialitate, în legătură cu necesitatea ca arta și creatorii să foreze mîndre zăcămintele societății socialiste românești.

UNA din funcțiile dominante ale culturii și artei naționale constă în capacitatea ei de influențare de formare și modelare a conștiinței umane, de ridicare pe o treaptă superioară a profilului spiritual al omului contemporan, lărgindu-i orizontul cultural, formîndu-i atitudinea estetică dinamizîndu-i interesul pentru valorile estetice ale lumii înconjurătoare. Capacitatea de a influența și de a modela conștiința umană constă în cristalizarea culturii noastre actuale pe baza tradițiilor înaintate și a înnoirilor ce apar epocii noastre. Tradițiile de reflecție a realității sociale, atitudinea angajată și idealul creatorilor rimează cu tenta veche de înnoire a limbajului, a efecturilor în căutările creatoare în ceea ce privește expresia artistică.

ARTEI NOASTRE

Ion Sălișteanu:

Setea de armonie și echilibru

TOT ceea ce ne definește ca tră-sături proprii în artă este dis-tribuit. Nici o operă și nici un artist nu pot conține, decât parțial, elemente reprezentative ale artei noastre. De-a lungul secolelor, în mii de forme de manifestare și tipuri de sensibilitate artistică, se află câte puțin din ceea ce sintem astăzi ca realitate culturală.

Specificitatea este o formă dispersată pe toată întinderea unui proces de adaptare spirituală, și acest proces determinat istoric este a fost și este punct de interferență cu alte culturi. Existența unor permanente, a unor constante în dinamica acestui proces, indică o atitudine față de viață, de natură, de relațiile și funcțiile sociale, proprie nouă și care are o valoare colectivă și națională — pentru că nu se naște dintr-o singură voință sau inteligență artistică, ci dintr-o năzuință și aspirație comună. Cu alte cuvinte, din existența unor noi idealuri de viață comune decurge implicit existența unor poziții comune în artă, pe care se întemeiază specificul nostru cultural — iar valoarea, vastă, spirituală este legată direct de valoarea umană a unei existențe istorice delimitate și specifice.

Prima calitate a unei culturi este însăși existența acestor elemente definitorii, semnul continuității și al unei atitudini constituite în raport cu existența.

CARE sint aceste elemente definitorii în arta noastră?

Poate nevoia de a contura o imagine artistică, fidelă întii unei realități interioare și nu exterioare.

Poate o înclinare reflexivă, o creație care rezultă dintr-o stare de meditație legată adânc de tot ceea ce ne înconjoară și ne determină, de natură — de marile întrebări ale omului.

De aceea, bucuria unei aspirații formulate ca atitudine clară, surprinderea unui sens uezător al spiritului, înlocuiește uneori satisfacția unei finalități imediate materiale sau a oțelării tehnice. Pictarea, expresia sau împodobiirea — forme de expresie material-concretă, nu au fost la poporul nostru numai un mod de „finisare” a cadrului de viață — căci au avut în vedere confortul launtric — nu doar cel ambiental.

Există în acceptarea noastră culturală „un cimp de toleranță” cu o anumită delimitare — opus unor canoe fixe sau rețete, o „măsură” care decurge din puterea de a întui mișcarea și dinamica proceselor și a găsi în acest mobil de forțe starea de armonie și echilibru — mereu alta, ca o derivată a mereu noilor referiri.

Simțul dialectic, calitatea relațională, are în arta noastră sensul unei poziții stabile față de niște permanente mereu descifrate în formele vii ale mutațiilor și cunoașterii, care conturează filonul dialectic al tradiției și măsura noastră spirituală, „legea cadru” a atitudinii noastre artistice cu valoare genetică.

Bunul gust, despre care nu grabuit se vorbește, nu este, poate, decât capacitatea de a sesiza inoportunul — și în arta românească are mereu și un sens etic, nu numai estetic.

IN pictură, datele obiective ale realității sint doar de plecare.

Realitatea este depășită prin incursiuni imaginare și metaforice — spre sublinierea unor esențe ale realului cu valori poetice și lirice. Fantezia joacă un rol important, dar fantasticul din arta populară sau modernă nu intră la noi în zona iraționalului — a spaimei — a imaginației maladive.

Excesele se anulează de la sine, formele aberante dispar prin neintegrare.

ABSTRACTIZAREA frecventă ca procedeu, așa cum apare în folclorul nostru, este o formă de reducere la esențial care subliniază o capacitate sintetică — o condensare a spectacolului existenței, dar nu e ru-pere de realitate, căci poartă în forme

familiale pentru o largă colectivitate legătura cu nenumărate convenții știute și încorporate cu formele unor simboluri arhaice.

În literatura și arta noastră — vitalitatea și fondul optimist, robust, regenerator nu exclud totuși misterul și starea de neliniște — de presimțire a gravității, de dor greu și de incert și pentru mine în această complexitate de sentimente văd semnul unei implicatii autentice în cunoașterea și devenirea noastră ca oameni.

Demonstrativul agresiv ca și orgoliul tehnico — este refuzat de cultura noastră. În arhitectură, arte decorative, sculptură sau pictură, absența spiritului nu poate fi acoperită în materiale prețioase sau rare. La noi înțelesul de „bogăție” nu cuprinde un sens strict material, ci se referă și la valori spirituale, la împliniri umane.

Gigantismul sau exhibiționismul artistic sint taxate ca forme aberante de expresie artistică și refuzul e semnul unei conduite de receptare bine definite.

AȘA cum dovedesc nenumăratele opere care au ca temă marile evenimente ale istoriei noastre, realismul artei românești decurge din simțul istoric, din consecvența poziției față de un proces social căruia artistul i se integrează, chiar atunci când nu se referă la chipul aidoma al realității exterioare.

În forme și culori, prin măsura cantităților și discreția cromatică din arta populară, în stabila relație dintre funcțional și frumos în arta medievală, în căldura umană din operele lui Grigorescu, în vibrația adâncă, în nesațul și ulmirea față de natura lui Andreescu, în cizelarea spre perfecțiunea formelor primordiale cu urtașa încărcătură simbolică a lui Brâncuși, în robustetea și echilibrul lui Petrescu, în setea spirituală a lui Pallady și Anghel, în arderea, în neliniștea, în puterea de absorbție și osmoză culturală pe criteriile unor opțiuni stabilite genetic pe care le simt la generațiile de azi ale artei românești, eu văd o modalitate unică de existență și acceptare artistică — sensul unei vitalități culturale proprii.

Mă identific cu această dispersiune de sensuri și modalități pe filonul unic al unei structuri artistice în care mă recunosc și în fiecare ipostază mă rein-tîlnesc cu o lume familiară mie și alor mei.

DIVERSITATEA de stiluri nu este decât o firească stare alotropa a unei structuri globale ce poartă pecetea unei deveniri istorice comune. Din această totalitate socialismul își reperează propriile valori care să cuprindă chipul nostru artistic de azi și de mâine, cu întreaga încărcătură a trecutului și a tradițiilor noastre umane și culturale.

Tot ceea ce nu atinge sensul vital al acestei prefaceri se stinge, este eliminat de la sine (nu administrativ), excesele și adopțiile exterioare și de împrumut se ofilesc, în timp ce valo-

Marius Robescu:

Potențarea tradiției

ASPECTUL inițial al oricărei culturi este de extremă originalitate. E vorba de aceea originalitate de tip primar (aș zice sălbatic) a detaliilor insolite și pitorești. Ea se pierde încetul cu încetul, pe măsură ce izolarea se topește și noi orizonturi se deschid. O îndelungată practică de sincronizare cu alte universuri culturale conduce până la urmă la revelarea altui tip, superior, de originalitate. Aceasta se distinge, mai greu desigur, în atitudini fundamentale: față de existență, față de moarte, față de istorie. Poate că într-adevăr a venit timpul să apreciem originalitatea de esență a culturii române, să căutăm, în înfățișarea ei de azi, înțelesuri și cauze. Întreprinderea nu e deloc ușoară, depășește în orice caz prilejul de față și nici nu e, poate, sarcina mea. Mă limitez să constat că literatura română este, într-o parte a ei, senzuală, exaltând naturalul și este, nu mai puțin, fascinată de abstracta ordine cosmică. Ea este prin Eminescu înaltă meditație, iar prin Caragiale crud realism. Este, deopotrivă, vorbire bogată, pământ negru în care cresc plante cu frunză grasă și aeriană pluită peste spații. În măsura, în organicitatea ei, refuzul monotoniei stă ca un simbreu.

SOCOT atitudinea față de istorie a poporului nostru bine precizată. Istoria se exprimă prin evenimente. Relativa neîncredere în eveniment (mult discutată) nu semnifică decât efortul de a-l situa cât mai puțin, de a-l acorda pe acesta cu trunchiul vast al tradiției. Nu toate evenimentele sint compatibile cu ființa unui popor. Destule (avem în acest sens prisos de dovezi) au meritat circumspecția, rezerva. Altele însă au angajat total, s-au consumat în entuziasm. Calea prin care unele ca și celelalte pătrund în literatură este subtilă și imprevizibilă. Ea răsare dintr-o dată sub ochii dilatați ai scriitorului îndelung frământat de destinul său și al semenilor. Nici un interesat nu poate fi împins și minat din urmă de această cale. Dacă în miracolele istoriei nu mai crede nimeni, în miracolul artei trebuie să credem cu toții. Despre Mihai Viteazul aproape nu s-a scris operă literară bună. Alexandru Lăpușneanu e titlul unei nuvele geniale.

DIVERSITATE de stiluri nu înseamnă același lucru în mai multe feluri. Fiecare scriitor bun are adevărul lui, parte din adevărul

întreg al poporului. Fiecare scriitor trebuie să-și rostească deplin adevărul, pentru care nici nu e singur răspunzător. Cu cât despre un poet se spune că e mai mare și mai personal, cu atât se poate înțelege că e mai impersonal în sensul absolutei generozități față de lumea care și-a făcut din el glas. Nu există, lucid vorbind, decât două modalități de exprimare a universului spiritual al unui popor: talentul și geniul. Dar există posibilitatea de a conserva democrația ideilor, de a primi cu bună credință valoarea, de a admira meritul artistic, toate acestea constituind climatul cultural normal.

IATA o chestiune despre care s-a vorbit mult, dar nu totdeauna în termeni proprii. După părerea mea, adevărata înnoire este capacitatea de a te ridica peste efemerul producției artistice curente, este de fapt semnul permanenței. În același timp tradiția simbolizează tocmai permanența. Nu trebuie să coborim discuția la nivelul procedeele. Tradiția nu e o sumă oarecare de procedee pe care le urmărim ortodox sau de la care ne abatem. Deopotrivă cu sentimentele noastre, ea e substanța din care ne hrănim. De aceea înnoire nu înseamnă a ignora tradiția și e un fapt semnificativ că, în realitate, cei care disprețuiesc noul nu au pentru tradiție decât o înțelegere superficială. Orice operă nouă potențează tradiția care, la rându-i, o sprijină pe dinăuntru.

POEMĂ DE AUGUST

Și se cuvine o poemă profilată pe cer
o poemă ca o tină femeie grea de surisuri
o poemă ca o garanție a puterii și a micrii
o poemă de August douăzeci și trei.

Și se cuvine o poemă ca o stemă pe orașe
o poemă cu falduri de istorie și de pajere
cu mult trecut și foarte mult prezent
și tot atita viitor,
o poemă care să-și pună vele
și să plutească purpuriu în locul
oricărei alte corăbii.

Și se cuvine o poemă de dragoste
pentru strălucitoarea patrie română
venită nouă din Tudor Vladimirescu
și din Mihai Eminescu.

Dan Mutașcu

Romul Munteanu:

Nevoia acută a unui roman de idei...

CINE cercetează peisajul artei contemporane românești, indiferent dacă este vorba despre literatură sau despre pictură, cultură și muzică, nu poate să nu constate dorința celor mai mulți dintre scriitorii și artiștii din țara noastră de a da expresie prin operele lor spiritualității poporului român, de a reprezenta într-o manieră cât mai complexă contextul său de existență, năzuințele sale, condiția sa umană, care are o determinare social-istorică specifică.

Este incontestabil faptul că nota dominantă a artei și a literaturii românești din vremea noastră este realismul. Dar nimeni nu poate trece cu vederea peste constatarea că arta realistă actuală nu este identică cu cea din veacul trecut, ea căpătând de asemenea, în fiecare țară și în fiecare gen de creație, o anumită amprentă a etosului național. De aceea și spiritul militant al creatorului de artă are anumite aspecte caracteristice, implicate în limbajul poeziei, al romanului, al teatrului și altele, în limbajul nonverbal al artelor plastice și al muzicii. Din această cauză, problema sincronizării între diverse genuri ale creației artistice românești ca și aceea a sincronizării acesteia cu fenomenele artistice din alte țări, se pun într-o manieră foarte complexă. După părerea noastră, există o dezvoltare inegală în însăși interiorul artei literare românești. Dacă poezia se înscrie în sfera marilor valori ale culturii universale, dacă romanul prin câteva realizări izolate se integrează în marea matcă a neorealismului universal contemporan, dramaturgia, cu foarte puține excepții, rămâne încă prizoniera unor formule literare perimate și neconvingătoare.

RAPORTATĂ la fenomenul artistic universal, creația literară românească ne permite să observăm atât ritmurile sale sincronice cu marile tendințe ale umanismului în epoca noastră, cât și unele fenomene de desincronizare, atunci când o apreciem din perspectiva evoluției formelor literare.

Judecând aceasta nu mai pornește însă de la anumite **culturi model**, cu o funcție hegemonică în viața literară europeană, așa cum au fost clasicismul și simbolismul francez sau expresionismul german. Noi trăim astăzi într-o epocă a **policentrismului cultural** și a **absenței** unor curente literare dominante. **Noul roman francez** reprezintă un fenomen limitat într-o anumită arie de cultură, iar **teatrul absurd** s-a cristalizat cu precădere ca o școală a dramaturgiei occidentale. El constituie în momentul de față un experiment literar relativ închis. **Poezia concretă** s-a configurat doar ca o aventură a unei scriituri din anumite țări, lipsită de la început de orice șansă de izbândă.

În acest context este firesc să ne întrebăm cu ce să ne sincronizăm? Evident, nu cu anumite experimente sterile, ci cu spiritul marilor capodopere ale vremii noastre și, mai ales, cu ritmul vieții noastre spirituale, cu marile tendințe ale umanismului care reprezintă o concepție integratoare a tradițiilor românești, dimensiunea aceasta a umanismului stimulând însăși forța de asimilare a poporului nostru, propulsia factorului de progres al artei românești.

ÎN CULTURA română există o tradiție a **poeziei evenimentale**, iar romanul nu a fost nici el lipsit de seducția reprezentării unor momente istorice cardinale din viața poporului nostru. Tradiția creată a fost continuată de Eugen Jebeleanu, Mihai Beniuc, Eugen Barbu, Marin Preda, Titus Popovici, Aurel Baranga și alții.

În principiu, elogiul evenimentului și al actului individual eroic în artă,

ca și al luptei poporului pentru progres, nu implică în mod fatal o cantonare într-un anumit gen de scriitură. Prejudicatul acesta a fost plătită adesea cu eșecuri de scriitori înzestrați.

Fundamentală în acest sens ni se pare nu modalitatea artistică aleasă, ci sinceritatea și veracitatea actului eroic relatat, deoarece el nu presupune doar o intenție majoră convertită în fapte, ci și capacitatea de reprezentare a unor obstacole reale cu care se confruntă omul contemporan din țara noastră. Prin însăși natura sa, literatura de acest gen este și **act de afirmare**, dar și **negare** a unor realități neconforme cu năzuințele noastre.

ÎN MĂSURA în care un stil este inteligibil, arta nu cunoaște nici o limitare de acest gen. Dacă poezia noastră are un registru foarte divers, apt să reprezinte universul spiritual al poporului român, romanul, cu puține excepții, a rămas cantonat în arsenalul literar al eticii balzacienne sau într-un pitoresc poematie desuet. Trăim nevoia acută a unui **roman de idei** al timpului nostru, a literaturii polemice moraliste care acreditează adevăruri fundamentale și, totodată, a artei care respinge deformarea spiritului, contaminat de anumite tare ale timpului.

DUPĂ părerea noastră, tradiția reprezintă doar un model care trebuie depășit, nu un tip etern de scriitură folosită ca un corset al spiritului novator. Cine încearcă astăzi să mai scrie ca Rebreanu, Camil Petrescu, Sadoveanu, Arghezi, Blaga, Barbu sau Bacovia, realizează un act epigonic care îl anulează ca artist. Cine se străduiește să realizeze opere de valoare celor scrise de autorii menționați, sincronizate însă cu universul spiritual al oamenilor din țara noastră în momentul de față, are șansa fericită de a pătrunde în muzeul imaginar al artei majore din timpul în care trăim.

Cele două fețe ale lui Ianus, ale scriitorilor români contemporani nu pot fi evaluate decît din această perspectivă: stima angoasantă dar nu paralizantă, față de marile valori ale trecutului, dorința frenetică de a le depăși, năzuința de a fi un spirit civic al patriei și un purtător de cuvînt al acesteia pe plan universal. Excesul spiritului local, cantonarea într-un prezent necorelat cu dimensiunile viitorului, reprezintă acte incompatibile cu marea deschidere spre problemele capitale ale lumii noastre.

Fixat pe un anumit meridian al țării românești, scriitorul din patria noastră trebuie să aibă auzul fin al creatorului capabil să asculte în același timp inima întregii omeniri.

Corneliu Ștefanache:

Profundul și omenescul cult

PUNCTAJUL propus pentru debateră de față mi-a amintit vorbe grele și de dispreț cu care un scriitor (deschizînd o revistă literară T.V.) trecea, nu demult, peste literatura și arta noastră actuală. Avem ceva, spunea el, dar aproape nimic! După părerea sa (în spatele căreia nu era numai megalomania), dominante în literatura și arta noastră ar fi fuga de realitate, epigonismul, pastîșa, absurdul ș.a.m.d.

Întristător a fost tocmai faptul că respectivul nu era oricine, ci un scriitor. Din păcate, nu-i singurul caz. Astfel de izbucniri nefericite cred că sînt și rezultatul unui complex provincial, de inferioritate. Nu avem nici un motiv să nu ne putem compara cu literaturile altor țări.

Sigur, fenomenul nostru literar, ca oricare altul, din alte țări și timpuri, nu este valoric omogen și nici nu va putea fi. Dar insuccesele, atît cît sînt și cît vor fi, nu trebuie să ne facă atît de miopi și să nu vedem și restul. Disentanșarea în timp la tot ce s-a creat va confirma cu siguranță că nelineștile sînt neîntemeiate. Ca romancier n-am asemenea nelinești și nici nu îngălbenesc de gelozie atunci cînd descopăr că un coleg a tipărit o carte valoroasă. La urma urmei, ne comparăm între noi, dar reperate rămîn marile cote ale literaturii noastre și ale celei universale. Gelozia asta mă cuprinde atunci cînd recitesc pagini din Dostoievski, din Rebreanu, din Kawabata, ca să dau aceste nume după volumele pe care le am în fața mea.

Nelineștile mele vin de la realitatea

timpului pe care îl trăim (sau ne trăiește), un timp deloc calm, de la ambiția de a surprinde ceva din el și de la iluzia că l-aș putea influența. În acest sens, mă interesează în primul rînd timpul țării mele, oamenii în mijlocul cărora trăiesc, prin toate cîte trec ei, și bune și rele. Sincronizarea cu ritmurile universale de evoluție ale literaturii nu poate pleca decît de aici.

Literatura nu se poate face rămî-nînd tributul pînă la sfîrșit marilor modele naționale sau internaționale. De aici necesitatea căutărilor. Dar goana după toate modelele și modelele trecătoare ca ploile de vară nu înseamnă a experimenta, ci epigonism, pastîșa, autoanularea. Am să prețuiesc întotdeauna împerecherea fericită a cuvintelor tipărite, să zic, la Paris sau la Moscova, dar mai aproape de mine, cea pe care o voi încerca mereu va fi cea de aici, românească. Simplist, răspunzînd care sînt liniile directoare ale literaturii noastre, spun: realism, ca exprimare, ca viziune, și umanism și dragoste de patrie ca „încercătură”. Dacă dramaturgia și filmul (unde toți au idei și propuneri ca la fotbal) sînt destul de subțiri, celelalte ramuri ale artei noastre contemporane ne îndreptătesc să nu avem nici un fel de complex provincial.

Din păcate, sîntem încă prea puțin cunoscuți peste hotare și, atît cît sîntem, nu întotdeauna prin acele lucrări care într-adevăr ne-ar reprezenta valoric. Cauzele sînt multe și mult cunoscute ca să le mai aduc în discuție. M-am întrebât de multe ori dacă o carte, un roman românesc, ar fi un ambasador mai șters decît o echipă de

Szász János:

Caracterul angajat al scrisului

SPECIFICUL nu poate fi altceva decît transfigurarea artistică a experienței noastre particulare istorice de mai de mult, din trecutul apropiat și din prezent, adică suma acelor trăiri colective pe care sensibilitatea omului de artă o revizionează într-o operă distinctă, care poartă deci timbrul aparte, unic, al individualității și personalității sale, precum și al colectivității din care face parte. Dacă aruncăm o privire asupra lumii contemporane, vom observa că nu în puține colțuri ale ei mai persistă disensiunile dintre oamenii acestui unic pămînt, dar de diferite naționalități, limbi, culturi, disensiuni care duc nu o dată pînă la conflicte singeroase, tulburînd echilibrul de multe ori fragil al omenirii contemporane, distonînd concentrarea eforturilor generale pentru instaurarea păcii, singura modalitate de conviețuire demnă de specia noastră umană. Experiența istorică a României în ce privește frăția dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare, trecutul acestei frății, dinamica, dialectica și psihologia ei prezintă formează un moment specific al umanismului nostru care determină de-a dreptul scriitorul să generalizeze artistic patriotismul, iubirea de neam care respinge prejudecățile obtuze ale naționalismului, cultivarea propriilor tradiții care neagă izolarea și închistarea spirituală, deschizînd largi ferestre pentru tot ce

este adevăr și frumos, pentru toate frumusețile adevărate, indiferent de unde ar veni ele.

GOETHE obișnuia să spună că el nu este altceva decît un poet de circumstanțe. Ar fi greșit să punem această afirmație a lui pe seama unei modestii, care de altfel nici nu-l prea caracteriza. Artă poetică a lui Petofi se condensa în afirmarea necesității a două lucruri: libertatea și dragostea. Cred că astfel de atitudini artistice generează și astăzi modalitățile contemporane de a cuprinde marile tendințe și eforturi ale unor colectivități distincte. Mai simplu zis: caracterul angajat al scrisului, comunicarea talentului cu modesta mindrie de a servi o cauză bună generează operele moderne ale timpului respectiv. În această îngemănare vîd de asemenea condiția durabilității operei.

DIVERSITATEA de stiluri și modalități de exprimare artistică nu este altceva decît fenomenul logic al unui proces esențial care se petrece în geneza operei, osmoză dintre mesaj și formă. Ca în oricare domeniu al practicii umane, voluntarismul duce și aici la sumbre dezaastre. Stilul este într-adevăr omul, adică o parte organică a creatorului. Resping deci moda în literatură și artă, o prefer pe tărîm vestimentar, sau cînd e vorba de mobile ori obiecte de uz casnic. De altfel, experiența literaturii contempora-

ARTEI NOASTRE

pentru adevăr

dansuri populare ? Hotărît, nu ! Atunci de ce nu facem mai mult...

CINE își mai amintește de nu știu care bătălie sau conducător de oști din Grecia Antică, dacă bătălia sau conducătorul respectiv nu este prezent în *Odiseea* ?... Ce vreau să spun, că întotdeauna spiritualitatea unui popor a fost mai rezistentă în timp decât orice zid pe care l-a înălțat acel popor. Din cetatea Sucevei ne-au rămas doar ruinele, paginile unui Neculce, Miron Costin, Dosoftei, Cantemir ș.a.m.d. au rămas însă intacte și nemuritoare, vorbindu-ne și astăzi despre toate câte au fost atunci, oameni și faptele lor. Evident, literatura este altceva decât o simplă cronică a timpului, de astfel de cronici se ocupă acum istoricii, sociologii etc. Nu, literaturii nu poate să i se ceară să fie o astfel de cronică. Literatura, povestind despre un om, despre o familie, poate să vorbească contemporanilor despre o țară cu mult mai convingător decât datele reci ale științei. Dar n-am scris încă acea carte mare a timpului de astăzi. Cartea mare o fac (fiecare singur) toți scriitorii. Toate cărțile de valoare sînt pagini din această mare carte. Romanele lui Rebreanu sînt un fragment din imaginea pe care ne-a lăsat-o despre timpul ei literatura română dintre cele două războaie. Privind înapoi, nu putem spune că marile evenimente din istoria națională și, mai ales, din intervalul de la '44 și pînă acum au fost acoperite cu literatură. Deși mă pasionează istoria, nu am vocație pen-

tru romanul istoric. Consider, așa cum am mai spus, că printr-un singur personaj, un tip memorabil, un om de pe stradă, poți evoca o țară cu toate câte sînt în ea. Asta nu înseamnă că ignor literatura istorică.

M-am întrebat de multe ori : n-ar fi mai bine ca televiziunea (în fiecare casă este acum și un televizor !), în locul unor spectacole anoste și unor reportaje plictisitoare sau seriale nici politiste și nici artistice, să producă niște filme cu adevărat artistice și educative ? Mă gîndesc că avem atîți domnitori cu biografii nemaipomenit de interesante, apoi niște romane pe care le-am putea transpune în seriale...

Istoria pe care n-am trăit-o este mult mai departe de mine, decât cea a ultimilor treizeci de ani. Consider că încă nu s-au acoperit toți acești ani cu literatură, că încă sîntem departe de a fi spus tot și perfect : adică adevărul cu uneltele artei. O anumiță sfială ne mai stăpînește încă, o sfială nefirească.

Am trăit destule bucurii, dar și ne-cazuri, și sacrificii. Iată de ce zic că n-am spus încă totul, sau am spus prea puțin prin literatură. Un roman care ar ambiționa să cuprindă toți acești ani sau o parte din ei nu se poate rezuma numai la unele fapte, ci să implice tot ce-a însemnat acea realitate. Arta înseamnă o altitudine critică (fără de care nu pot concepe literatura în general și proza în special), cultul pentru adevăr.

Ajuns aici, cred că orice valoare autentică de literatură este, implicit, și patriotică. Nu cred că scenariile de film, romanele, dar mai ales poeziile care abundă de lozinci, de clișee arbizate vor putea lăsa ceva în urma lor pentru urmași sau că influențează cît de cît gustul artistic, aspirațiile cititorilor. O lucrare proastă, în afara literaturii, chiar dacă cuprinde în ea cuvîntul Patrie — scump nouă tuturor — nu poate fi salvată de la uitare,

niciodată. Vreau să spun că improvizatiile nu pot servi marile sentimente, ci, dimpotrivă, aduc deservicii. Dacă ne-am uita puțin înapoi am vedea atîtea exemple, destule compuneri cu mari pretenții la vremea lor, dar îndepărtate definitiv de timp.

Cred că pentru a scrie o poezie patriotică — ca gen special, de care avem și vom avea nevoie — este necesar un talent deosebit. După părerea mea, lozincile rimate, în literatură, sînt tot atît de inutile ca și imperecherile absurde de cuvinte, care au pretenția de poezie. Spunem, și credem în acest imperativ, că literatura noastră trebuie să influențeze omul de astăzi și pe cel de mâine. Nu improvizatiile despre care vorbeam vor fi în stare de asta, chiar ultimul cititor respinge asemenea „produse”. Nu putem ajuta, noi scriitorii, tot ce se face în această țară, decât cu opere autentice. Și, în pofida unor sceptici, aceste opere sînt. Ce vom face de aici încolo ? Depinde numai de noi. Să nu căutăm explicații la eventualele noastre eșecuri decât în noi înșine. La urma urmelor nimeni nu l-a forțat pe criticul x să-l așeze — atunci — pe A. Toma alături de Eminescu. Dacă a făcut, a făcut-o pe reputația sa, pe destinul său. Așa s-a întîmplat și se va întîmpla cu oricare dintre noi. Literatura nu se face cu concesii, cu rabaturi, cu „rotunjiri”. ci cu profundul și omenescul cult pentru adevăr. Sînt convins că numai astfel, ca scriitor, pot sluji pe oamenii țării mele.

ESTE un lucru arhicunoscut de mii de ani că opera de artă este rezultatul unei munci solitare, deoarece fiecare scriitor își are stilul său, modalitatea sa, viziunea sa. Altfel, am face literatură de serie, așa cum s-a mai făcut. O singură modalitate,

prin absurd, ar însemna moartea literaturii și artei. Un lucru este la fel de bine cunoscut că cel ce are ceva de spus celor din jurul său va găsi și stilul și modalitatea de a se exprima. În rest, este o treabă a teoreticienilor, care nu o dată încurcă lucrurile. Modalitățile cele mai proprii pentru surprinderea timpului pe care îl parcurgem ? Cred că nimeni nu le poate spune. La urma urmei, nu contează decât rezultatul.

INAINTAȘII noștri, cei mai străluciți, au făcut o literatură realistă, înțelegînd prin realism nu limitarea după nu știu ce anume, ci deschiderea amplă către tot ce înseamnă viață ; literatura lor a avut întotdeauna o atitudine critică față de realitatea pe care au dorit-o mai bună, adică mai omenească ; ei au avut un adevărat cult pentru adevăr ; paginile lor exprimă, direct sau indirect, o sfințită dragoste față de tot ce-a însemnat atunci România... Iată doar cîteva gînduri la această întrebare. De aici putem porni fără nici o teamă în mistuitoarea aventură care ne aștează, aproape fără voia noastră, seară de seară, la masa de lucru.

ne universale atestă că *realismele* se dovedesc a fi cele mai durabile și propice modalități în înfățișarea realității secolului nostru. Întrebunțez pluralul pentru că, vorbind de experiența noastră în construcția societății socialiste din România, este de ordinul evidențelor ce multitudine și varietate de planuri, destine, conflicte, împliniri, eșecuri, reînnoiri, structurări și transformări oferă acești ultimi treizeci de ani ai istoriei noastre, ai perioadei noastre socialiste. Or, scriitorul — desigur vizionar, visător, cel test și volubil — este totuși un prometeic, pornește de pe pămînt să fure focul sacru, dar tot pe pămînt se întoarce cu flacăra furată. (Pedeapsa zeilor nu prea-l înfricoșează). Diversitatea însăși a realului proclamă diversitatea realismului.

MARX observa că simțul muzical al omului se dezvoltă numai în contact cu muzica. Simțul sau gustul pentru frumos este înăscut omului, dar el se poate dezvoltă

ta numai în contact permanent cu frumosul. Desigur acest contact creator și rodnic se poate asigura printr-un consum spiritual asiduă al operelor de artă și literatură. De aici una din marile responsabilități ale creatorului de artă. Dar ar fi o eroare a crede că numai artele generează categorii estetice, astfel încît se pune din ce în ce mai mult problema esteticii străzii, a căminului, a întregului anturaj urban, sătesc, de producție, în care oamenii își petrec marea majoritate a timpului lor, se pune de asemenea problema caracterului estetic al programeilor de televiziune, de radio, al presei cotidiane chiar, cunoscut fiind rolul deosebit pe care-l au mijloacele de comunicație de masă moderne în zilele noastre. Aci avem o responsabilitate colectivă și generală de la al cărei angajament nu se poate eschiva nici desenatorul de afișe, nici modelatorul obiectelor noastre de fiecare zi, dar nici I.T.B.-ul, să zicem, căci orice autobuz sau tramvai care-și pierde culorile sau oferă pe ferestrele sale hîrtii smîngălite ce nu produc nici o plăcere în a le vedea zilnic, contribuie la deteriorarea gustului pentru frumos.

Elementele de tradiție și înnoire ale scriitorului, pentru a contribui la formarea gustului, sînt multe, printre care însă primează trei momente principale, aș zice elemente care condiționează actul de creație însuși: talentul (căci prea se confundă cei ce scriu ceva pe o bucată de hîrtie cu cei care se *dăruiesc scrisului*), dragostea de adevăr (căci socialismul nu poate, nu vrea și nu o să vrea niciodată să renunțe la descoperirea esențelor fenomenelor sociale, istorice și umane), precum și finalitatea umanistă a actului de creație (căci omul a fost și rămîne și alfa și omega a tot ceea ce facem pe acest pămînt).

Cetate a florilor

Țară, cetate a florilor,
eu, grădinarul orbit de atîta frumusețe,
de aer și lumină — aștept
cu ochii-n sunet de arome și culori
această sărbătoare
coborînd peste grădină ;
o, sînt grădinarul,
vorbiți-mi despre flori,
despre briuri de iarbă
împurpurîndu-mi chipul —
sărutul fluturînd înalt
lingă pleoape, îmi aduce
lumina și-mi culege nisipul ;
nicicînd
miinile mele n-au rămas izvoare
lingă această frunte
de trandafir și de crin,
răcoarea fintinilor frumos luminîndu-te
și eu, în această grădină,
iubire-ți închin !..

Nicolae Arieșescu

EROII ZILELOR NOASTRE

DA, AVEA DREPTATE poetul I. Nenițescu când scria :

„Eroi au fost, eroi sînt încă
Și-or fi în neamul românesc...”

El slăvea pe vitejii războiului pentru Independență, la care însuși luase parte, dîndu-și contribuția singelui și, de pe patul suferinței, aceea a penei entuziasme, care înmăia pe ostași la noi fapte eroice.

A fost atunci pentru oastea noastră națională înțitul prilej de a-și afirma capacitatea de luptă, după mai puțin de o jumătate de veac de la reînființarea ei. Un reporter militar francez scria atunci :

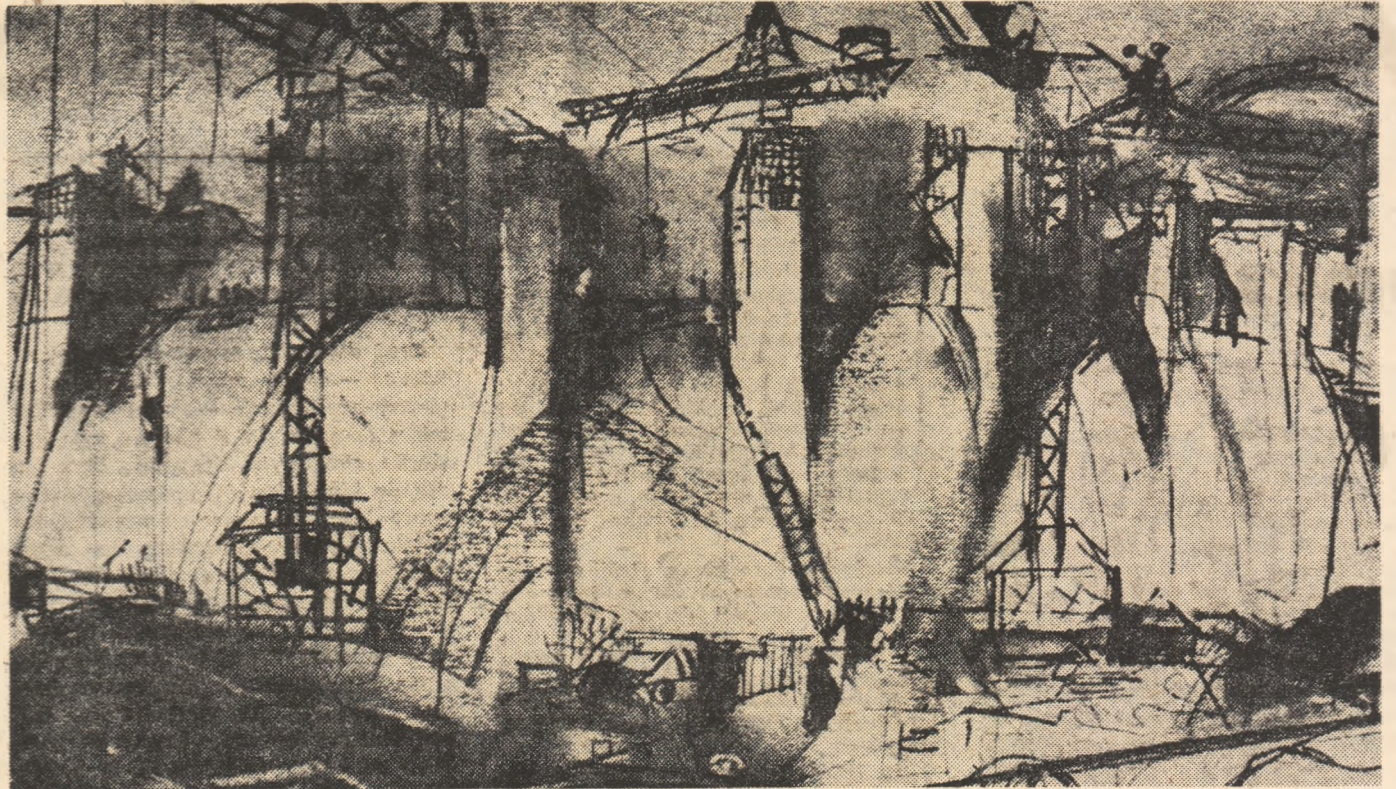
„Les Roumains sont crânes”, exprimîndu-și lapidar uimirea.

ACESTE reflecții ne-au fost sugerate de ideea că în timp de pace este astăzi mai mult loc pentru eroism decît în vreme de război.

Pe oricare șantier de muncă al Patriei, acela sau aceea care-și pune tot sufletul să-și realizeze sarcina, ba chiar să și-o depășească, este un erou ori o eroină. Să nu suridem ! În trecut, bîntuia la noi, în anumite straturi sociale, obișnuința de a se lăsa pe tînjeală, de a căuta munca cea mai ușoară, unită, dacă e posibil, cu remunerația cea mai bună care urma să fie cîștigată cu un minimum de efort fizic sau intelectual. Profesioniștii corecți, exacti la datorie și dezinteresati, nu se găseau pe toate drumurile. Și mai rari se numărau cei ce dădeau mai mult decît ce obțineau în schimb și care recoltau, pe lîngă satisfacția propriei lor conștiințe, etichetarea, din partea colegilor, cu epitetul „proști” (căci a fi inteligent pentru asemenea dezertori de la datorie, nepe-depsîți, constă în chiul).

Socialismul a operat o transformare radicală a spirirelor. Munca nu mai apare ca o silnicie, întîmpinată cu silă, ci ca o datorie de onoare, așa cum s-a mai spus, dar și efectuată cu sentimentul plăcerii îndoite, la capătul efortului creatoare. A se bucura așadar o dată, la încredințarea unei sarcini, oricît ar părea, la prima vedere, de grea, și a doua oară, în momentul cînd după învingerea dificultății, sarcina a fost îndeplinită sau chiar depășită, nu mai este astăzi privilegiul celor puțini, ignorați și nerăsplătiți. Pe toate șantierele țării, de la lucrătorul de rînd pînă la conducătorul responsabil, cu un simț egal al răspunderii, cu toții colaborează într-un efort comun, cu același elan creator, pentru îndeplinirea progresului multilateral al Patriei.

Faza pionieratului a fost de mult depășită. Nu se mai numără pe degete, ca altădată, tehnicienii, maistrii sau inginerii, într-o direcție sau alta, într-adevăr calificați și hotărîți să lucreze ori-

MARIANA PĂTRAȘCU : „Barajul de la Porțile de Fier”

unde, în orice condiții, pentru crearea industriei noastre naționale. Aceasta există și se îmbogățește anual cu noi și noi fabrici, mereu mai bine utilizate și de factură la nivelul cel mai înalt. Puțini sînt însă acei ce-și dau singuri seama cîte eforturi a cerut fiecare din aceste noi îndepliniri și cît de neînchipuită a fost cheltuiala de energie umană pentru ridicarea celor mai falnice dintre ele. Ziarele ne informează periodic de punerea în lucrare a cîte unui nou șantier și de intrarea în funcțiune a cîte unei noi fabrici. Cine „realizează” însă exact suma eforturilor depuse, varietatea de aspecte a muncii, specificul obstacolelor învinse ? Aci intervine rolul reporterilor, care se deplasează de pe un șantier pe altul și care și-au cîștigat, prin specializare, experiența lucrurilor.

MARTURISESC că am urmărit totdeauna cu interes și plăcere multe din acele reportaje, bine scrise și chiar cu unele intenții literare. Nu sînt dintre cei ce cred că gazetăria se poate mulțumi cu stricta informație. Desigur, un fapt divers este adeseori stereotip și anodin. Datoria reporterului este însă de a-și căuta și atunci semnificația particulară, dramatismul latent. Numai un reporter cu o solidă cultură

literară și înzestrat cu talent poate face față grandiosului construcției socialiste. Un astfel de scriitor, specializat, așa cum s-a mai spus, în monografii de acest fel, este Vasile Nicorovici, a cărui recentă carte, **Porți pentru eternitate**, tipărită în excepționale condiții grafice în Editura Eminescu, și splendid ilustrată, ne destăinuie secretul ridicării hidrocentralei de la Porțile de Fier, prin eforturile conjugate ale prieteniei româno-iugoslave. La o distanță nu prea mare de picioarele podului lui Traian, pe aceleași maluri ale Dunării, în acel secol, neîntrecută realizare tehnică a vestitului arhitect Apollodor din Damasc, s-a ridicat în circa șase ani, de către muncitorii și inginerii noștri, cu concursul tehnologiei celei mai moderne, o minune ce ne depășește închipuirea. A fost nevoie să se abată cursul Dunării, să se demoleze vechi localități, să se ridice noi șosele și orașe, să se sape tunele, să se dărîme stînci și să se scufunde însule, într-un cuvînt să se schimbe fața străveche a elementelor și să se strămute așezările umane, ca să fie posibilă instalarea unei uriașe hidrocentrale electrice, peste Dunăre, pe o întindere de circa un kilometru, asigurîndu-se totodată în condiții optime navigațiunea fluvială, cu perspective superioare celor din ajun.

Captarea energiei electrice a celui mai mare fluviu din centrul Europei a cerut nu numai calcule tehnologice avansate, ca aceea a științei occidentale. A implicat mai ales veghea neîntreruptă, a sute și mii de muncitori, în luptă cu perfidia și forța incalculabilă a stîhiilor, cu înghețul și dezghețul cu puhoaiete minioase, din jarna anului 1965—1966. Vasile Nicorovici, aedul reportericesc al mai multor mari îndepliniri socialiste, a surprins în mod mai impresionant această nouă epopee, a viteazului de pe șantier, în luptă cu stihia. Singularul nu este însă la locul lui. După cum și stihia nu e o unitate, ci o sumă imensă de energii dezlănțuite, tot așa și șantierul este o colectivitate în care oamenii de veghe se înmulțesc de la cei cîțiva care au surprins primejdia la colectivitatea întreagă, ridicată ca un singur om, s-o stăvilească. „Lansat în apă”, ca să execute controlul cablurilor, Ion Corboveanu e prins de curent. „lovit năpraznic de peretele de fier al batar-doului” și expus morții sigure, dacă ar executa o comandă greșită; învingerea acestei dificultăți este mai „palpitant” descrisă (pag. 31—32) decît un film de groază, asupra trucurilor căruia am fi

preveniți. Aici nimic nu e trucaj. „**Frontul de gheață** de pe Dunăre” este unul de luptă cu aceeași încărcătură emotivă ca războiul din tranșee, în greaua iarnă 1916—1917, în gropile improvizate de pe frontul Moldovei. Aș spune chiar că este mai patetic războiul cu stihiiile, cînd omul nu stă locului, bătînd numai din picioare și suflînd în palme, ci se face scafandru sau cățărător, ori de-a dreptul cascadeur, ca în film, ca pe apă, în aer și pe uscat să înlăture primejdia, de oriunde ar veni. Eroul aci își joacă viața cu un inamic mai puternic decît el, căruia primitivii i se închină și îi aduceau jertfe, ca să-l poată imblîzni.

UN SINGUR cuvînt din cele manevrate de Vasile Nicorovici nu-mi place : acela de „sufletuși”, cu care-și decorează eroii, fără să știe că această vocabulă, la origine, avea sensul oportunismului politic (omul care cu sufletul rămîne credincios, dar trece la cel mai tare), iar astăzi a trecut, nu fără o nuanță de ridicol, în argoul ironiei. Nu, eroii lui Vasile Nicorovici, citați la ordinea de zi a literaturii reportericești, nu sînt „mari sufletuși care se ignoră”, ci oamenii care se dăruiesc trup și suflet construcției grandioase ce trebuie îndeplinită, fie chiar cu prețul vieții lor. Nasc în România socialistă, — ca să-l parafrazăm pe cronicarul moldovean, — asemenea oameni. Virtual însă, fiecare muncitor de pe șantier poate cădea, într-o clipă de neatenție, în luptă cu elementele oarbe, care nu-și aleg victimele, lucrător, tehnician, maistru sau inginer. Alături de stihiiile naturale, se ridică din toate părțile cablurile, sîrmele și alte piese ale circuitului electric, el însuși o stihie industrială, tot atît de redutabilă ca fiecele despletite ale Cosmosului, ucigăse din voluptate.

Nu vom urmări toate fazele construcției, de la primii trei calculatori pe teren pînă la inaugurarea festivă, din anul trecut. Cititorii care au auzit de un **Homer** și de o **Iliadă**, mai ales cei ce au parcurs-o pe aceasta într-o versiune aproximativă, să știe că aceste **Porți pentru eternitate** conțin episoade mai emoționante și mai vii, ale modernei noastre epopei industriale, în care nu mai bîntuie competiții și rivalități în aceeași tabără, ci efortul comun, la fel de eroic, a două națiuni prietene, care-și trimit de pe un mal pe altul salutul a milioane de volți.

Șerban Cioculescu

Cuvinte de inimă

Mă aflam la tribuna aceea înaltă
durată din trunchiuri zvelte de brazi
inconjurat de-o mulțime compactă de oameni,
de codri,

de riuri
și munți.

Rosteam cuvinte profunde, de inimă,
cuvinte de Dunăre, de Mare și de Carpați
și la auzul cuvintelor mele
munții se preschimbau

într-un imens amfiteatru
între pereții căruia fremătau
nesfîrșiții codri-auditori.

Rosteam cuvinte profunde, de inimă,
cuvinte de Dunăre, de Mare și de Carpați
și mulțimea aceea de oameni-codri
clătina solidară frunțile-vîrfuri,
ridica în văzduh brațele-ramuri
aprobînd, aclamînd
în timp ce cuvintele mele solemne
— silabe rotunde cu soare-n vocale —
se propagau prin aer ca niște unde magnetice
pe-ntreaga lungime-a iubirii de Țară...

Ion Segărceanu

AL. ANDRIȚOIU

La arcul carpatic

Munți sfinți cu pajere și aur
crescuți în miez de timp. Eu port
pe frunte umbra lor drept laur.

Dinspre zăpezile alpestre
se-abat răcori și liniști pure,
ci totuși încă mai dormim
cu timpla lină pe secure.
E bărbătește și sublim.

Din munți se vede mai departe
așa cum numai de pe-o stea
s-ar cam putea vedea. Deșarte
atâtea nu s-or mai vedea ;
ca brazii genele mărunte
și noi vom pierde, sus, pe pisc
atâtea multe amănunte
și drepti vom sta, a obelisc,
vom fi esențe, chintesențe,
vom fi ființa-n sinea ei,
vom fi supremele cadențe,
pentru supremele idei, —
al omenirii pur tezaur,
foc viu peste trecutul mort.

Cetăți cu pajere și aur
în mine munții sfinți mi-i port.

Aripi de legendă

Aceste aripi clare, ca de Mercur, de zeul
oriunde călătorul, aceste aripi largi
prin care cîntă vîntul și mi se-ncîntă eul,
flămînd de flori
ca-n lacul iubit de lotofargi.

Turism ceresc, negoțul iluziilor, mit
cu flori de apă dulce plutind peste legendă
ferecături de aur care s-au rumenit
și scribul blind ce-și dase chiar inima-n arendă.

Fără legende, sigur, încărunțeam mai mult
și nu umblam cu crinul, drept cheie, la centură.
Mă strig și mă ascult
prin eposuri suave cînd fac literatură.

Cămașa fericirii cuviincios o-mbrac
la clipa firoscoasă pe care numai frica a
sortit-o să răsără în drumul meu sărac.

Peste cămeși de aur va plînge Nausicaa...

Amiaza

Belșug de raze. Caii par de aur,
sînt cai-lumină gîndul întrecîndu-l.
De-am înjunghia sirepul lor tezaur
sînge de aur ar stropi pămîntul.

Lungi herghelii de suliți ca-n atac, —
de aur hoarde ce ritmau călare,
drum orbitor. Domnițe, din iatac,
priveau spre cai, clipind, ca înspre soare.

Potcoave galbene-n potcovării
cerești bătate. Șaua o făclie.
Harnașamentele lucesc solii
între viață și mitologie.

Sînt insolații cu vedenii
sînt
blăjine șoapte prin blăjine faze
cînd murmurăm și noi, din cînd în cînd.
Ah ! Cai de aur prin belșug de raze.

Tot mă mai doare...

Tot mă mai doare gîndul de-a-mbătrîni. Mă dor
aceste sentimente păstrate moștenire
cînd mi se lasă seara și dorm pe scutul lor
toți anii mei pletosii, — întreaga lor oștire.

Ții minte tu feciorul cu umeri largi ? Sclipea
barbaru-i scut ca apa în zori semeți de vară.
Dar azi pîndind oglinda, el filosof părea
și — curios ! — bătrînul credea și-n călimară !

Nu mai e timp de glume. Ne povîrnim cîntînd
Ceva frumos și veșnic. Eu am văzut palate
păzite strict de îngeri de marmură purtînd
viori și harfe-n mină sub pletele buclate.

Dar ei cîntînd cu piatră pe piatră,-au rămas
mereu copii. Copiii sînt totdeauna îngeri
și îngerii au pururi copilăria-n glas.
Doar eu, între victorii trufașe și înfrîngerii
sînt ca drumețul care întîrzie pe-un prag.

Cine va scrie miine o cronică cu linii
cercei peste ciorchinii
la vinul cel mai drag
care, bătrîn, e totuși dovadă a luminii ?

Raza soarelui, floarea cîmpului

Lumina florilor de măr mă place
spre ea mă tot rotesc, în zbor deschis,
ca păsările paradisiace
din cuibul lor de ramură și vis.

S-ar fi putut și altfel adevărul
privit prin lupa bobului de rouă,
dar deocamdată se va naște mărul
din floarea asta tristă. Pace vouă !

Și e în tot ceva duminical
cînd oamenii, pe stradă, toți par genii.
Văzduh și lut și ape-n ritm egal
aspiră omenește spre milenii.

Insular

Uitat ca o insulă rece
și singur
ce gol aș fi stat
să-mi cînt, la ureche, de veghe
în spatele meu, înarmat.

Urși albi jînduind să mă darme
ca pe eschimoși
dar le era teamă de arme.
Să nu vinăm urși.
Că-s frumoși.

Uitat ca o insulă rece
și nici un vapor, nici un fum
cu mine frumos voi petrece
precum
răsfoind un album.

Voi vrea să mă văd mai de-aproape
și inima să mi-o aud
ca plopul cu-o mie de pleoape
cînd aripi lovesc dispre sud.

Și insula cade de cridă
în gol se scufundă mereu.

Limfatica mea Atlantidă
cu tine cădea-voi și eu.

Cort cu steaguri

Ca un cort alb cu steaguri arborate-n
bătaia vîntului, aștept semeț.
Din cort se intră-n cer.
Singurătate
albastră-i va surprinde pe drumeți.

Stelare latifundii în arendă
date poeziilor din miazăzi.
Acolo, ca prin abur de legendă
frumoși, poezii vor înmărmuri.

Te-aștept să vii și tu, ca dintr-o stampă
sau ca din vechi lecturi.
Am să te-nvit
să treci, din cort, spre cer, cu luna lampă
pe miinile cu care m-ai iubit.

Te-aș vrea statuie-n steaua virstei mele
peste provinciile-mi de azur
semn de odihnă între mări și stele
zeiță-a vîntului pe care-o fur.

Ci, vai ! în cortul meu aștept la capăt
de verb, în cortul-lebădă aștept
pînă ce-n albu-i con va fi să scapăt
încărunțit la chip și înțelept.

Cort alb și ortodox precum străjerul
la vâmi, lingă toiag, te-am așteptat.
Adună-mi pinzele și stinge-mi cerul,
Coboară-mi steagurile !
S-a-nserat.

*Din volumul „AUR”
în curs de apariție
la Editura „Albatros”*

I. POEZIA CA UNIVERS

In continuarea secvențelor apărute în numerele 31, 32 și 33 ale revistei noastre.

8

DE FAPT, poetul n-are nevoie să invite cele mai mărețe și mai diverse elemente ale universului la colaborarea cu un lucru mărunț sau cu o ființă modestă pentru a realiza caracterul comotic al poemului. Cu economia-i verbală cunoscută, care-l distinge între alții poeți moderni, Bacovia izbuteste același miracol într-o poezie de două strofe (*Amurg de iarnă*):

*Amurg de iarnă, sumbru, de metal,
Cîmpia albă — un imens rotund —
Vislind, un corb încet vine din fund,
Tăind orizontul, diametral.*

*Copacii rari și ninși par de cristal.
Chemări de dispariție mă sorb.
Pe cînd, tăcut, se-nțoarcă-același corb,
Tăind orizontul, diametral.*

Zgîrcenia cu care Bacovia selectează un număr redus de elemente naturale ne relevă o preferință cu totul particulară: sumară, reprezentarea realului este aproximativ aceeași, deoarece poetul nu pare să vadă decît foarte puține lucruri din tot ceea ce-l înconjoară și vede aproape de fiecare dată aceleași lucruri. Cu toate acestea, noi nu simțim nici un fel de lipsă în acest repertoriu, nu încercăm deloc impresia unei carențe de reprezentare a realului. De ce? Pentru că o lectură poetică avizată nu face inventarul datelor reale ale unui poem, ci receptează expresia în care se află încorporate aceste date; iar, în cazul lui Bacovia, această expresie este de o densitate uluitoare: cele câteva repere naturale se desprind de pe fondul extrem de vag al lumii înconjurătoare, și — deși inferioare numeric unei presupuse, implicite totalități perceptibile cu vîzul — se ordonează într-o adevărată lume, într-un univers liric suficient sieși. Nici măcar caracterul lor liniar, decorativ, nu izbuteste să destrame impresia de profunzime. Căci adîncimea pe care o resimțim nu este a universului pe care-l reprezintă, ci a sentimentului pe care poetul îl resimte în fața acestui univers, a angajării sale existențiale.

În *Amurg de iarnă*, realul e prezentat prin cîteva repere: *cîmpia, corbul, orizontul, copacii*. Sugestia universului vine, aici, dintr-o conlucrare a determinărilor: imensitatea rotundă a șesului, urnirea înceată a păsării, mișcarea diametrală, copacii rari, orizontul

tăiat, adică despiciat de la un capăt la celălalt. La acestea se adaugă, cu greutatea ei specifică, tectonica poeziei: numai două strofe, dintre care a doua e o replică la cea dintîi, datorită mișcării inverse a singurului element mobil (corbul); identitatea imaginii-fundal în cele două unități strofice; repetiția versului final. O analiză fonetică ar putea să constată sporirea acestei impresii prin jocul, deloc întîmplător, al vocalelor și rimelor.

Numeroase și disparate, ori puține și contigui, datele realului se încheagă într-o lume semnificativă, grație unității de viziune care se realizează în actul creator: universul interior, unitar, coerent și vibrant al eului liric asigură cosmicitatea obiectului estetic. Perspectiva are un singur punct de fugă, pentru că jetul afectivității, spontan și autentic, duce cu sine, în tabloul poemului, numai reperele reale care-l susțin și-l dinamizează. Adevăratul poet are întotdeauna o privire selectivă, a cărei intensitate magnetizează lucrurile, le dispune cosmic în jurul unei axe de lumină irezistibilă.

9

IN FOND, nu este vorba de a privi, ci de a vedea. Privirea se plimbă pe suprafața lucrurilor, le înregistrează, cel mult — le însumează; vederea le dezvăluie, le pătrunde, le face să se deschidă unui sens; deci, le ordonează în funcție de o anumită perspectivă care e aceea a eului liric. Privirea caută, vederea găsește. O asemenea vedere nu ține numai de capacitatea organului vizual al omului, de bogăția observației empirice; ea ține mai mult de ochiul interior al artistului, acela care — scufundat în sine — citește lumea într-o lectură care trece dincolo de aparențe:

*Seara îmi oferă-n palma
mîinii sale făurită
din ianuarie și ceață,
lumi nemărginite, vagi,
cum visasem altădată
și cum azi nu mai visez.
Mi-aș închide ochii poate
să nu văd. De nu-l închid
nu e pentru tot ce văd.
Pentru o lume bănuită
dîncolo, concretă, pură,
pentru tot ce nu văd —
ochii
mi-i înalț deschiși mereu.*

(Pedro Salinas: *Văzînd nevăzutul*)
(Trad. A. E. Bacovsky)

O poezie lirică devine un univers de sine stătător, o monadă artistică, atunci cînd vederea scriitorului a străbătut învelişul actual al lucrurilor, pentru a descoperi o **posibilitate latentă** a lumii înconjurătoare, un nou mod de a fi al ei, pe care-l captează, miraculos, în chiar concretețea lucrurilor pe care le-a străbătut; atunci sensul se depune pe lucruri, ca o rouă care le improspătează. Dintr-odată, fața lumii înconjurătoare devine alta: orice imagine convențională dispăre, licăresc relații nebănuite, totul se ordonează și se redimensionează, o frăție secretă se declară între elementele materiale pe care le invocă discursul poetic.

E nevoie de o intuiție aparte pentru a vedea materialul propriului tău sicriu în trunchiul viguros al unui copac care te răsfată cu „frunza jucăușă“, pentru a trăi relația originală pe care o notează Blaga în *Gorunul*. După cum o intuiție similară e necesară pentru a descifra structura macrocosmosului în straturile de calcar și albumină ale unui ou, așa cum izbutește Ion Barbu în *Oul dogmatic*. Și într-un caz și în altul, unitatea vederii este, în fond, unitatea stării de spirit a poetului, singura care prezidează la alcătuirea textului. Forța acestei unități determină, de altfel, și desprinderea operei artistice de propriul ei autor, izolarea ei de matricea însăși care i-a dat naștere, asemenea separării fătului de placenta, constituirea ei ca o unitate independentă, ca o sferă trăind prin dubla viață a semnificațiilor și a materiei sonore ce le iradiază, și inserarea ei în spațiul împlinitor de destin al culturii. Acolo unde expresia sovine, unde cultura și autenticitatea nu se susțin reciproc, opera — oricît de organic legată de un autor — rămîne un simplu document autobiografic, incapabil să se înscrie în planul conștiinței de sine a umanității, care însumează capodoperele. Georg Lukacs a formulat în cîteva rînduri multiplele elemente ale expresiei care conlucrează la obținerea unei poezii de valoare, a unui univers poetic: „Abia toate aceste momente împreună: încărcarea funcțională multilaterală a fiecărui cuvînt, a fiecărei legături verbale sintactice, a fiecărei sinteze ritmice, picturalo-plastice în propoziția singulară și în legătura dintre propoziții, unitatea organică de semnificații și de atmosferă evocată prin sunet, unitate ridicată pînă la o nouă nemijlocire, înlăturarea din cuvînt a învelișurilor goale devenite convenționale și trezirea prin aceasta a semnificației lui originare, proaspătă și conceptual și senzorial etc.; toate aceste momente vor fi capabile numai colaborînd între ele să creeze o construcție verbală, al cărei efect evocativ — chiar în poezia cea mai scurtă — produce ca prin farmec o lume proprie, proprie atît în alcătuirea conținutului, cît și în cea formală (verbală)“. (*Estetica*, pp. 487—488).

10

OPERĂ de artă, un poem, nu devine un bun estetic, adică un lucru purtător de valoare poetică, decît atunci cînd forța expresiei afective concretizată în el l-a constituit ca atare: în momentul acela el este rotund, împlinit, suficient sieși — un adevărat univers. Lumea propice obiectului estetic rezidă în unitatea afectivă care face ca toate încheieturile ei să „țină“ inextricabil laolaltă, ilustrînd raportul particular al eului liric cu lumea din jur. Ceea ce înseamnă că, în această expresie, ceea ce se exprimă este autorul însuși; iar noi luăm contact, prin operă, cu o lume proprie autorului, lume care, dacă opera n-ar exista, ar rămîne de nepătruns pentru noi. O lume care nu ni se oferă pentru a fi cunoscută rațional, analitic, ci pentru a fi **simțită** la modul intuitiv: o lume care nu se dă cu atît mai puțin autorului pentru a o cunoaște, ci

pentru ca acesta să se recunoască în ea. Încît putem spune, de pildă, că lumea poeziei *De rerum natura*, acel univers în care lucrurile par dotate cu sensibilitate, aceea înfiorare în fața unui asemenea „obraz ascuns“ al lucrurilor, nu e o lume care se opune sau se suprapune realului, ci este o lume a lui Blaga, deci Blaga însuși. Odată exprimat, odată devenit operă, acest univers de sensibilitate blagiană ne permite nouă însine, cititorilor, să participăm la el, să ne afirmăm afinitatea sufletească cu datele lui spirituale.

Fiind al autorului, universul operei e cu atît mai pregnant, mai expresiv, mai eficient asupra sensibilității noastre, cu cît autorul însuși e mai profund, cu cît creatorul însuși este o personalitate. Poate să pară paradoxal, dar garanția afirmării obiective, ca operă, a unei „calități afective“, o constituie dimensiunea lăuntrică a autorului, deci subiectivitatea însăși. Lumea operei, cum spune Dufrenne, „este adevărul autorului“, în sensul că autenticitatea personalității creatoare asigură autenticitatea expresiei artistice: cînd simțăminte le trăiește om de talent, ideile sale chiar — trînte în planul faptelor estetice — „prin carne“, adică se concretizează în afara lui, sub forma operei, în cuvînt, în sunet, în culoare, — artist și operă fac una: o lume coerentă în sine care vehiculează o anumită „calitate afectivă“ sesizabilă în actul contemplării estetice. În sensul acesta, desigur că lumea artistică a lui Blaga, ca și a celor marii creatori, e „plină de idei“, conține și o „filosofie“, a sa: filosofie care, închisă în operă sub formă de sentiment, se comunică exclusiv sentimentului. Aceasta o și deosebește, substanțial, de alte opere — teoretice — ale autorului ei, în care ideile nu mai sunt trăite în planul faptelor estetice, nu devin „calitate afectivă“, ci formează un corp teoretic propus înțelegerii noastre discursive, judecății noastre raționale.

Condiție a oricărei experiențe, deci și a celei artistice, realul se impune ca punct de plecare al oricărei creații. Pentru a dezvălui în sinul lui semnificații care nu se oferă oricînd și oricui; pentru a-i pune în lumină un fel de „față ascunsă“, o latentă configurativă, — artistul se angajează, față de el, într-un raport particular, de ordin afectiv. Expresia concretă a acestui raport fiind în mod necesar o **imagini** — verbală, sonoră, plastică etc. — e de la sine înțeles că artistul trebuie să recurgă la elemente pe care i le oferă lumea exterioară (cel mai năzdrăvan zbor al imaginației nu face decît să combine imposibilul date reale!). Dar pentru ca expresia să se constituie într-o lume artistică independentă, ea trebuie să fie expresia unei lumi interioare a artistului, adică a unei subiectivități marcate; ea trebuie să fie nu o copie a realului, ci o viziune a creatorului, viziune personală asupra lumii și vieții: viziune care-și trage — cum am văzut — capacitatea de a deveni obiectiv-profundă din caracterul cît mai particular al trăirii. Această diferență — între lumea obiectivă, pe de o parte, și lumea subiectivă, a artistului, pe de altă parte —, acest decalaj între imaginea realului, așa cum o vede toată lumea, și viziunea întîlnită într-o poezie, — obligă analiza critică să înregistreze un adevărat **tratament poetic** la care autorul supune datele din preajma sa: o serie de modificări creatoare ce constituie — în cazul poeziei — urzeala verbală a expresiei. Identificarea acestor procedee care operează asupra datelor exterioare, tocmai pentru a putea desprinde din „figura“ lui convențională o altă „figură“ posibilă, care să acționeze asupra afectivității noastre; această **tehnică** a poetului (luînd termenul „tehnică“ în sensul originar, de artă), care nu mărturisește altceva decît **modul** în care conținutul își creează propria sa formă, va constitui obiectul capitolului următor.

Ștefan Aug. Doinaș

Începînd cu numărul viitor: II. TRATAMENT POETIC A REALULUI.

CORNELIU
BABA:
„Oțelari“

Cultură și literatură

APĂRUTĂ (probabil nu întâmplător) în seria „Sinteze”, inițiată recent de Editura Eminescu, ultima carte a Zoei Dumitrescu-Buşulenga *) cuprinde studii de sinteză cu un caracter oarecum particular. Autoarea posedă o informație temeinică, nu numai literară, dar și filosofică și artistică, pe o bază umanistică în sensul cel mai larg al cuvântului, precum și o mare curiozitate pentru faptul cultural, vechi sau nou, românesc sau străin. Studiile, deși diverse ca temă, „relevă o anume unitate de fond”, mărturisită în rezumatul final în limba franceză, care constă tocmai în perspectiva general-culturală. „Preocuparea fundamentală — ni se spune tot acolo — constă în a descoperi permanent legătura subiacentă între, pe de o parte, fenomenele culturii românești, iar pe de altă, între acestea și cultura europeană” (p. 503). Cartea are trei secțiuni: *Sinteză de cultură românească*, *Eminesciune*, *Excurs universal*. Primele două își iau câteva puncte de sprijin în a treia și invers. Pe acest principiu al vaselor comunicante, studiile Zoei Dumitrescu-Buşulenga țin de speța comparatismului erudit, învățat desigur de la Tudor Vianu (și ușor de constatat la toți elevii acestuia, directi sau prin afinitate). Sinteza înseamnă, așadar, în cazul cărții de față, excurs savant în mai multe domenii ale culturii și în mai multe culturi deodată, polivalență în preocupări, privire de sus, în scopuri nu o dată didactice.

Exemple se pot găsi cu ușurință. Autoarea urmărește bunăoară influențele shakespeariene în dramele istorice ale lui Delavrancea (cam forțate în *Apus de soare*, evidente în *Viforul*), interesul lui Șt. Petică pentru prerafaeltismul englez sau al lui M. Sadoveanu pentru Maupassant (din care a selectat și a tradus câteva nuvele, lucru mai puțin știut); motive, deci, mai speciale sau mai generale. Eminescu e pus în raport cu filosofia vedică, Hölderlin și Keats, conform tradiției, dar și cu Lucian din Samosata și Erasmus. Romanticismul, realismul și umanismul românesc sunt discutate în context european, pașoptiștii legați de Herder, iar exotismul, de surse orientale. Câteva studii (din ultima secțiune) provin probabil din cursurile de universitate ale autoarei, având metoda acelor (despre Chaucer). Notabil este mai ales amplul studiu consacrat *Divinei Comedii*, pe cât de minuțios, pe atât de surprinzător în analiza de detaliu.

E chiar curios că, atrasă mai des de temele de speculație generală (filosofică sau de istoria culturii), Zoe Dumitrescu-Buşulenga își reprimă o anume

vocație a amănuntului concret, a contactului direct cu textul. Relativ redusă ca dimensiuni, partea de critică propriu-zisă din această masivă culegere de studii este totuși cea mai originală. În ce mă privește, prefer comparația dintre Romeo și Hamlet considerațiilor oarecum generale despre Chaucer și Cervantes sau analiza piesei *Richard al III-lea* unor articole cum sînt cele despre romantism și realism. Mai ales că unele puncte de vedere din acestea din urmă sînt și controversabile. Se vorbește, de exemplu, de patru generații romantice (la noi), a treia numărînd însă scriitori ca Odobescu și Ghica (despre același Ghica, în articolul următor, se reține pozitiv afirmația lui Tudor Vianu cum că ar fi eliminat din *Scrisori* orice motiv romantic; p. 81) și a patra, un singur poet, pe Eminescu. Termenul are aici o accepție prea largă. Într-un fel prea larg și în altul prea îngust este înțeles realismul secolului XIX, cînd, de exemplu, lui Duiliu Zamfirescu (p. 89) i se reproșează exact ceea ce-i formează noutatea, adică stilul delicat și subtil al analizei psihologice.

Mai interesante sînt, cum spuneam, articolele care-și aleg un subiect abordat direct, nutrindu-se din observații de text.

Bunăoară, un mic articol despre Ochilă, din basmul cu Harap Alb, în care Zoe Dumitrescu-Buşulenga (veche iubitoare a artei lui Creangă) vede de astă dată un personaj modern ce „între în seria scurtă, dar aleasă, a strămoșilor absurdului” (p. 73). Ideea este că Ochilă, construit „anapoda”, vede numai cînd singurul lui ochi se află închis și vede pe dos decît restul oamenilor. Textul lui Creangă e apoi desfăcut în trei: descrierea fizică a ciclopului, relatarea viziunii lui de-a-n-doaselea și comentariul (coroziv) al lui Harap Alb. Se semnalează „poticnelile” viziunii inverse („văd oameni cu capurile umere”), introducerea adică a unui fapt normal într-o serie anormală și deraierea finală în ironie (sesizată de Harap Alb). Interpretarea e incitantă, încît fie-mi îngăduit să sugerez și un alt aspect caracteristic pentru „absurdul” lui Creangă. «E o viziune fermecătoare, jucăușă, luată a la lettre, cu lucrurile „găurite ca sita” și străvezii ca apa cea limpede» (p. 72), notează în trecere Zoe Dumitrescu-Buşulenga, neacordînd importanță tocmai acestei viziuni a la lettre. Or, una din particularitățile vederii lui Ochilă constă în literalitatea ei: lucrurile găurite ca sita și străvezii ca apa sînt acelea care permit ochiului să coboare nemijlocit la esențe; iarba care crește din pămînt și soarele rostogolindu-se după deal țiu, de asemenea, de o vedere care ia întocmai mișcarea, procesul natural. Mulțimea de „văzute și nevăzute”, cu care se laudă Ochilă, se

explică printr-o confuzie voită între planul figurat și acela literal. De altfel, Harap Alb tocmai această confuzie o scoate în relief în comentariul său, făcînd pe Ochilă „frate cu Orbilă, văr primar cu Chiorilă, nepot de soră lui Pîndilă, din sat de la Chitilă, peste drum de Nimerilă, ori din țîrg de la Să-l-Cați, megieș cu Căuțași și de urmă nu-l mai dați”. Familia monstrului e deci o curată familie lexicală! Creangă procedează, la fel cu Urmuz mai tîrziu, reducînd fabulosul vizionar la aspectul literal, ceea ce explică impresia de demitizare ironică. De aici, „absurdul”.

PLINE de miez mi s-au părut majoritatea articolelor din a doua secțiune, *Eminesciune*, cea mai instructivă pentru dublul registru — critică de text și perspectivă de istorie a culturii — al studiilor Zoei Dumitrescu-Buşulenga. În *Eminescu și lumea miturilor*, se pornește de la premisa că, dacă în operele de tinerețe ale poetului asistăm la o recurență a miturilor universale, clasice (al vîrstei de aur, Orfeu și Lucifer), în cele de maturitate el acordă prioritate unor mituri autohtone. *Veneră și Madonă* și mai ales *Epigonii* ilustrează prima categorie. În *Epigonii*, autoarea descoperă opoziția a două lumi: „una a vîrstei de aur, a sacralului, plină de figuri mitice; cealaltă, a vîrstei decăzute de fier, a profanului, populată de fâpturi căzute din starea dintîi, reci și sceptice” (p. 190). Ideea se dovedește extrem de utilă în relevarea modului în care poetul caracterizează pe Cichindeal, Donici, Cărlova etc. Miturile autohtone sînt urmărite în creația de după 1873, atît cele particulare (Sburătorul, Traian și Dachia), cît și cele legate de configurarea unui spațiu mitic național (Dacia bogată în codri, ape și fâpturi ce poartă semnele sacralului). De aici rezultă și o concluzie pătrunzătoare, pe care, din păcate, n-o pot dezvolta acum: operele de maturitate ale poetului indică o ambiguitate mit-istorie, arhaic-temporal, și chiar o contradicție, între istorismul profund al viziunii eminesciene și predilecția lui pentru un trecut mitic (ceea ce Gherea condamnă, neînțelegînd, ca paseism). În *O ipoteză cu privire la un vers din „Epigonii”* ni se propune o ipoteză nouă cu privire la versurile despre Cantemir („croia la planuri din cuțite și pahară”). Ar fi vorba despre Antioh Cantemir (deci nu de Constantin sau Dimitrie), figurînd în *Lepturariul* lui Pumnul (de unde poetul a scos toate numele invocate). Mai mult: Eminescu a putut citi în *Lepturariu* o satiră a lui Antioh despre un fanfa-

ron, în care apar cuvintele cheie (planuri, cuțite etc.) care au derutat pe comentatori! Greu de susținut mi s-a părut în schimb ipoteza că imaginea lumii ca mușuroi de furnici din *Scrisoarea I* ar fi o reminiscență din *Dialogurile* lui Lucian din Samosata combinate cu *Elogiul reformei* al lui Erasmus. Cum dovada cunoașterii directe de către poet a acestora nu se poate face, e mai bine să oredem că ele i-au parvenit prin „folclorul” filosofic al vremii (p. 246—252). Bogată în sugestii și cu mare tact e paralela dintre *Povestea codrului* și *Der Hirtenknabe* a lui Heine (p. 223—224); nu mai puțin captivanta urmărire a motivului „florii albastre”, dincolo de poezia cu acest titlu, în *Călin*, *Miron și frumoasa fără corp*, *Sărmanul Dionis* și chiar în *Despărțire*, unde „floarea vestejită din părul tău bălai” reprezintă „fosta floare albastră, care, ca în folclor, s-a ofilit din pricina decăderii purtătoarei ei din starea de desăvîrșire, de puritate absolută la care o înălțase poetul. Nici un regret, nici o imputare directă n-ar fi putut mărturisii mai discret, mai complet, caracterul definitiv al dezamăgirii eminesciene. Lumina s-a stins, culorile s-au ofilit, florile s-au vestejit. Crăiasa din poveste, zîna, a ajuns Dalia” (p. 230). Observații de care cercetătorii viitori ai operei lui Eminescu vor trebui să țină seama.

RELEVABILĂ este și puterea de caracterizare critică din multe articole (care nu lipsește decît din acelea fie prea didactic-generale din ultima secțiune, fie din acelea, oarecum conjuncturale, din prima). Voi cita, în încheiere, un admirabil pasaj despre Hölderlin (și Eminescu): „Își leagă dorința de resacralizare a verbului, de refacere a miturilor vechi, de neasemuit preț pentru gîndirea poetică. Amîndurora le-au căzut sortii solitudinii fără leac. Între albele versuri ale lui Hölderlin, spuse ca o liniște, ca un recules soliloc, cu jumătate de glas, cu o înfiorată imobilitate, într-un «Ich aber bin allein...» (*Din titanen*), peste viziunea libertății popoarelor căpătată prin revoluția franceză, peste cîntecul beat despre idealurile umanității învățate de la Schiller și Kant, peste imaginile de apocalips alexandrin din *Patmos*, dureroasa mărturisire a unei singurătăți absolute este neîncetată, ca un valer fin, transparent. Între creștinism și păgînism, ca în *Brot und Wein*, între romantism și clasicism, între revoluție și întoarcerea spre antichitate, Hölderlin se arată la strîni inrucișări de drumuri, ca și Eminescu” (p. 270).

Nicolae Manolescu

*) Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Valori și echivalențe umanistice*, Ed. Eminescu, 1973.

„Cîntice țigănești”

CEI mai mulți comentatori ai Cînticelor (țigănești) au subliniat descendența lor din *Romancero* gitan a lui Federico Garcia Lorca apărute în 1924—1927, fără să uite filtera autohtonă foarte bogată pe care ele o respectau (de la Anton Pann la Tudor Arghezi). Apropierea de poetul spaniol a fost înlesnită de Miron Radu Paraschivescu însuși care adaptându-i patru balade (și nu trei cum probabil din eroare indică M.R.P. în Cuvîntul editorului: La casada infidel — Nevasta mincinoasă; Romance somnambulo — Cîntic de fată neagră; Romance de la luna, luna — Cîntic de lună și Romance de la guardia civil española — Cîntic de poterași) într-o „formă pe de-a-ntregul liberă” a oferit și o interpretare extraliterară gestului său artistic — de protest împotriva fascismului care ucisese pe „privighetoarea Spaniei”, cum era supranumit Lorca, și care în țară ordona deportarea țiganilor în lagărele transnistriene. Se pare, că, totuși, contactul cu poezia spaniolului a fost mai tirziu și „romancero gitan” nu comunică direct cu volumul din 1941 al lui Miron Radu Paraschivescu decît pe linia celor trei balade adaptate. Într-un interviu acordat unei publicații moldovene, în decembrie 1970 (semnalat de Ilie Constantin în *A doua carte despre poezii*, ed. Cartea Românească 1973, p. 80) poetul declară: „O simplă punctare de natură istorico-literară, pe care cititorii nu o știu. N-am mari veleități și nici n-am vrut s-o spun pînă azi. Eu scrisesem *Cîntice țigănești* cînd l-am găsit pe Lorca. Pentru că placheta era subțire (placheta a avut în 1941 optsprezece poeme, îmbogățindu-se peste ani cu încă unsprezece, n.n.) m-am oprit să-l traduc pe Lorca și am fost cotat ca un fel de plagiator al lui. *Cîntice țigănești* fuseseră scrise pe parcurs, înainte de a-l fi citit pe Lorca, însă acum, fiindcă veni vorba... mă regăsesc în Lorca și Whitmann”.

Cu alte cuvinte necesități de spațiu și revelația unui univers liric comun cu poetul împușcat de fasciști va determina credința ulterioară a celor mai mulți că Lorca a constituit un model imediat. Pompiliu Constantinescu avea deci mai multă dreptate analizînd versurile lui Miron Radu Paraschivescu prin referiri ample la tradiția cîntecului de inimă-albastră, inițiată de Văcărești, continuată de Conachi, Anton Pann și reevaluată de Tudor Arghezi în *Flori de mucișgai* și neluînd de loc în discuție problema influenței lui Garcia Lorca. În schimb Al. Piru insistă în *Panorama deceniului literar românesc 1940-1950* asupra zonei de interferență cu romanele poetului spaniol: „Adevărul este că aria lui Miron Radu Paraschivescu era, pe de o parte, mai restrînsă decît aceea a lui Anton Pann, în care intrau manele și mișmaiale orientale, grecești și turcești, pe de altă, mai largă, întrucît transpunea pe românește, cel

puțin în patru cazuri foarte fidel, îndepărtatele romane iberice ale lui Federico Garcia Lorca din culegerea *Romancero gitan*”.

CERT este că poetul și-a deservit cartea din acest punct de vedere oferind criticii șansa comparației cu Lorca și așa cum singur spune a fost scotit în mod abuziv imitator al acestuia. Intuiția lui Pompiliu Constantinescu era mai justă. El întrevădea în *Cîntice țigănești* o atitudine în primul rînd estetică a unui poet inteligent, curios de pitoresc, moral și lexical, cunoscător al unei întregi tradiții de literatură de duh și expresie suburbană, iar finalitatea lor artistică o socotea „mai ales lexicală”. Dominantă este într-adevăr în volumul, așa cum îl avem azi înfîngit, luciditatea critică a poetului care nu culege folclorul mahalalei, ci compune „la mîniere de...”, adică avantajat de o fină conștiință artistică și de o detașare ironică. Cîntecul lăutăresc este recompus cu pricepere din trăsăturile sale esențiale și profitabile estetic. Arta cîntecelor țigănești ale lui M.R. Paraschivescu este deosebit de rafinată, puțin în tînguerea proprie românei și baladelor de periferie o intenție de joc lucid. În fond, volumul încearcă o reabilitare a ceea ce spiritele snobe și ultraestetizante au respins: poezia simplă, naivă, fără complicații formale care tocmai datorită spontaneității și sentimentalismului ei neprefăcut a căpătat un farmec aparte, valorificabil estetic. Sigur că un asemenea protest subtextual avea nevoie de o impecabilă tratare literară și acestei șanse se și datorează „succesul de simpatie”, cum îl numea Miron Radu Paraschivescu, al *Cîntecelor* sale țigănești.

Editura Cartea Românească a vrut să aducă un binemeritat omagiu poetului publicînd o ediție de lux, fastuoasă, a celui mai cunoscut și mai valoros din volumele sale. Încredînd macheta și ilustrația volumului lui Marcel Chirnoagă, artist de recunoscută vocație, avea garanția unei bune tratări a subiectului. Rezultatul, însă, mi se pare (opinie strict personală) discutabil. Excesul de ilustrație, hîrtia pretentioasă, litera gravă, formatul impresionant nu sînt în litera poeziei. Graficianul nu a fost în acord cu poetul care își publica în 1941 cînticele într-o carte de o modestie programatică și despre care același Pompiliu Constantinescu remarcă: „Însuși aspectul grafic al plachetei sale e modest și naiv, cu vădită căutare artistică; hîrtia comună, vignetele uniforme (o floriceică ușor stilizată), titlul intenționat lăutăresc (cel puțin în expresia *Cîntice*) mărturisesc un gust livresc, o manieră”. (Scrieri, vol. IV, pag. 158).

Dana Dumitriu

„Aproapele nostru aproape”

CUM reacționează oamenii atunci cînd, cu totul pe neașteptate, sînt puși în fața unor situații fără ieșire, obligați în acest fel să se „demaște”, să-și arate adevărul lor chip, iată o temă la care literatura a meditat adeseori și pe care Platon Pardău o reia în romanul său intitulat *Aproapele nostru aproape*. În ce privește adevărul acestei observații — adică omul se dezvăluie cu adevărat numai în situația excepțională, el poate fi acceptat sau pus sub semnul întrebării. Ideea că situația de excepție, din contră, îl falsifică pe individ, că deciziile luate de acesta în astfel de momente pot fi rezultatul nu al unor date psihologice preexistente, ci, din contră, un produs al hazardului, al întîmplării, încît oameni cu totul remarcabili pot da dovadă, în astfel de clipe, de lasitate, sau, invers, ființe cu totul mediocre, pot reacționa sau acționa ca niște adevărați eroi, o astfel de idee a fost și ea înbrățișată de psihologi, sau de scriitori, cu aceeași fervoare. Care dintre aceste două „teze” ar fi cea adevărată, iată o întrebare pe care avem tot dreptul să ne-o punem fiecare (și să ajungem la concluziile la care vrem), pornind de la propriile noastre experiențe, dar acest lucru nu afectează, bineînțeles, lectura cărții la care ne referim.

Situația excepțională pe care o creează Platon Pardău și prin care vrea să-și verifice personajele este următoarea: un tren de persoane este abandonat întemperiilor în timpul unor inundații de către mecanicul acestuia și de către fochist și lăsat în plin cîmp pradă apelor delănțuite. Prin urmare pericolul este iminent și prozatorul e curios să știe cum vor reacționa oamenii în fața acestui pericol. În această situație trenul de persoane respectiv devine un fel de microcosmos, reacția fiecărui individ fiind edificatoare, evidențiind un anumit tip uman. Ambiația lui Platon Pardău, care, după cum bine știm, a scris multă vreme reportaj, ni se pare a fi de data aceasta aceea de a scrie o proză aflată la polul opus literaturii așa-zise reportericești. Adică a unei literaturi care, pornind de la reportaj, să rămînă la nivelul transcrierii „directe” a unor fapte nesupuse unor „modificări”, edificatoare prin ele însele. Inundațiile (care pot oferi oricînd reporterului un material de un dramatism tulburător) îi folosesc de data aceasta prozatorului ca punct de plecare pentru o proză cu un net caracter parabolic. Pericolul unei „abstractizări”, a unei ancorări în livrese există, mai ales că literatură, așa cum am spus, a abuzat de „situații” oarecum asemănătoare, dar dacă romanul lui Platon Pardău ni se pare mai puțin interesant la nivelul parabolei utilizate și dacă el ni se pare de asemenea uneori sărac în ce privește narațiunea propriu zisă, capacitatea de invenție epică, el devine într-adevăr deosebit de interesant la nivelul personajelor, ale căror reacții, în fața situației „excepționale”, sînt urmărite de prozator cu o remarcabilă finețe. Personajul care ocupă un loc de prim plan în narațiunea lui Platon Pardău este fără îndoială Tabrea. Inițiativele care se iau în apărînt întru totul, dar întrebarea pe care și-o pune acesta este dacă nu cumva suportul real al hotărîrilor sale, ca om care îi place tot timpul să fie „în mișcare”, este doar dorința de a acționa, fără ca ea să fie întotdeauna rezultatul unei elaborări prealabile („Da, se fixă asupra termenului din urmă, acționase din impuls, cum făcuse și acum cînd îl urmăsea pe bătrînul mecanic spre a întoarce trenul, adică el singur lua parte la un fapt care era împotriva lui”). Iată-l deci pe erou, om al acțiunii și în același timp om al îndoielii, în raport cu propriile sale hotărîri. Ilovan, bătrînul ceferist scos la pensie, sau mai bine zis dat afară în urma unor neînțelegeri, a unui conflict dintre el și seful gării respective, e adus în carte și oferit ca un fel de pendant al lui Tabrea. De altfel, acesta vrea cu tot dinadinsul să-l cunoască, e curios să știe „ce gîndește” bătrînul ceferist, ce se ascunde în spatele „acrelui” sale aparente! Iată însă că în fața situației „excepționale” diferențele dintre cei doi dispar.

Prozatorul e de altfel tot timpul atent să urmărească relațiile care se nasc între oameni în momente de mare tensiune. Cum reacționează asadar oamenii nu numai în fața evenimentului „neașteptat” ci și un fel de celălalt, atunci cînd situația de excepție îi unește printr-un „destin” comun?... Din grupul de țărani, pe care prozatorul îl pune să se agite mereu între prima și cea de a doua clasă a trenului, mai pregnant ni se pare a se contura Ilarion, personaj complex, beneficiind de o biografie în care momentele dramatice n-au fost puține la număr. În general paginile care se petrec în clasa a doua a trenului sînt de o mare concretețe amintindu-ni-l din nou pe reporter. „Prefabricat” ni se pare doar Manciuc, „profetul” pe jumătate nebun, anunțînd apocalipsa, spectaculos și decorativ, dar bruscînd autenticitatea grupului. O altă nereușită, pe linia personajelor, ni se pare a fi Augustus, ziaristul. Contururile acestuia sînt destul de aburite, încît sinuciderea din final — hotărîrea de a nu se urca în helicopter coincide bineînțeles cu o sinucidere, de altfel după retragerea apelor dispariția lui este semnalată — surprinde pe lector, iar efectul e în mare măsură melodramatic. Dacă am vorbit mai mult despre eroii cărții lui Platon Pardău, am făcut-o pentru că sîntem convinși, așa cum am mai spus, că principalele merite ale romanului — și cu totul deosebite — trebuie căutate aici. În tot cazul cel de al doilea roman al lui Platon Pardău confirmă atenția pe care critica i-a acordat-o celui dintîi. Prozatorul știe să aducă în discuție probleme acute ale actualității la un mod pasionant.

*) Platon Pardău, *Aproapele nostru aproape*, Ed. Eminescu, 1973.

Sorin Titel

Cronica limbii

Limbă și societate

● ARĂTAM acum două săptămîni că o vizită în satul unde nu mai fusesem de 52 de ani mi-a demonstrat clar schimbările radicale prin care a trecut în acest răstimp limba locuitorilor. Nu încapă nici o îndoială că situația este aproximativ la fel în celelalte sate ale țării. Și de asemenea este neîndoios că transformările cele mai spectaculare au avut loc după 1944. Urmează oare de aici că revoluția socială a fost însoțită de o revoluție lingvistică?

Un curent care a avut anii lui de înflorire pretindea că fiecare clasă socială își are limba ei, deosebită radical de ale celorlalte clase, de unde se trăgea concluzia că schimbarea unui regim social antrenează automat o înlocuire a limbii. Teoria s-a dovedit greșită, căci s-a arătat că membrii diferitelor clase sînt obligați să comunice unii cu alții, astfel încît limba aparține întregii națiuni, nu unei părturi sau unei clase a ei.

Atunci nu e nici o legătură între luarea puterii de către clasa muncitoare și modificările din limbă? Și această concluzie ar fi exagerată. Fără să putem vorbi de o „explozie”, deci fără să putem stabili o zi în care limba s-a transformat, așa cum recunoaștem

că la 23 August 1944 a avut loc o schimbare capitală în situația țării noastre, iar la 30 decembrie 1947 România a devenit republică, nu putem nega că restructurările politice au avut efecte și asupra felului de a vorbi al oamenilor. Ce e drept, ziua de 23 August a fost un punct de plecare în politica țării, căci după această zi s-au acumulat treptat pașii spre socialism; nu vom găsi oare ceva de acest fel și în materie de limbă?

Două sînt prefacerile lingvistice esențiale pe care le putem constata: pe de o parte țărani și-au însușit un vocabular și o gramatică mult mai asemănătoare decît înainte cu vocabularul și cu gramatica oamenilor culti, pe de altă parte s-au șters aproape complet diferențele între diversele regiuni ale țării (cel puțin la o largă

pătură a populației). Aceasta constituie un progres incontestabil, căci e limpede că o limbă e cu atît mai valoroasă, cu cît o poți folosi pe un teritoriu mai larg.

Desigur, cele două feluri de unificare au fost ajutate de dezvoltarea mijloacelor de comunicare: atunci cînd țărani erau lipiți de pămînt și numai în rare ocazii își părăseau momentan satul, limba nu se putea unifica, ci, dimpotrivă, se diferenția mereu; cînd s-au creat mașini pentru deplasarea rapidă și aparate care duc la distanță vorbirea, au apărut și premisele unificării limbii.

Totuși ar fi greșit să nu recunoaștem meritele regimului socialist în această privință. În primul rînd, îndată după Eliberare s-a întreprins și s-a dus la capăt acțiunea de eliminare

a analfabetismului (se știe că avusesem pînă atunci cel puțin patru milioane de neștiutori de carte). Odată cu învățătura au pătruns în toate locurile tipăriturile, în primul rînd ziarele, care aduceau cu ele o limbă unitară, cea pe care o numim literară. Foștii analfabeți s-au deprins treptat cu ea, fiind ajutați și de multe alte acțiuni culturale, pe care numai noul regim putea și voia să le întreprindă.

Pe de altă parte, îmbunătățirea condiției economice a țărănilor le-a permis să voiajeze și mai ales să-și procure aparate de radio și de televiziune, care le aduc chiar în locuință limba normată și încă sub forma pronunțată. Nu mai vorbesc de trimiterea copiilor la școli, oricît de înalte, și de stabilirea în sat a numeroase categorii de intelectuali.

Prin urmare, dacă trebuie să recunoaștem că schimbarea regimului n-a transformat brusc și radical limba, măsurile politice și economice luate au permis acumularea de schimbări de amănunt care, în decurs de aproape trei decenii, au antrenat totuși schimbări esențiale în mijloacele de comunicare între oameni.

Al. Graur

„A doua carte despre poezi”

TREPTAT, bibliografia textelor critice ale lui Ilie Constantin devine impozantă. Iată, abia trecuți de mijlocul anului și sîntem în situația de a-i consacra a doua apariție editorială, un ritm invidiabil de oricine. Fie și numai cantitatea l-ar fi putut impune atenției, în ipostaza sa de critic, dacă nu erau, înaintea acestui aspect, destule alte însușiri ce-l definesc mai adecvat: o receptare calmă a valorilor năzuind mereu către imparțialitate, un stil de abordare critică ce tinde să consolideze judecățile prin răbdătoare, atente analize, o situație fermă în terenul comentariului aplicat, nedivagant, supus totdeauna obiectului, o expresie demnă, simplă, exactă, uzînd cu măsură de imagini și totuși nemonotonă prin efectele incitatoare ale ironiei.

A doua carte despre poezi reafirmă aceste caracteristici ale criticii lui Ilie Constantin, o critică devotată în primul rînd actualității literare, nutrită din foiletonism, adică din observarea cu predilecție a desfășurărilor imediate, materie fierbinte și nestratificată. Cu toate acestea, dimensiunea istorică nu este străină acestui critic, expresiile prezentului el le privește integrator, cu ochii ațintiți la mișcarea din cadrele mai largi ale culturii noastre, urmărind filiații, întrepătrunderi, reflexe ale unor atitudini ce revin simptomatice, forme de preluare și refacere. De altfel, Ilie Constantin nu este doar critic al actualității stricte, căci îl găsim lansat, cu decizie, și în explorarea unor spații din afara acestui perimetru; sînt incursiuni care confirmă perspectiva sa istorică și armonizatoare, faptul că el așează valorile actuale pe un teren de evoluție, aflîndu-le, în trecut, elemente de ascendență. Studiul consacrat poeziei lui Eliade Rădulescu valorifică din unghi propriu zone de lirism ignorate, relevînd, într-o semnificativă paralelă cu Eminescu, modernitatea unor atitudini poetice care trecuseră neobservate. Remarcăm în aceste pagini, și de asemeni în cele consacrate poeziei lui Arghezi, liricii lui Philippide, Jebeleanu,

• Ilie Constantin, *A doua carte despre poezi*, Ed. Cartea Românească, 1973.

sau M. R. Paraschivescu, tenacitatea analitică a criticului, răbdarea de a convoca toți factorii ce pot spori nuanțele unei interpretări (a se citi, în mod special, analiza poeziei *Hanibal* de Eugen Jebeleanu), operații captivante prin tehnica valorificării amănuntelor, prin invocarea filiațiilor de motive, prin sugestii de asociere ce încadrează opera comentată unei tipologii spirituale.

Preocuparea de prim ordin a criticului este de a valorifica estetic, el nu descrie, ci *valorifică*, atitudine cultivată indiferent de obiectul comentariului: materie recentă sau autori clasici în legătură cu care există un consens al aprecierilor. Mereu se simte îndemnat să claseze și să clasifice din perspectivă proprie, ajungînd citeodată, în această direcție, la reprezentări excesive la alinierea pe „eșaloane” a poezilor, aspect oarecum neașteptat de la un spirit nedidactic și ostil pedantismului, cum îl cunoaștem. Un exemplu: „Valorizînd-o cu toată gravitatea (poezia lui Al Philippide, n.n.), ea ne apare una de primă însemnătate și ne vom spune gîndul întreg afirmînd că locul acordat lungă vreme lui Ion Barbu între cei patru mari poezi români din acest secol i se cuvine de drept lui Al. Philippide. Pentru noi, locul acestuia din urmă este, cu mai mari îndreptățiri, alături de Bacovia, Arghezi. Blaga, iar Ion Barbu poate fi așezat într-un eșalon secund de mari poezi, în compania lui Ion Pillat, Ion Vineanu, V. Voiculescu” (pag. 51).

Secțiunea cea mai atrăgătoare a volumului este fără îndoială aceea intitulată *Intîmpinări*, „un ciudat fișier”, cum criticul însuși constată, reunind laolaltă 55 de autori asupra cărora se exersează tehnica dificilă a izolării citatelor semnificative. Criticul procedează prin esențializare, dispensîndu-se aici de orice regie, renunțînd la expunerea premiselor, nemaidezvoltînd o argumentație ce devine subînțeleasă. Repede el expune impresia fundamentală pe care o întărește prin citate, astfel culese încît să depună mărturie de neînlăturat în favoarea judecății exprimate. Critica din această secțiune a volumului are o aparență de sentențiozitate, opusă formulei analitice și di-

sociatoare cu care Ilie Constantin ne-a obișnuit. Reușita criticului stă aici în decizia și pregnanța caracterizărilor, în fericita selectare a citatelor exemplificatoare, dar nu numai în atît. Comprimatele argumentării lasă loc reflecției ironice, săgetărilor iuți, maliției strecurate, astfel că „fișierul” dobîndește adeseori înfățișarea unui insectar. Nevoită să se restrîngă pe spații minime, densificîndu-se, această critică, în compensație, se acidulează, fructificînd predispoziții bogate ale autorului. Vom da cîteva citate spre a ilustra o atitudine care variază între gluma bonomă și admonestarea sarcastică: „Profităm de apariția aproape simultană a celor doi poezi, cu nume atît de asemănătoare: Ion Chiriace și Ion Chiric, ca să atragem atenția asupra identității lor diferite. E mai înțeles a (Chiriace) pe care-l are în plus poetul din Iași; în continuare constatăm și mari deosebiri stilistice” (pag. 180); „Undeva autotarea, afirmă hazliu: «mă stringe o idee», dar în realitate ideile o string foarte rar...” (pag. 189); „N-are rost să citești pînă la capăt atîta carte (circa 50 de sonete) cită și-a adunat subîntitulînd-o *Variațiuni pentru speranță* tenacele versificator Adrian Beldeanu! Pentru că, vai, noi ne-am încapățînat să verificăm aceasta...” (pag. 172); „Ion Chelșoi, autorul volumului *Intîmpinare*, e și de lirica de idei hîrducînd conceptele prin stihuri eliptice” (pag. 178). Ilie Constantin cultivă și autoironia. Un poet receptat cîndva favorabil e privit azi cu alți ochi și criticul recunoaște mualit contradicția: „Cele ce urmează vor șoca pe cititorul care le-ar pune alături de rîndurile dedicate de noi acestui autor în volumul *Despre poezi*. Încercăm să găsim explicația în relativa maturizare a gîndirii noastre critice — a se remarca faptul că recenzia înțîi a fost scrisă în 1967...” (pag. 191).

Dincolo de umor, primim sugestia ce ni se face. Într-adevăr, activitatea critică a lui Ilie Constantin ni se înfățișează în limpede progres față de punctul ei de pornire. Și-a extins suprafețele de investigație, și-a sporit și nuanțat mijloacele, și-a rafinat expresia și rămîne criticului să poată stăpîni cu fermitate procesul de expansiune în care se găsește antrenat. Slăbirea supravegherii poate să disperseze și să umbrească o acțiune susținută pînă astăzi atît de făgăduitor.

G. Dimisianu

Suzana DELCIU, Leonid DIMOV, Mircea DINESCU, Nicolae DRAGOȘ, DUMITRU M. ION, Constantin FLOREA, Eugen FRUNZA, Grigore HAGIU, Ion HOBEA, Traian IANCU, Gheorghe ISTRATE, Anemone LATZINA, Toma George MAIORESCU, Ion MEITOIU, Mircea MICU, Mara NICOLAE, Daria NOVĂCEANU, Letiția PAPU, Adrian PAUNESCU, Gheorghe PITUȚ, Ștefan POPESCU, Ion Larian POSTOLACHE, Doina SĂLĂJAN, Teodor SCARLAT, Ion SERERREANU, Nichita STĂNESCU, Claus STEPHANI, Nicolae STOIAN, SZASZ János, SZEMLER Ferenc, Virgil TEODORESCU, Romulus VULPESCU.

• Sub auspiciile Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste, la Iași a avut loc un festival literar organizat de Uniunea Scriitorilor, Asociația Scriitorilor din Iași și Comitetul județean pentru Cultură și Educație Socialiste.

Poezii, Sergiu ADAM, Florența ALBU, Mircea DINESCU, Constantin FLOREA, Traian IANCU, George LESNEA, Florin Mihai PETRESCU, Mihai SABIN, Doina SĂLĂJAN, Corneliu STURZU, Alexandru TACU, Romulus VULPESCU și Horia ZILIERU au citit versuri dedicate patriei și partidului.

Găzdele de la întreprinderea mecanică „Nicolina” au oferit participanților macheta unei locomotive fabricate în această unitate și cite un frumos volum omagial dedicat muncii și luptei eroice a muncitorilor din întreprindere.

În încheierea festivalului literar, rapsodul Tudor Gheorghe a interpretat un fragment din spectacolul de poezie patriotică „Acolo unde-s nălți stejari...”.

• De curînd, sînt oaspetele țării noastre scriitoarea Henna Iohnova-Svozilova și Marie Codrova, șefa secției externe a Uniunii Scriitorilor Cehi, sosite în cadrul schimbului reciproc dintre Fondul literar al scriitorilor din R. S. Cehoslovacia și Fondul literar al scriitorilor din R. S. România.

• În cadrul înțelgerii de colaborare dintre Uniunea Scriitorilor din R. S. România și Uniunea Scriitorilor din R. S. Cehoslovacia, au plecat la Praga, Laurențiu Cernet, Alexandru Dobrescu-Mossora și Iuliu Martinovici.

SEMNAL

EDITURA MINERVA

— CEZAR PETRESCU: „Aranca, știma lacurilor”, proză fantastică (Seria „Arcade”). Postfață și bibliografie de Ion Maxim — 256 pag., 5,50 lei.
— VAUVENARGUES: „Maxime și reflecții”. (Col. „Biblioteca pentru toți”). Traducere, note și indice de Aurel Tita Prefață de Ion Vicol — 242 pag., 5 lei.

EDITURA CARTEA ROMÂNEASCĂ

— DOINA CIUREA: „Tu care treci pe aici”, versuri — 152 pag., 5,50 lei.
— DORIN TUDORAN: „Mic tratat de glorie”, versuri — 126 pag., 7,50 lei.

EDITURA EMINESCU

— TIBERIU UTAN: „Goana după vin”, versuri — 80 pag., 4,25 lei.
— PASCAL BENTOIU: „Deschideri spre lumea muzicii”. (Seria „Sinteze”) — 280 pag., 8,50 lei.

EDITURA ALBATROS

— MIRCEA IVĂNESCU: „Alte poeme” — 168 pag., 12,50 lei.
— FELICIA CLINCA: „Scurtă întîlnire”, roman — 264 pag., 8,75 lei.

EDITURA KRITERION

— SÜTÖ ANDRAS: „Istenek és falovacsak” (Zeii și căluții de lemn), în limba maghiară. Eseuri, note de drum — 244 pag., leg. 12,50, broș. 7 lei.
— BARTALIS JÁNOS: „Veresbegymadár” (Versuri noi), în limba maghiară — 244 pag., 9,75 lei.

EDITURA DACIA

— FLOREA NEDELICU: „Viața politică din România în preajma instaurării dictaturii regale” — 311 pag., 12 lei.
— NICOLAE STOE: „Acuzatul din camera 13”, (Colecția „Scorpionul”) — 191 pag., 4,75 lei.

EDITURA FACLA

— „Epigrame și epigramiști” — 136 pag., 6 lei.

EDITURA UNIVERS

— FRIEDRICH DÜRRENMATT: „Frank și cincilea sau Istoria unei bănci particulare” (Col. „Thalia”). Traducere de Alex. Alcalay — 104 pag., 5,50 lei.
— ARTIOM VESILII: „Volga pe trece” (Col. „Romanul istoric”). Traducere de Leonid Dimov — 184 pag., 8 lei.

EDITURA ȘTIINȚIFICĂ

— TIBERIU BOGDAN: „Probleme de psihologie judiciară” (Col. „Psyche”) — 222 pag., 5,50 lei.
— HORIA BRESTOIU: „Acțiuni secrete în România” — 276 pag., 10,50 lei.

EDITURA MILITARĂ

— ION CRÂNGULEANU: „Poeme” — 128 pag., 7,50 lei.
— D. GHERGUȚ, E. GEORGESCU: „Planul „Furtuna” (Col. „Stîncă”) — 110 pag., 3,25 lei.

UNIUNEA SCRIITORILOR

• Sub auspiciile Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste, Uniunea Scriitorilor și Universitatea București au organizat luni 20 august 1973, la Ateneul Român, Festivalul de poezie LAUDA ROMÂNIEI SOCIALISTE.

Cuvînt introductiv: Virgil TEODORESCU — vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor.

Au citit din versurile lor: Florența ALBU, Agatha BACOVIA, Teodor BALS, Camil BALTAZAR, Mihai BENIUC, Vlaicu BARNĂ, Radu BOUREANU, Constanța BUZEA, Emilia CALDĂRARU, Radu CĂRNECI, Ben CORIACIU, Ion CRÎNGULEANU, Mihail CRUCEANU,

Calendar

- 29 august — împlinește 92 de ani (n. 1881) decanul de vîrstă al scriitorilor români contemporani — Nicolae Dunăreanu. Scrieri: *Chinuții* (nuvele, 1907); *Răsplată* (nuvele, 1908); *Nuvele și schițe* (1909); *Vremuri cernite* (1920); *Prozatorii noștri* (crestomație, 2 vol., în colaborare cu Șt. Ciobanu); *Din împărăția stufului* (nuvele și schițe f.a.); *Din negura vieții* (f.a.); *Nădejdi spulberate* (1928); *Nuvele și schițe* (1952); *Frumoasa Paulină* (nuvele și povestiri, Ed. Minerva 1972). Scrieri despre autor: Leon N. Baconsky — *N. Dunăreanu la 75 de ani* („Steaua” nr. 8 1956, pag. 65—68); Al. Săndulescu — *Din viața celor asupriți* („Viața românească” nr. 8—9 pag. 322—324).
- 30 august — 1935 — a murit Henri Barbusse (n. 1873).
- 31 august — împlinește 65 de ani (n. 1908) scriitorul american William Saroyan, din ale cărui lucrări s-au tradus în limba română: *Hei! Oameni buni!* (teatru, trad. de M. Davidoglu, 1962); *Oamenii cavernelor* (trad. de Catina Ralea în vol. II din *Teatrul american contemporan*, 1968); *Vara preafrumosului cal bătrîn* (proză, trad. de C. Toiu); *Filipinezii* (nuvelă, trad. de J. Grosu, 1966); *Povestiri* (trad. de Profira Sadoveanu, 1964); *Unu, doi, traiește ușa după voi* (nuvele, trad. de Profira și Teodora Sadoveanu, 1964); *Mă cheamă Aram* (trad. de Teodora Sadoveanu, 1969).
- 31 august — 1749 — s-a născut A. N. Radîșcev (m. 1802) • 1867 — a murit Baudelaire (n. 1821) • 1870 — s-a născut Victor Vlad Delamarina (m. 1896) • 1967 — a murit Ilya Ehrenburg (n. 1891).

BIRUINȚA SOAREI

PROBLEMA culturii este astăzi mai actuală decît ori-cînd — scria Tudor Vianu în octombrie 1943, indicînd nu o constatare, ci o revendicare, o năzuință a vieții intelectuale românești din acei ani.

Căci, în condițiile unui timp social și politic revolut, apărarea culturii căpăta sensul direct angajat de pledoarie în favoarea democrației și progresului, de militare pentru un ideal de umanitate și patriotism luminat. Constituții într-un adevărat front de rezistență antifascistă, prin mesajul implicit al unor opere sau, explicit, prin colaborarea la presa legală și ilegală condusă și îndrumată de Partid, scriitorii au marcat un grafic reprezentativ de conștiință și acțiune.

O asemenea atitudine, un asemenea crez ideologic și artistic capătă noi valențe și finalități pe coordonatele noii lumi inaugurate la 23 August 1944.

Grupajul de texte, pe care îl prezentăm în paginile de față, încearcă să prezinte, fie și parțial, dinamica peisajului literar așa cum s-a manifestat în primele luni după august 1944, prin forma cea mai direct și prompt legată de chiar evoluția vieții: jurnalismul. Cum, de altfel, o și subliniază unele intervenții, intelectualii noștri, scriitori din diferite generații, se situează prin atitudinea publicistică într-o logică acțiune de continuitate a unor nobile crezuri și speranțe.

Pe spirala ascendentă, revoluționară, a noului timp și a noii lumi, scriitorii cunosc ei înșiși o etapă de clarificare și maturizare, de concentrare a opiniilor în favoarea promovării democrației socialiste, singura reprezentativă, singura eficientă pentru o Românie într-adevăr nouă în cuget și simțiri, pentru o țară modernă, a păcii și solidarității internaționale cu forțele progresiste.

În cimpul culturii, se accentuează misiunea, datorită responsabilității a creatorului față de destinele poporului său, prin cultivarea unei arte care să iasă în întâmpinarea năzuințelor acestuia și care să facă din reflectarea ființei naționale calea deschisă spre universalitate și perenitate. O artă a societății „de mîine”, în care, după imaginea atît de sugestivă a lui Mihail Sadoveanu la sărbătorirea primului 1 Mai liber, cel din 1945, „biruința soarelui nou” s-a dovedit a fi atotputernică.

R. L.

Organizarea libertății

SE împlinesc astăzi exact zece zile de la proclamarea prin care România ieșea din războiul și sclavia hitleristă, zece zile care prețuiesc cît zece ani. Fiindcă sînt transformări de fapt care în conștiință se realizează mult mai încet. Pentru ea, conștiința, să fie la pîs cu transformările de fapt nu-i rămîne decît un singur lucru: să fi premers aceste transformări, să le fi înțeles, să le fi așteptat, să le fi pregătît.

Ceea ce va aduce libertatea de azi a țării este o lărgire și adîncire a cîmpului nostru de activitate. Astăzi putem vorbi deschis, lămurit, fără ascunzișuri și cotituri, fără imagini de prisos și fără omisiuni de citate și nume, de autori, de precizări, adeseori necesare, dar pe care întotdeauna am căutat să le suplînim, să le facem măcar bănuite.

Putem spune astăzi precis ceea ce acum zece zile trebuia spus îmbrăodit.

Interpretarea, explicarea și orientarea fenomenului literar și artistic noi am făcut-o și o facem după luminile metodei materialismului istoric, ale dialecticii materialiste post-hegeliene care vede și urmărește legătura și influența reciprocă dintre spirit și materie, dintre politic și economic, dintre național și social.

Tot ce varșă în acest fel de a privi fenomenele spiritului prin dependența lui de datele istorice concrete, materiale ne este apropiat: ne revendicăm, de aceea, și de la Heraclid și de la Democrit și de la Hegel, Feuerbach, Taine și Karl Marx și — mai apropiat de noi — de la Nicolae Bălcescu, G. Ibrăileanu, C. Stere, Dobrogeanu-Gherea și Șt. Zeletin în măsura în care toți acești gînditori au ținut seama, în judecățile lor, de un factor determinant: istoria.

Și tocmai de aceea, fiindcă ținem seama de factorul istoric în nașterea și dezvoltarea unei culturi, nu vom fi mai puțin naționali, mai puțin patrioți.

DE ABIA astăzi patriotismul nostru se poate afirma pe deplin, cînd nu mai e loc de nici un fals și de nici o răsălmăcire din partea fasciștilor-hitleriști, naționali

doar cu numele și cu singele lor, vin-dut inamicului.

A fi patriot înseamnă un singur lucru: a vorbi și a activa în numele realităților fundamentale ale nației, în numele muncii, al luptelor și nădejilor ei, a proclama aceste relații ale pămîntului și poporului muncitor din fabrici, de pe ogoare, din școli și biblioteci drept crez de viață și normă de conduită artistică. [...]

LIBERTATEA oferă una din cele mai lesnicioase condiții extraordinare de creație și o pretinde pe cea mai anevoioasă dintre condițiile lăuntrice: fiind un loc și un bun comun ea pretinde artistului o cît mai bună calitate pentru a se putea diferenția pe locul comun, pentru a-și afirma personalitatea prin aceleași mijloace care stau la îndemîna tuturor. Nu prin artificii de gîndire, nu prin siluirea cuvintelor, nu prin refugii de viață, ci prin acceptarea acestor date, a acestui material uman și umanism de lucru: prin funcțiunea firească și liberă a inteligenței; prin adîncirea cugetării, prin organizarea ei, prin disciplina cuvîntului, prin forța de invenție poetică potrivită relațiilor și nu în afara sau în marginea lor.

Fiindcă — să nu uităm! — i se pune astăzi poetului român cu adevărat modern problema de viață și de moarte a unui nou limbaj poetic pe care-l pretind noile relații de fapt. Și nu numai un nou limbaj, dar și noi sentimente, noi feluri de a privi realitatea schimbată și în plină transformare. Poetul pe care sentimentele și cuvintele îl vor lăsa în urmă față de realități va fi un poet osîndit la moarte, ca și oamenii lui Esenin rămași, ca buștenii, între evenimente neînțelese. [...]

Astfel, acest popor întreg are dreptul și datorită să ne întrebăm ca stăpînul din parabola evanghelică: „Slugă nevrednică, unde e talentul pe care ți l-am încredințat?”

Miron Radu Paraschivescu

„Ecoul”, an. II, nr. 254, 4 septembrie 1944

Un singur bun solid

O NOTĂ constitutivă a caracterului este responsabilitatea, atenția pentru valoarea obiectivă a oricărui gest nu poate îmbrățișa odată decît o singură idee, cu toate riscurile ei... Binele obștească are izvor dialectic, iese din ciocnirea a două tendințe absolute. Însă precum la teatru un actor nu poate juca în același timp și pe Hamlet și pe Ofelia, un om public nu se cuvine să simbolizeze decît o idee, s-o urmeze pînă la capăt...

Lipsa de caracter în acțiunile de interes public a fost totdeauna pedepsită de timp, iar opinia obștească respectă totdeauna morală, în ciuda superficialităților dovezi contrarii. Stimez un om exaltat pentru ideea lui, care luptă punîndu-și existența în joc și detest pe maleabil. Cel dintîi rămîne cel puțin un exemplu de caracter; cel de al doilea, strică moralitatea și face cetățeni răi. Istoria corectează pe loc erorile celui dintîi, strivindu-l, școala nu poate așa repede stîrpi înfrîurirea celui din urmă.

Scriitorul în fața societății

MARI creatori nu revizuiesc numai instrumentele lor de lucru, ci pun într-o nouă dezbatere problemele variate ale spiritului, dintre care aceea a conștiinței individuale în raport cu societatea este de un interes covîșitor. Omenia, iubirea aproapelui, ridicarea celor obidiți, scuturarea prejudecăților și rostirea adevărurilor noi au fost în toate vremurile, spre cinstea civilizației, sentimente și fapte literare prin care s-au afirmat marii scriitori.

Șerban Cioculescu

„Tribuna poporului”, an I, nr. 11, 25 septembrie 1944.

NICAIERI ca în presă iresponsabilitatea nu mi s-a părut mai gravă. Cuvîntul tipărit intră în suflete, îndrumăază conștiințele. Cetățeanul naiv îl soarbe. Inocent, fără a bănuî subtilitatea. Dar iată că individul care spunea că e albă, spune acum că e neagră, sau pune pe altul să spună asta pitîndu-se el, sau pur și simplu fuge. Sînt unii care nici nu se pitesc nici nu fug, fiindcă totdeauna au avut o purtare de o discretă semnificație. Cineva ține aici o conferință despre Goethe, aici una despre Shakespeare sau despre Gogol, aici despre Goethe iarăși și clipește mereu din ochi. Omul naiv nu pricepe decît că omul se ocupă de literatura universală, însă rostul clipirilor e mult mai fin. Nu mai vorbesc de convertirile și reconveririle literare.

Mai cu seamă omul de caracter e un patriot, ori, invers, nu pot concepe om de caracter care să nu fie patriot, de vreme ce pune obștească mai presus de individual. Pentru salvarea supremă-lui bine care este Patria, omul de caracter poate gîndi jertfirea oricărui

Gh. BOȚAN

obștesc: Patria

privilegiu de care se bucură în particular. Patrioții au fost acei dintre boierii noștri care, spre a câștiga opinia europeană, au renunțat la sclavii lor, patrioții bonjuristi care, vinzându-și moșiile, combăteau în exil pentru independența principatelor, propunând acele idei liberale, părind teribile atunci, și care, pentru interesele lor de castă, însemnau ruina [...].

Nu există bun esențial, cită vreme securitatea obștească nu este asigurată.

O formă a lipsei de caracter vizibilă la mulți și care tocmai de aceea a început a fi observată, atât în contradicție cu franciscanismul patriotic al superbilor pașoptiști, este panica economică mărunță: oamenii își numără batistele, hainele, inelele, se întreabă îngrijorați, de altfel după o economie politică de fantezie, dacă vor putea păstra aceste așa numite de ei bunuri ale civilizației; când pentru noi nu primează acum decât un singur bun solid și obștesc: PATRIA.

George Călinescu

„Ecolul”, an II, nr. 256, 6 septembrie 1944

Maturitate

UN SEMN de maturitate politică și intelectuală, ilustrând într-un fel intensitatea dramei pe care o trăim și de ale cărei greu plătite lecții ne-am pătruns în sfârșit, este că, judecând trecutul, stăruim asupra sistemelor, trecându-i pe indivizi pe un plan secundar.

Putem desprinde în cimpul observației noastre indicii de maturitate în felul cum judecăm trecutul și în normele de conduită pe care ni le propunem pentru ziua de mâine.

...Când erorile vor fi urmărite și extirpate în cauzele lor.

Când, pe de altă parte, lansind o idee, rostind un cuvânt și schițind un gest, vom alunga ca pe o ispită rea tendința epatării semenilor noștri, și vom cugeta numai la consecințele pe care ele ar putea să le aibă.

Ion Pas

„Vremea” anul XVI, nr. 765, 6 septembrie 1944.

Funcțiunea socială a scriitorului

NU CEREM altceva scriitorului decât să-și îndeplinească funcțiunea socială. La 23 August 1944 s-a dat o lovitură de moarte epocii de confuzionism general în care ne-am zbatut.

Perioada care urmează trebuie să fie una de limpezire a minților. [...] În această perioadă rolul scriitorului poate deveni covârșitor dacă el își alege misiunea. Pentru aceasta, însă, trebuie dinamitată întâi și întâi turnul de fildeș. Optica răstălmăcitoare de sensuri a generațiilor de pînă ieri trebuie părăsită definitiv. Să nu se înțeleagă, însă, greșit ceea ce spunem. Nu vom arunca peste bord tot ceea ce a produs pînă azi scrisul românesc.

Mihai Beniuc

„Victoria”, an. I, nr. 1, 20 octombrie 1944

Alături de popor

ASTĂZI, în sfârșit, e timpul ca scriitorul român să se trezească. A dormit de-ajuns, a adormit de-ajuns pe ațiția.

Cel dintîi semn al acestei deșteptări a scriitorilor români este, fără îndoială, această salutară și din prima clipă venită aderare la platforma propusă de Partidul Comunist. Scriitorii vor să fie, de acum înainte, alături de postulatele vitale ale poporului.

Dar nu e de-ajuns atât! Ei trebuie să lupte pentru realizarea acestora, să coboare în popor, să-l lumineze și să-l îndrume. Atît stilul lor artistic, cît și cel de viață, trebuie să se schimbe. Să-și călească scriitorii arme noi pentru a putea să ajute la făurirea unei lumi și mai bune.

Aderarea la platforma Partidului Comunist nu trebuie să însemne numai aderarea la program, ci aderarea la o luptă. Din această luptă, pot fi siguri scriitorii, se va naște nu numai o literatură care va putea năzui să pășească în universalitate, ci și o lume nouă. O lume în care nici poporul, nici artiștii nu vor mai purta jugul celor cu 48 de case și cu 48 de milioane...

Eugen Jebeleanu

„România liberă”, an II, nr. 51, 5 octombrie 1944.

NOI dorim o literatură care să înfățișeze viața în toată complexitatea ei, cu toate frământările și contradicțiile ei, cu înfruntarea logică dintre vechi și nou, o literatură și o artă care să contribuie la lupta împotriva mentalităților înapoiate, a rămășițelor concepțiilor vechi în conștiința oamenilor, la afirmarea valorilor morale noi, a umanismului socialist, a principiilor de viață socialiste și comuniste.

Marea majoritate a scriitorilor au înțeles și și-au însușit acest comandament suprem al artei militante; ei se străduiesc ca, prin operele lor, să slujească idealurile poporului român, să contribuie la ridicarea conștiinței socialiste a maselor, să-și aducă contribuția, alături de toți oamenii muncii, la edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate. Suprema satisfacție și răsplată a acestei munci este stima și prețuirea poporului, asimilarea organică a operelor lor în noua civilizație socialistă ce se clădește pe pămîntul României. Sint bucuros să constat că Conferința dumneavoastră a orientat tocmai în direcția aceasta activitatea de viitor a scriitorilor

NICOLAE CEAUȘESCU

Din Cuvîntarea la Conferința națională a scriitorilor — 24 mai 1972

Ziarul „Ecolul” prezintă harta frontului de luptă, cu înfrîngerile suferite de hitleriști îndată după actul de la 23 August 1944.

Strălucitoarele biruințe ale adevărului

TREBUIE să mărturisesc că, în clipa cînd reiau condeiul după ațiția ani de interdicție de a scrie, în clipa cînd reintru în cîmpul presei după ce am fost alungat cu brutalitate și sub povara celor mai ticăloase calomnii, sînt stăpînit de o adîncă emoție. [...] Noi nu începem aici un lucru nou. Noi continuăm lucrul nostru din trecut, cu credințele noastre din trecut. Credințele acestea, atît de bine întipărite în sufletele noastre și atît de îndelung susținute în lupta noastră sînt azi biruitoare.

Dar, spre adinca noastră părere de rău, ele sînt biruitoare peste crime și morminte. De ce a fost nevoie de atîta suferință și atîtea jertfe ca să se afle adevărul? De ce strălucitoarele biruințe ale adevărului de acum sînt atît de grele și de scump plătite? În lungul anilor întuneacăți din urmă, am știut totdeauna că adevărul acesta, pe care l-am susținut împotriva tutu-

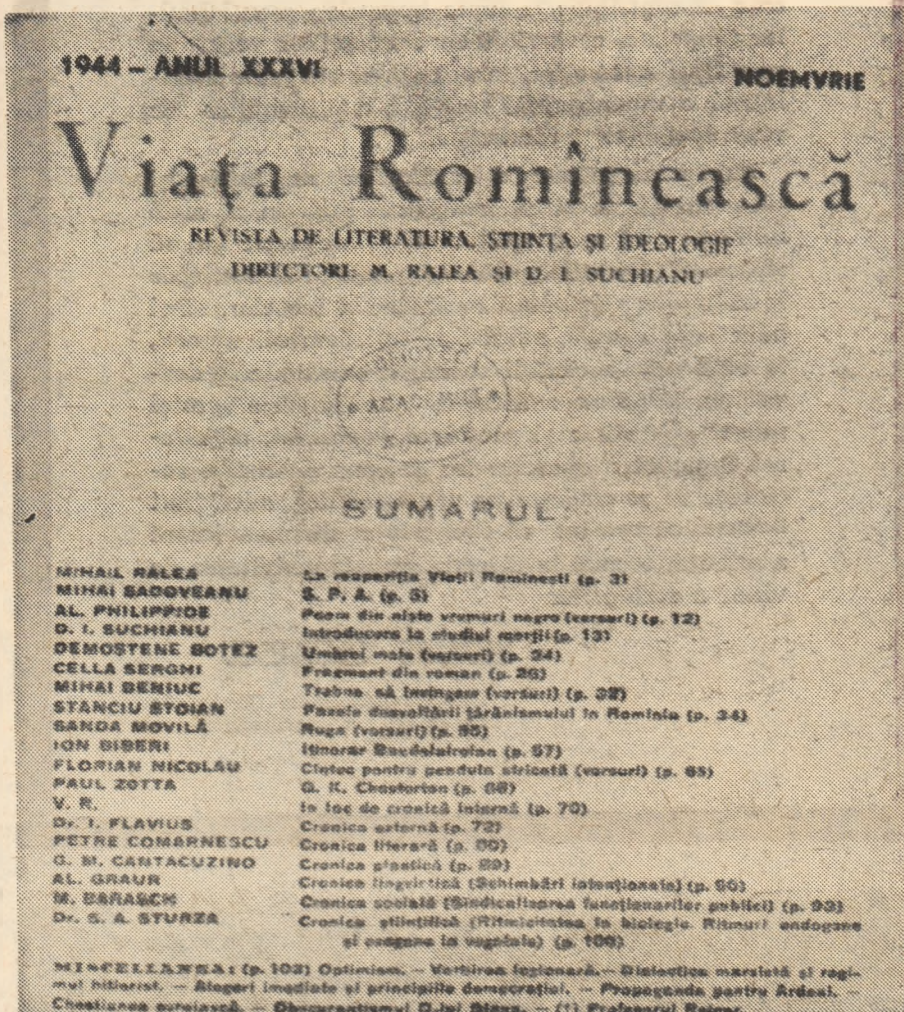
ror prigoanelor toți cei adunați, acum, din nou, va birui. Nici unul dintre noi n-a avut o singură clipă de șovăire. Era credința noastră. Era temeiul luptei noastre. [...]

Noi n-am descoperit la 23 August 1944 lupta anti-hitleristă. Am practicat-o, cu toate riscurile, atunci cînd ziarele noastre erau arse în piețele publice, cînd broșurile noastre erau confiscate, cînd guvernele tot mai servile Berlinului suprimau rînd pe rînd publicațiile noastre. [...] Noi am văzut în Partidul Comunist Român un putred în opinii, cu dreptul lui firesc la viață și la luptă legală. Am cerut-o neîncetat în lungul anilor de prigoană sălbatecă.

Tudor Teodorescu-Braniște

„Jurnalul de dimineață”, an VI, nr. 1, 14 noiembrie 1944.

BIRUINTA SOARELUI

La reparația „Vieții Românești”

„**V**IAȚA românească” și-a încetat apariția la 6 septembrie 1940. Treizeci și mai bine de ani a luptat glorios și fără prihană, în nenumărate campanii pentru toate temele democrației sociale românești. Două generații de scriitori și gânditori de stînga și-au așternut în paginile ei talentul și credințele lor. Aici s-a dat lupta pentru pămîntul țărănesc și pentru votul universal, [...] pentru afirmarea unei democrații integrale, pentru literatură militantă și socială ca și pentru triumful raționalismului contra misticei reacționare și obscurantiste. [...] Tot

ce triumfă acum face parte din crezurile noastre. Ca și altădată, ne alăturăm luptei dusă de toți acei care voiesc omenie, dreptate, libertate. Perspectivile deschise la 23 August trebuie consolidate. Ele se cer cucerite definitiv mai ales în domeniul spiritual. Le vom cere mereu în literatură, în artă, în filosofie în modul de a gândi al fiecăreia.

Mihai Ralea

„Viața românească”, an XXXVI, noiembrie 1944.

Cultura de mîine

CULTURA DE MÎINE se va ridica pe fundamentul unei culturi nediferențiate. [...] Nu va fi loc pentru misticism și idealism. Artă și gândirea vor reflecta o umanitate împăcată cu sine însăși, cumpănită în mersul ei ascendent spre progresul tehnic și sufletesc. Oamenii nu vor avea motive de a întoarce spatele realităților naturale și sociale și a se refugia, a evada într-o lume imaginară. [...] Artă și gândirea vor fi, deci, clasice, vor fi o reluare pe baze incomparabil mai largi a tematicii clasicismului grec în special [...]. Ca și poemele homerice, arta de mîine va reflecta bucuria omului de a descoperi, cu ochi încin-

tați, variatele aspecte ale lumii, asupra căreia se exercită, triumfătoare, voința umană. Va fi un clasicism îmbogățit cu imensa experiență psihologică pe care omenirea a acumulat-o în intervalul ce separă istoria zilei de mîine de istoria clasicismului elenic. [...] Clasicismul de mîine nu va fi un clasicism al elitelor, ci un clasicism al maselor, ridicate la un nivel superior de cultură. Va fi oglinda omului de mîine — tinerețe a inimii, maturitate a spiritului.

Athanase Joja

„Orizont”, an. 1, nr. 9, 15 martie 1945.

Principii

DOCTRINA mea nu poate fi decât una, dacă am apucat-o într-acolo cu pasiune și îndărătnicie: limba românească. Pentru ea, din nefericire, a trebuit în anii de clocot ai pregătirii pentru o carieră rentabilă, să dezamăgesc toate nădejdlile puse în viitorul meu și să las pe cei plecați în pas cu mine să mi-o ia înainte, și am luat-o peste cîmp. Acolo m-am întîlnit cu holdele, cu plugarii, cu păsările în zbor, cu apele, cu vîntul și citeodată cu arăturile. S-a isprăvit. M-am simțit în ticăloșia asta bine.

Tudor Arghezi

„Bilete de papagal” an. XVI, nr. 2, 16 decembrie 1944.

Scriitorii și publicul

SCRISUL literar este o muncă și o disciplină și nu un act de creație involuntară, aproape inconștientă. Așa-zisa inspirație, de care se face atîta caz, are un rol inițial de sugere și de imbold. Munca literară este însă un act lucid, de inteligență în bună parte, și această muncă este temeiul creației literare. Ca om de muncă și de creație, scriitorul se așază în rîndul celorlalte elemente productive ale societății.

Al. Philippide

„Victoria”, an. 11, nr. 151, 20 aprilie 1945.

Spiritul nou

ACEASTĂ izolare a intelectualului trebuie să înceteze. Spiritul nou al vremii noastre pretinde ieșirea cărturarului în arenă, adevînea sa la ideile în marș cu intrarea lui în frontul unic de luptă împotriva întunericului social și moral în care se zbat masele largi ale poporului. Intelectualii trebuie să fie avangarda marilor reforme ce se anunță. Ei, care țin facla civilizației în mînă, nu trebuie să trădeze clasele sociale din care au purces, ci așezîndu-se în fruntea lor, să le conducă la victoria pentru care de veacuri sîngeră pe ogoare, în fabrici sau în mine.

George Constant

„Libertatea”, an. 1, nr. 11, 7 septembrie 1944.

Atelierul scriitorului

SCRITORII înțeleg astăzi, parcă mai bine decît oricînd, că însăși partea lor de eternitate (fiindcă atît de mult țin la partea asta!) au cules-o și în trecut, toți din întregurile impure, nedesăvîșite, agitate, colcăitoare, ale vieții.

Înțeleg astăzi mai bine și parcă și mai mult.

Ei afirmă o prezență vie și activă, nu numai un „interes”, o „curiozitate intelectuală”, față de cele ce se petrec în preajmă.

Au părăsit sclipitoare trepte ale turnului de fildeș și se amestecă în mulțime; pentru bucuria de a se ști asemenea, ci și de a o cunoaște; pentru a se hrăni de la sursă și pentru a-și fi lor înșiși „modele”; pentru a lupta și a se organiza alături de celelalte categorii muncitoare și învățînd tot ceea ce este de învățat de la ele.

Cicerone Theodorescu

„Tribuna poporului”, an. 1, nr. 34, 18 octombrie 1944.

Șomajul intelectual

ONOTIUNE mai largă și totuși mai precisă a identificat șomajul intelectual într-o comunitate de soartă lămuritoare, cu muncitorul din fabrică și de pe ogor.

Sînt cele trei categorii sociale în care a fost posibil șomajul.

Sînt cele trei categorii sociale în care au fost posibile șirurile de flămînzii, cu care s-au populat azilurile de noapte, sanatoriile și pușcăriile. Muncitorii, plugarii, intelectualii, cele trei categorii care comunică, în sinul cărora sînt posibile transferuri creatoare, active. [...]

De la un timp, însă, am învățat să tresărim. Am învățat să așteptăm altceva decît expediente, decît „bonuri” umilitoare, decît sinecure politice.

Solidaritatea noastră cu țărani și muncitorii, solidaritate a mizeriei, a foamei, a tuberculozei, a încetat de a mai fi un simplu simbol, un protest de literatură politică, și a devenit, mi se pare, o promisiune de care poate ar fi bine să vă înspăimîntați puțin.

Geo Dumitrescu

„Tribuna poporului”, an. 1, nr. 34, 18 septembrie 1944.

„Orizont”

NU cerem scriitorilor, pictorilor, sculptorilor, ziariștilor și artiștilor dramatici și lirici să-și schimbe condeiul, paleta și gama cu sapa sau tirnăcopul, ci prin scrisul lor, prin pictura și sculptura lor, prin articolul zilnic de ziar, prin susținerea textelor la un nivel înalt în fața rampei, să creeze mentalitatea sănătoasă cerută de vremurile de înnoire și să distrugă spiritul negativ al nenorocitei mentalități lăsate de hitleriști și legioniari în toate domeniile vieții. Scrișul zilnic din pasiune este o școală pentru mase.

„Orizont”, an. 1, nr. 20, 1 septembrie 1945

Sfaturi unui prieten nehotărît

AMICE, trăim vremuri extraordinare. Din ungherul unde bătrânețea mea mă constrânge să rămân, privesc și mă minunez. Le-am întrevăzut, le-am dorit, le-am poftit aceste vremuri. Pe cînd tu, soldatul de azi, învățai abecedarul, eu, zădărnul de ieri, visam *O lume nouă*. Cînd nu voi mai fi printre voi, tinerii de azi, poate că vreun iubitor de lucruri scrise altădată va scoate la iveală bucatile mele: *Ad virginem redeuntes. Exemplul lui Lenin, La mormîntul lui Frimu*. [...] Copile, cască ochii și pricepe-ți vremea! [...] Dezbracă-te definitiv de prejudecățile unei lumi muribunde! Dacă ești cu adevărat omul excepțional care trebuie să fie totdeauna artistul născut, trebuie atunci să fii și generos, și iubitor de oameni, și

frate bun cu cei mulți și doritori de pilde mari. Nu zăbovi cu întrebările și cu codicile. Sîntem în drum spre fascinatoare idealuri! Toți nemulțumiții, visători și mesianici de ieri, sîntem datori să întîmpinăm sărbătorește dreptățile sociale în marș de biruință! Altfel, nemulțumirile noastre de pînă ieri erau capricii. Altfel, visurile noastre umanitare erau pretext de poezie. Altfel, mesianismul nostru era un fel de apa morților. Scumpe amice, înțelege ceasul pe care l-ai ajuns și sumete-ți mincile!

Gala Galaction

„Victoria”, an II, nr. 142, 10 aprilie 1945.

Chemare către intelectuali

DIN provincie, de la Dolj ne vine această vibrantă chemare către intelectuali, chemare care merita să o cunoască toți intelectualii țării și în primul rînd cei din București. De aceea îi facem loc în coloanele noastre:

Intelectuali români! Ascultați chemarea milioanelor de oprimați care cer colaborarea voastră la opera de redeșteptare națională într-un spirit democrat și de eliberare de sub influența nefericită a agenților hitleriști. Intelectuali singuratici, izolați, care activați în tăcerea cabinetului vostru, în anonimat sau modestie, nu uitați că izolarea voastră este o crimă și o împietate față de societatea care cere participarea voastră la lupta pentru libertate, cultură și progres. Rolul vostru este acela de a lumina masele înveninate de neștiință, de minciunile propagandei fasciste, și de a face să iasă la lumină valorile ce vor face o nouă cultură și omenirii. Cizma fascista a otrăvit pretutindeni florile culturii și le-a ofilit cu suflul său otrăvitor. [...] La noi, figuri ca ale lui Bălcescu sau Kogălniceanu, unind lupta de redeșteptare și unire națională

cu aceea de asanare și dreptate socială, privesc astăzi cu o privire de îndemnuri la luptă pe aceia care au luptat și mai sînt încă pe baricada așa cum au făcut profesorii universitari democrați prin neuitatul protest împotriva ex-mareșalului Antonescu. După o faimoasă aserțiune a scriitorului Thomas Mann, locul intelectualului care merită acest epitet nu poate fi altul decît alături de mișcările progresiste, deoarece noțiunea de cultură și de evoluție culturală este indisolubil legată de progresul social-economic-politic. [...] În numele dreptății sociale, în numele libertății naționale, în numele culturii, cerem:

1. Dreptate pentru masele oprimate
2. Libertate de gîndire
3. Ridicarea nivelului de cultură
4. Stîrpirea mentalității veninoase a fascismului și înlăturarea agenților care o răspîndesc.

Nu mai astfel veți reuși și dumneavoastră să vă încadrați în rîndurile acelor care, conștienți de rolul lor social, contribuie activ la o operă ce constituie o datorie națională.

„Victoria”, an I, nr. 18, 10 noiembrie 1944

Sărbătoarea păcii

DUPĂ aproape șase ani de măcel și dezastru — în care timp întreaga omenire a suferit mai mult ca oricînd în decursul lungii și prea frîmintatei ei istorii — putem spune, în sfîrșit, că s-au apropiat zorile atît de dorite, atît de așteptate ale păcii. [...] Se vor construi de-acum înainte uzine uriașe, în care milioane de oameni vor munci cu bucurie și își vor cîștiga plina zilnică fără tristeți și fără spaimă. Se vor făuri pluguri și tractoare și mașini de transport și se vor înălța, din ruinele lor, spre cer, vechi orașe. Orașe noi, cu străzi largi și case luminoase se vor clădi pentru muncitorii pămîntului, pentru

cei din uzină și din minele subterane. Copiii noștri nu se vor naște în zile de întineric și nu vor crește în ani de întineric pentru epoci de întineric. Ei vor cunoaște viața care nouă ne-a fost furată. Ei se vor bucura de bucuriile care nouă ne-au fost răpite. [...] Este darul cel mai de preț ce li s-a făcut vreodată oamenilor. Tuturor oamenilor. Celor care poartă pe umerii lor povara grea a răspunderilor ca și celor umili și mulți din uzine, din fabrici, de pe ogoare.

Zaharia Stancu

„Ultima oră”, an II, nr. 189, 5 mai 1945

Vina intelectualilor și datoria lor

REDAȚIUNEA acestui ziar imi face marea cinste de a-mi cere să adresez o chemare către intelectuali.

O fac cu un sentiment de înaltă răspundere, dar și de profundă mulțumire. A venit vremea cînd intelectualul să-și revină rolul în societate, rol pe care, trebuie să o constatăm cu durere, nu l-a îndeplinit întotdeauna.

Îmi aduc aminte — sunt foarte mulți ani de atunci — de ceea ce gîndeam cînd în clasa a doua de gimnaziu învățam lecțiile de istorie relative la năvălirile barbarilor.

Cu un sentiment de mîndrie și aproape de fericire, de siguranță și de încredere mă gîndeam ce lung drum a străbătut omenirea pe calea progresului moral.

Războiul ce e pe cale de a se termina mi-a spulberat în mod complet ultimele iluzii ce-mi rămăseseră din vechiul vis al copilăriei.

Niciodată omenirea nu s-a arătat mai brutală, mai sălbatică, mai nevrednică de numele ce-l poartă ca în acești ultimi și nenorociți ani.

Niciodată nu a părut a se depărta mai mult de idealul de lumină, de înțelegere, de toleranță, de iubirea aproapei ca în ultima vreme ce am trăit-o.

O profundă durere și decepțiune ne-a cotropit sufletele, făcîndu-ne aproape să desperăm de progresul omenirii pe care-l doream și îl credeam aproape nemărginit.

Și totuși trebuie să ne ridicăm. Să nu ne lăsăm deprimăți de toată suferința și de toată rușinea ce s-au abatut asupra speciei omenesci.

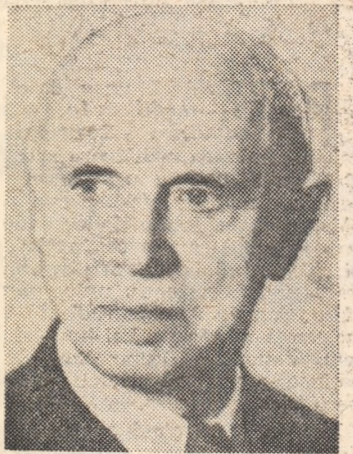
Ridicarea tuturor popoarelor împotriva fascismului cotropitor, apropiata zdrobire a Germaniei hitleriste de către forțele Națiunilor Unite, la care s-a alăturat și poporul român, demonstrează că totdeauna victoria rămîne de partea celor ce luptă pentru libertate și democrație.

Intelectualii au un mare rol de îndeplinit, o mare chemare de ascultat și un întreg examen de conștiință de făcut. [...]

ACUM uraganul e pe cale a se potoli. Din ruinele și pe ruinele vechii civilizații trebuie să clădim o lume nouă, și aici e marele rol al intelectualilor.

Să gonim din sufletele noastre orice sentiment de depresie, să salutăm cu entuziasm dorul de viață și de muncă constructivă ce țîșnește în sufletele noastre cu indestructibilă energie ca o reacțiune mintuitoare față de tiranica opresiune care a dus la dezastrul de ieri.

Zorile încep să lumineze orizontul. De acum va începe munca constructivă, munca nu numai pentru repararea stricăciunilor cauzate de război, dar mai mult încă pentru ridicarea unei noi forme de așezare socială.

Societățile omenesci evoluează. Ca și organismele vietoare, firește, cu un ritm mult mai lent, dar în mod inevitabil.

Nu mai cine n-a studiat niciodată această problemă și n-a reiectat niciodată asupra ei poate să creadă în permanența unei forme sociale.

Datoria intelectualului e să ajute la dezvoltarea cit mai normală și mai rapidă a formei sociale a cărei înfăptuire se desemnează cu destulă precizie.

Va fi o societate bazată pe primatul muncii, pe solidaritatea în interiorul diferitelor popoare ca și pe solidaritatea internațională, ceea ce va face pe viitor războaiele imposibile; o societate clădită pe respectul demnității omenesci, pe dispariția oricăror considerațiuni de ordin rasial; o societate în care orice exploatare a omului de către om va fi imposibilă iar munca tuturor va servi la ridicarea și mai sus a nivelului de viață materială, morală și intelectuală — cu alte cuvinte, la o cit mai perfectă stare sanitară a colectivității, la un cit mai mare progres al științei și la o cit mai însemnată dezvoltare artistică.

Înțelegerea naturii, ușurarea suferințelor omenesci, cultul frumosului — aceste idealuri supreme își vor putea găsi mai ușor realizarea.

Datoria intelectualilor e să meargă în fruntea celor ce lucrează pentru societatea de mine și alături de muncitorii de toate categoriile.

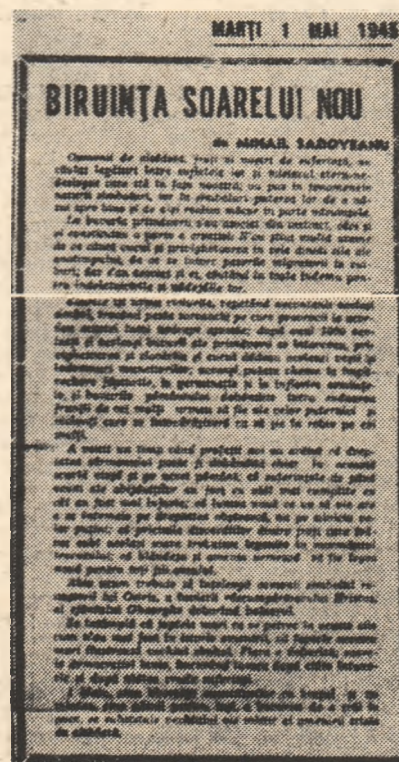
Intelectuali ai României, să fiți la înălțimea acestor cerințe. Aceasta este chemarea noastră.

Prof. dr. C. I. Parhon

Membru al Academiei Române

„Victoria”, an I, nr. 1, 20 octombrie 1944

Biruința soarelui nou

AVENIT un timp cînd profeții au arătat că dreptatea sărmanului poate fi dobîndită chiar în această scurtă viață și pe acest pămînt; că suferințele de pînă acum ale obidiștilor au fost cu atît mai cumplite cu cît au fost mai injuste; că lumea nouă ce va să vie are a se întemeia pe dreptatea obștească, nu pe silnicia celor puțini; că pricinile discordiilor dintre frați care trăiesc sub același soare trebuie izgonite în mormîntul trecutului; că blîndeța și omenia urmează să fie legea nouă pentru toți fiii omului [...]

Se întîmplă că faptele mari ce se petrec în aceste zile cum n-au mai fost în istoria omenirii, că faptele acestea mari ilustrează vechiul simbol. Fiara e doborîtă; soarele democrației învie, bucurînd lumea după atîta întineric și după atîtea crude suferinți.

1 Mai, ziua libertății muncitorilor cu brațul și cu mintea, ziua piinii pentru toți, a bucuriei de a trăi în pace, se substituie vechiului vis mistic al omenirii triste de altădată.

Mihail Sadoveanu

„Victoria”, an II, nr. 159, 1 mai 1945

Scena politică și scena Teatrului Național

PUBLICAREA unor date inedite despre modificările survenite în activitatea Teatrului Național în stagiunea următoare actului de la 23 August 1944 nu urmărește alt scop decât acela de a oferi câteva mărturii obiective ale schimbărilor de spirit care se pregăteau în concepția artistică (și chiar administrativă) a primei noastre scene. Aceasta nu putea rămâne în afara transformărilor radicale ivite în societatea românească. Dimpotrivă. Cercetarea atentă a documentelor din acea perioadă ne relevă și aici semnele unei perioade de trecere.

Mai întâi, la conducerea Teatrului Național sînt instalate o seamă de personalități de prestigiu ale vieții noastre culturale, scriitori cu vederi democratice și progresiste. Primul lui director democrat a fost Victor Eftimiu: după un scurt interimat al lui N. Carandino, îi urmează, în stagiunea 1945—1946, profesorul Tudor Vianu, apoi Ion Pas și, în fine, Zaharia Stancu, care va da temeinicie noilor condiții social-istorice în care va trebui să se desfășoare activitatea Naționalului. Instaurarea noului climat de muncă artistică n-a fost deloc ușoară: trebuia schimbat repertoriul, regulamentul interior, găsite noi modalități teatrale etc.

Ceea ce se izbuteste de la început — și trebuie spus că pentru prima dată în istoria Teatrului Național — este *remanierarea substanțială* a Comitetului de lectură. Este alcătuit un comitet nou, însumind, de astă dată, câteva personalități prestigioase ale culturii și literaturii românești: *Mihail Sadoveanu, Al. Rosetti, Tudor Vianu, Bazil Munteanu, Zaharia Stancu*, secondat de actorul-publicist *A. Pop-Marțian* și de dramaturgul *Al. Kirițescu*, actorul *Emil Botta* și alții.

Este de remarcat structura acestui organism în care erudiția și spiritul academic se îmbină armonios cu cel de acțiune și, cum s-ar spune, de strictă meserie. Lucrările acestui comitet, dezbaterile acestui „comitet” de judecată estetică au demonstrat eficacitatea sa practică și teoretică. Pentru fiecare din laturile formației de mai sus, putem face proba citorva referate (inedite) la unele din piesele aflate în lectură în stagiunea 1944—1945. În același timp, constatăm că activitatea Teatrului Național privea nu numai pe slujitorii săi, ci și pe spectatorii săi. Schimbarea așteptată în cadrul politicii repertoriului teatral venea atît dinlăuntrul acestuia, cît și din afara sa. În dosarele pe care le-am cercetat la Muzeul Teatrului Național, am înțeles rapoarte ale unor membri ai Comitetului de lectură care fac cunoscută existența unor piese de teatru inspirate direct de evenimentele petrecute la 23 August. Și sîntem abia la începutul anului 1945!

Iată ce aflăm din referatul asupra piesei intitulată chiar *23 August*, de Dumitru M. Ioan. Referatul aparține lui A. Pop-Marțian: „Subsemnatul este un simplu muncitor, surprins de lipsa unui repertoriu de teatru muncitoresc autohton [...] De aceea a scris o dramă într-un act, care corespunde în totul intențiunii sale”. Sau același referent despre piesa *Așa a fost*: „Piesa [...] are, ca fond, stările de lucruri dinaintea zilei de 23 August 1944”.

Ce denotă acestea? Că spectatorul, participantul sau neparticipantul la evenimentele lui 23 August, de rea reflectarea artistică a evenimentelor istorice, dovedindu-se astfel convins de funcția educativă, mobilizatoare a actului teatral. Pe de altă parte, constatăm, fie și din atît de puține atestate documentare, cît de repede se formase în rândurile frecventatorilor Teatrului Național o conștiință a lui „23 August”: de asemenea, se conturează necesitatea unei noi direcții în dramaturgie: *teatrul politic*. Mai mult. Observăm că această nouă viziune asupra imperativelor primei (sau oricărei alte) scene a țării, vine din mijlocul publicului însuși. Privat din unghiul sociologiei culturale actuale, putem conchide că fenomenul

merită o atenție sporită din partea viitorilor cercetători, din partea studenților de la teatrologie.

Să mai adăugăm cîteva argumente de arhivă afirmațiilor de mai sus. La 22 februarie 1945, Zaharia Stancu scrie într-un raport (rămas pînă astăzi în manuscris, piesă de dosar, ca de altfel toate referințele la care apelăm) despre textul intitulat *Prefaceri*: „Autorul aduce pe scenă probleme de actualitate: războiul, raporturile dintre țărani și proprietarii de moșii etc. Propun ca această lucrare [...] să fie citită în Comitet”. Interesul lui Zaharia Stancu pentru tramele țărănești nu este întâmplător. El se datorează orientării spre tematica socială a Teatrului Național, dar și preocupărilor epice ale scriitorului. Autorul lucra la romanul *Desculț*, capodopera de mai tîrziu a literaturii noastre socialiste. Tot lui îi revine meritul de a fi reluat piesa *Copiii pămintului* de Andrei Corteanu, inspirată din dramele mediului rural care, lansată de Liviu Rebreanu, fusese interzisă de cenzura antonesciană.

cepție și tratare. Evenimentele, deși prezentate într-un plan realist, se desfășoară, totuși, neverosimil și artificial. Dialogul e viu, uneori impropriu. Piesa are însă o mișcare dramatică apreciabilă. Sînt de părere să fie reprezentată pe scena Teatrului Național (1 februarie 1945)”. Despre același text își mai exprimă opinia și actorul I. Manu (1 iunie 1945).

Am menționat pînă aici referatele Comitetului de lectură asupra textelor ce au venit din partea unor autori rămași în anonim. Dar nu mai puțin febrilă a fost și depistarea și impunerea acelor piese originale românești care aduceau o tematică teatrală adecvată momentului politic. Printre scriitorii care au răspuns imediat noilor comandamente istorice a fost *Miron Radu Paraschivescu*. Prezentăm, în acest sens, un document inedit, a cărui semnificație este dublă: reactualizează un aspect aproape uitat al personalității lui Miron Radu Paraschivescu, acela de dramaturg; de asemenea, ne oferă o imagine necunoscută despre activitatea exegetică a dramaturgului Al. Kirițescu. E vorba de referatul nr.

Seleționarea pieselor în manuscris, reflectînd un spirit nou artistic era foarte riguroasă. O dovadă concludentă o formează referatul lui Zaharia Stancu asupra piesei *Alexandru cel Mare sau Ultima oră* de Mihail Sebastian: „Lucrarea d-lui Mihail Sebastian este una din cele mai bune din cîte s-au prezentat anul acesta Comitetului. Cred că trebuie să fie jucată pe scena Teatrului Național și o propun spre lectură în Comitet” (martie, 1945). Conținutul acestei însemnări este solidar cu gesturi anterioare care, nu este prima oară, impuseseră Teatrului Național piese originale ca, de pildă, această piesă a lui Mihail Sebastian (cf. și rev. „Argeș”, din 10.X.1967).

Zaharia Stancu, am văzut, avea un mod personal de recomandare. La extrema cealaltă se situează stilul universitar al referatelor lui Bazil Munteanu, a căror lungime ar solicita numai ele singure spațiul unei pagini de revistă. Notăm însă titlul uneia din analizele sale: *Zburător cu plete negre* de Felix Aderca. Piesa, jucată pe scena Naționalului, a reprezentat în

M. N. Paraschivescu: „Asta-i ciudat”

În aceeași lună a lui 1945, Zaharia Stancu mai înregistrează și prezența la Teatrul Național a unei piese în manuscris de Eugen Todie, „vechi luptător pentru ideile democratice”. Pentru modul personal în care și redacta referatele e cazul să cităm în întregime pe cel cu numărul 38 din iarna lui 44—45, în care Zaharia Stancu respinge, în stilul său caracteristic oferte teatrului burghez, gusturile acestuia (*Femeia de împrumut*) și practicile sale de parvenire: „Am citit lucrarea domnilor [...] cu multă luare aminte. Ea ni s-a prezentat însoțită de o carte de vizită a Arhierului [...]. Cartea de vizită a P.S. Arhieru avea acest cuprins: «Cu recomandarea și rugămintea de primire fiind un băiet bun». «Băietul bun», adică autorii, sînt doi. Piesa însă nu este bună de reprezentat pe scenele Teatrului Național. Intra nu este susținută. Dialogul searbăd, comun. Subiectul...”

Membru în Comitetul de lectură era și Mihail Ralea. El se arată partizanul criteriului de selecționare în funcție de tratarea realistă a materialului dramaturgic: „Piesa *Comedia măștilor* se prezintă cu o serie de naivități de con-

12, asupra piesei *Asta-i ciudat* de Miron Radu Paraschivescu:

„Este o lucrare surprinzătoare prin atmosfera în care se desfășoară acțiunea, amestec de realism crud și de evadări în regiunile cele mai pure ale năzuințelor neîmplinite, ale celor mai nobile simțăminte ale inimii, care, în mediul în care se învîrtesc personagiile, rămîn doar blîbite, larvare. Personajul principal, Mangelika, socotesc că este unic în creațiunile dramaturgiei românești. Este eroina sordidă — dar prin aceasta chiar, de o profundă frumusețe patetică — a unei poeme de iubire în care are de partener propriul vis interior. Calitatea textului, noutatea inspirației, documentul omenesc pe care-l propune atențiunii și emoției noastre, toate acestea fac din lucrarea d-lui Miron R. Paraschivescu o operă demnă de a fi reprezentată pe scena Teatrului Național. Cîteva expresiuni — mai mult excese de vocabular, care nu adaugă nimic la pregnanța și pitorescul personagiilor, pot fi schimbate cu ușurință. București, 1.N.1944”. Piesa este admisă (cf. procesul verbal nr. 2/10.XI.1944).

noua politică a repertoriului direcția *experimentelor teatrale*. Iată o altă tendință a spectacolelor de la Teatrul Național conturată încă din prima stagiune de după Insurecție. Mai semnează succinte referate, în această perioadă din viața artistică a Teatrului Național, Mihail Sadoveanu (la *Răfuiala* de Romulus Ciolfec, nr. 29), Al. Rosetti și N. Carandino (*Eva sau cariera Nadinei*, de Ant. Bibescu), ambele remarcabile sub raportul diplomației de respingere a pieselor, și Zaharia Stancu (*Scamatorii* de Victor Eftimiu) etc.

MAJORITATEA referatelor prezentați aici sînt redactate între noiembrie 1944 — martie 1945. Faptul denotă intensă activitate a Comitetului de lectură care a fost pus în situația de a tria analitic, într-un timp foarte scurt, toate piesele înaintate conducerii Teatrului Național. Rezolvarea acestor solicitări, lectura imensului material al candidaților la marea noastră scenă, a fost însă una din datoriile epocii. Ea a fost validată de istorie.

M. N. Rusu

Afișul premierei „Ultima oră”

● În această săptămână, la cinematograful „Patria”, o nouă premieră românească: „De parte de Tipperary”, un episod al serialului cinematografic inspirat din evenimentele anilor următori istoricului act de la 23 August 1944. Noul film poartă (ca și „Cu miinile curate”, „Ultimul cartuş”, „Conspiraţia”) semnătura scenariştilor Titus Popovici şi Petre Sălcudeanu; protagonistul este tot Ilarion Ciobanu (în foto), regia aparţine lui Manole Marcus

Cinema

Flash-back

Bunice tinere

● PE NESIMŢITE, Cinemateca reface repertoriul stagiunii 1967/68. Am lădat de la început inspirată idee: cinci ani reprezintă tocmai intervalul ideal pentru inaugurarea clasicităţii. Ca nişte bunice tinere, filmele abia uitate puţin revin în atenţie. Uneori farmecul se păstrează nealterat, dar alteori ridurile se demască absolut catastrofal.

Heroina: A face un bun film poliţist înseamnă — inutil să o spunem — a crea un mister care să-l întreacă pe cel al banalităţii. Performanţele de acest gen se realizează fie întorcând căile epicului, fie arătând cu zgîrcenie laturile ascunse ale unor caractere. Filmul va fi, după caz, un ghem de întâmplări imprevizibile, ori o cortină de după care ni se arată doar contratiimpul unor psihologii puternice. Cu perfectă seninătate, în primul caz nu se ţine cont de rigorile analizei, iar în al doilea — de cerinţele elementare ale atracţiei epice, fără ca spectatorul specializat — îngăduitorul amator de deconectări dure — să se simtă lezat în vreun fel. Dar când amindouă aceste servituţi se asociază (şi chiar compensaţiile lor lipsesc) avem în faţă spectacolul crincen al mediocrităţii. Este cazul acestui film, turnat în trei capitale, parcă numai pentru a ne convinge cât de largă poate fi o reţea de contrabandă. Freviziunea spectatorului poate merge, încă din primele minute, atât de departe încât rămânerea lui în stal se transformă doar într-o urmărire a proorocii perspicacităţii. Satisfacţia lui finală va fi că a „ghicit” totul, dar absolut totul. Iar pe parcurs, pentru a suplini prin ceva lipsa misterului, s-a mai putut preocupa şi să scoată atele albe din pulpanele prost croite ale acţiunii. A observat (în scenele de suspense!) negii de pe obrazul protagonistului, s-a distrat să descopere, împreună cu vecinul de scaun, din ce material a fost confecţionat numărul fals al unui automobil şi, în sfîrşit, pentru a nu se plictisi, a recapitulat greselile de logică ale vameşului-anchetator. Hotărît lucru, nu e puţin lucru să fii atât de concentrat la un film, mai ales după ce-i descoperiseşi misterele — acţiunea, „pozitivii”, „negativi” — din primele cinci minute.

Alfred Hitchcock făcea următoarele observaţii despre atracţiozitatea unui film: „Nu încerc să aduc pe ecran un crimă de viaţă, pentru că oamenii îşi pot oferi singuri toate crimăle de viaţă pe care le doresc, pe stradă, în faţa cinematografului, şi pentru aceasta nici nu trebuie să plătească [...] A face cinematograful înseamnă înainte de toate să ştii să relatezi o povestire. O povestire trebuie să fie verosimilă, dar niciodată banală. Trebuie să fie dramatică şi totuşi să semene cu viaţa. Drama înseamnă viaţa din care se şterg petele de plictiseală”.

Romulus Rusan

CADOUL CINEAŞTILOR

EXISTA un vechi obicei: la onomastici, la celebrări de succese, la aniversări, se fac cadouri sărbătoritului. Ce cadou ar putea aduce ţării, azi, cinematografiştii români, în ziua de 23 August?

— „Să facă filme bune!” —, vor zice ei. Din păcate, asta nu e cadou, ci strictă, modestă obligaţie profesională. Mă gândesc însă la un cadou adevărat, la un cadou de dimensiuni uriaşe, mai precis: mondiale; un cadou pe care cineştii mult mai lesne decît alţii, mult mai lute şi mai bine, îl pot face. De ce cineştii? — asta o voi arăta îndată.

E vorba de o mare datorie. Ziua de 23 August a însemnat naşterea unui regim, pe care, desigur, sîntem datori să-l construim în multilaterală lui dezvoltare. A zidi o lume comportă două operaţii: să crezi lucrurile care o compun şi să creezi oamenii care o locuiesc. La cea de-a doua, ne referim noi.

Zicem, desigur, mereu, că vrem să-l naştem, să-l formăm pe acest „om nou”. Găsim, de pildă, într-un număr din „Contemporanul” o încercare de a i se face portretul. Un portret nu numai adevărat, dar şi destul de complet. Se spunea acolo că omul nou este: multilateral dezvoltat; modest; partizan al progresului şi înzestrat cu un puternic simţ al răspunderii faţă de Patrie şi (căci e acelaşi lucru) faţă de popor.

Evident, numai că aceste trăsături aşa de pline, aşa de exacte şi de inteligent formulate, dau, prin prea marea lor generalitate, o impresie doar parţială. De aceea parcă aud întrebarea: „Multilateral dezvoltat? Da! Adică să fii şi lăcătuş şi metafizician, şi sportiv şi poet, şi om politic şi jucător de şah, şi patriot şi muzicant etc. etc.” Dar multilaterală dezvoltare înseamnă — după noi — ceva foarte, foarte precis. Înseamnă o dezvoltare egală pe două mari reţele de comunicaţii spirituale: căile raţiunii şi acelea ale sentimentului; să ştii să rezolvi probleme de frumuseţe şi de bunătate, cu mentalitate şi procedee de om de ştiinţă; şi invers: să priveşti lucrurile practice cu căldura, entuziasmul, iubirea pe care le pui în lucrurile sufletului. Pe scurt, să poţi oricînd prefăce judecăţile de valoare în judecăţi de realitate şi viceversa. Să poţi face aceste multilaterale lucruri este o vitejească şi înţeleaptă conduită dialectică. Cele două elemente puse în antiteză sînt umorul şi cunoaşterea, arta de a învăţa ceea ce iubeşti şi de

a iubi ceea ce înveţi. Şi asta —, e multilateral aplicabil, adică aplicabil de oricine, în orice treabă, în orice problemă, în orice situaţie, dînd astfel valoare de universalitate acestei „multilaterale dezvoltări” a „omului nou”.

ATĂ acum o altă trăsătură semnalată de „Contemporanul”: acţiunile omului nou trebuie să fie făcute cu un adînc simţ al „responsabilităţii faţă de patrie şi popor”. Aceasta înseamnă şi ea ceva foarte precis, ceva foarte profund. Înseamnă că, atunci cînd reuşim ceva important, succesul nostru este implicit şi un succes al ţării (sau, căci e acelaşi lucru, al poporului). Iar dacă vom da greş, acel eşec va însemna că vom fi lipsit ţara de o victorie, că am păgubit-o cu o neîbîndă. Această răspundere mărită nu frînează libertatea, ci, dimpotrivă, o stimulează, dezvoltînd gustul şi ambiţia de a îndrăzni, precum şi mîndria de a plăti dacă eşuăm. Sartre, care a imprumutat multe idei marxiste, a exagerat această teorie. A „absolutizat” această solidaritate, declarînd că şi cea mai mică din acţiunile noastre ne face răspunzători faţă de omenirea întreagă, precum şi faţă de eternitate. Purgată însă de turnura ei grotesc hiperbolică, ideea este marxistă.

ATĂ însă o idee marxistă care nu figurează în definiţia din „Contemporanul”. Este oroarea omului nou pentru o veche, antică infamie — anume aplicarea sentimentului de proprietar la fiinţele omeneşti. Nu numai muncitorii sînt trataţi ca o marfă în lumea burgheză. Această atitudine odioasă o găsim aplicată oricărei persoane: soţie, amantă, fiu, fiică, elev, profesor, coleg, subaltern, ba chiar şi şef. Hipertrofia sentimentului de proprietate privată, abuziv aplicat fiinţelor omeneşti, iar combaterea acestei nelegiuiri e una din trăsăturile tipice ale „omului nou”.

Multe romane, multe piese de teatru, dar mai ales multe filme tulburătoare zugrăvesc, fiecare altfel, această *exploatare sufletească a omului de către om*. Cineştii au datoria să fructifice mai departe acest filon dramaturgic, punîndu-l de fiecare dată în acord cu împrejurările actualităţii.

SI acum, o altă trăsătură a omului nou, care, de data asta, figurează şi în definiţia din revista citată. Este: modestia. Această virtute a fost şi ea, timp de milenii, înţeleasă sim-

plis, mecanic. Este vechi obiceiul de a confunda umilitatea cu umilirea, purtarea cuvinţioasă cu obedienţa slugarnică, cuminenia cumpătată cu lasitatea în opinii. Ca într-un nod de vipere, aceste erori se înnoadă cu alte erori: se confundă demnitatea cu vanitatea, se confundă mîndria cu trufia. Una din dorinţele omului nou e să spargă toate aceste confuziuni. Şi sute de filme bune îl ajută întru aceasta, iar altele îl vor ajuta şi de aci înainte.

AR mai fi şi alte trăsături ale omului nou, pe care filmele bune ne învaţă să le recunoaştem, să le înţelegem, să le practicăm noi şi să le povăţuim altora. Astfel este ceea ce s-ar numi salvarea omului de către om. Nu numai salvarea cuiva de la înec sau de la un incendiu, nu numai îngrijirea devotată a unui bolnav, nu numai ajutorarea cu bani a cuiva aflat într-o nemerită, catastrofică incurcătură, ci mai ales salvarea spirituală, salvarea cuiva de la idei greşite. Este aci un amestec de prozelitism şi filantropie, fără fanatismul primului, fără dulcegăria evanghelică şi paternalistă a celeilalte.

E lungă lista de filme bune care ne zugrăvesc această nobilă conduită. Cineştii de azi au datoria să o caute mai departe în întâmplările *actualităţii*. Aici, precum şi în detectarea celorlalte trăsături sufleteşti ale omului nou pe care le-am semnalat mai sus —, aci se află cadoul preţios pe care cineştii români, prezenţi şi viitori, îl pot, ca nimeni altul, aduce la sărbătorirea zilei de naştere a mîndrului nostru 23 August.

Sîntem azi în faza cînd aflarea şi pictarea portretului omului nou se face, deocamdată, observînd, la întîmplare, lucrurile întîmplate, culegînd, de ici, de colo, izbucniri scurte şi elocvente ale acestui suflet nou. În această fază realizatorii de filme, mai mult ca oricine, pot să ne ajute să plătim partea neplătită încă bine, din datoria noastră faţă de amintirea lui 23 August. Asociaţiei Cineaştilor din România îi revine în primul rînd acest rol frumos.

D. I. Suchianu

Muzică

Un document autograf: George Enescu

DESIGUR că nu numai prin daniile făcute statului ca și unor așezăminte de asistență obștească, George Enescu și-a afirmat sentimentele patriotice și profundul lui atașament pentru poporul căruia îi aparține.

Dar un document pe care mi l-a încredințat, cu îngăduința de a-l împărtăși public, scriitorul Ion Pas vine să aducă încă o mărturie, prețioasă dovadă că *spiritul patriei* l-a călăuzit pe George Enescu, continuu, oriunde l-au aflat împrejurările vieții, oriunde l-au purtat solicitările muzicale pe meridianele globului.

Scrisoarea, adresată de George Enescu, în toamna anului 1947, ne face să deslușim că marele artist ne trimitea de peste hotare, unde oferea o serie de concerte, mireasma de dragoste de patrie, de preocupare pentru cultura românească și de solidaritate cu slujitorii ei, printre care se considera rămas. — prin simțire și prin gândire.

Nu era o donație izolată. Ea fusese precedată de transmiterea în patrimoniul statului nostru a moșiei Tescani, din ținutul Tecuciului, după cum vila „Luminiș” de la Sinaia reprezenta mai mult decât valoarea ei intrinsecă. — o casă. — ci însuși cuibul în care George Enescu a compus, a trăit și a visat. deopotrivă loc de primire și de reuniune muzicală în multe împrejurări.

Scrisoarea, adresată Ministrului Artelor, — care în anul 1947 era scriitorul Ion Pas — era rodul unor lungi și susținute preocupări ale muzicianului, ale unor dezbateri cu soția sa, Maruca Tescanu-Cantacuzino-Enescu, confirmarea unor identități de sentimente și rațiune patriotică, în grija pentru „cei de-acasă”, în năzuința de a aduce unei înfime părți din lumea creatorilor români, „celor merituși ce vin continuu din urmă”, stăpînit de dorința de a crea condiții viitorilor muzicieni.

Să redăm, deci, textul scrisorii. — în facsimil cu începutul și finalul ei — în slovă tipărită, pentru înțelesul tuturor, în ortografia originală:

Paris — 26 Rue de Clichy
în 11 Octombrie 1947

Prea stimabile Domnule Ministru,

Venim, soția mea și eu, să vă mulțumim pentru modul călduros și înțelegător cu care ați primit,

în numele Ministerului Artelor, donațiunea moșiei Tescani, precum ați primit tot atât de spontan donațiunea vilei noastre Luminiș din Sinaia-Cumpătul, aceasta din urmă după ce-om închide ochii pentru veci eu și soția mea. Știm

cu ce bună-voință vă veți ocupa de refacerea și organizarea așezământului Dumitru, Alice, Constantin Rosetti-Tescanu-George Enescu, închinat unor talente creatoare care se vor bucura de Tescanilor. În țara noastră s'a făcut mult pentru a ajuta pe teren material, prea puțin însă pe teren intelectual și artistic. Nu se ține seamă de faptul că marile popoare ale trecutului nu s'au afirmat atât pe teren militar sau comercial, cât pe teren intelectual și artistic. Prin gândirile lor, prin lucrările lor de artă supraviețuiesc astăzi și se sustrag uitării. Domnia-Voastră, Domnule Ministru, ați priceput acest lucru și pentru acesta vă exprimăm recunoștința noastră. Domnul Avocat Romeo Drăghici, prietenul nostru, are bunătatea să se ocupe de interesele noastre. Vă rugăm să-i acordați cea mai deplină și largă încredere, întrucât este un caracter cum puțin se găsește și cunoaște toate intențiunile noastre.

Pe lângă mulțumirile noastre anticipate vă aduc aici, Domnule Ministru, expresiunea noastră considerată.

GEORGE ENESCU

Scrisoarea aduce și mărturie asupra stării de lucruri din trecut, când, așa cum relevă însuși George Enescu, guvernării epocii nu prea făceau mare lucru pentru cultura românească.

În ambianța celei de-a VI ediții a Festivalului George Enescu, scrisoarea aceasta aduce încă o mărturie, cu valoare de document autentic, din viața celui mare român care a fost și rămîne în conștiința poporului nostru, George Enescu, muzician, animator și patriot.

V. Firoiu

Cibinium '73

CASĂTORIA, pe cît de neprevăzută pe atît de firesc compatibilă, între gîndirea artistică nouă și produsul folcloric străvechi, punînd în lumină viața spirituală majoră și continuă din zona Sibiului: iată programul intenționat și în aceeași măsură conturat limpede de faptele celei de-a șasea ediții din „Săptămîna cultural-artistică” cu care a culminat Festivalul Cibinium, trăitor în realitate cîte zece luni dintr-un an. Altădată — oamenii de teatru, muzicienii, scriitorii, acum — pictura și sculptura au stat în centrul cîte unei ediții. Asta nu înseamnă că artele celelalte ar fi rămas la o parte în toila întîlnirilor și dezbaterilor. Au fost acum, în miezul lui august, premiere de teatru, spectacole folclorice în așezările județului; au fost expoziții însoțite de muzică; uneori muzica a făcut obiectul unei atenții speciale, ca în vitrinele cu efigii muzicale din expoziția *Ex-Libris*, deschisă în sălile bibliotecii „Astra”, ce merită interesul oricărui om de cultură: în fine, au fost concerte. Unul simfonic, al Filarmonicii locale, sub conducerea lui Henry Selbing, avînd solistă pe Sofia Cosma, a propus tema: **Compozitori celebri, oaspeți ai Sibiului muzical**. Publicul și-a putut aminti așa, ascultînd pagini celebre, că nu numai George Enescu, dar și Liszt, Brahms, Richard Strauss au fost printre figurile de seamă care au călcat pe malurile Cibinului.

De prestigiu a fost și concertul din sala teatrului dat de **Quartetul de coarde** din Cluj animat de Ștefan Ruha. Dar în mod cert cel mai semnificativ eveniment muzical, din per-

spectiva anunțată, a fost concertul de muzică electronică, nu întîmplător găzduit în Casa de cultură a tineretului. Un public în majoritate aflat la vîrsta speranțelor a putut avea conștiința că ia parte la două premiere de un fel deosebit: primul concert de muzică electronică dintr-un festival românesc și prima auditiie absolută, în România, a unor compoziții realizate în studiourile electronice de peste hotare. Pentru lauda inițiativelor sibiene trebuie amintite condițiile tehnice superioare pe care organizatorii au înțeles să le asigure la desfășurarea concertului — mai bine decît în oricare altă asemenea manifestare programată vreodată la noi.

Important a fost și caracterul deschis al întîlnirii dintre creatori și public, fiindcă după un model promovat în stagiunea trecută a Radioteleviziunii, discuțiile care au urmat concertului au înlesnit o comunicare aflată adesea în impas, atunci cînd e vorba de limbaje noi. Și iarăși un lucru ce se cuvine semnalat este că la Sibiu s-a creat posibilitatea ca un autor încă tînăr să fie prezentat în concert cu lucrările sale ultime, adică tocmai în faza în care contactul cu publicul îi este vital și-i poate orienta conduita, iar spectatorii pot judeca portretul artistului de azi, și nu după vreo poză veche, din certificatul de absolventă.

Pentru Liviu Dandara este cu atît mai de preț, cu cît lucrările sale din ultima perioadă sînt substanțial altele, compozitorul fiind acum în epoca maturizării. Prin intermediul canalelor electro-acustice, am reînnotat, mai înții, cunoștința cu lucrările auzite ante-

rior, „pe viu”, ele au devenit însă cu totul altceva în replica lor pe bandă magnetică, din motive diferite: la **Incantație** (1972), în primul rînd pentru că piesa s-a transformat într-un studiu de fineti timbrale provocate de adierile flautului prin coardele pianului și tuburile vibrafonului, așa cum numai prin rezonanță naturală nu se puteau auzi și, poate, fiindcă performanțele de virtuozitate flautistică ale lui Voicu Vasina se pot confrunta mai direct după bandă cu înregistrările vedetelor consacrate de talia unui Severino Gazzelloni. Se cuvine consemnată aici și realizarea tehnică de studio — la Radioteleviziune — a ingineriei Liza Mateescu. La fel pentru **Spații** (1971—1973) unde se adaugă și lucrul inginerului Vaclav Jezek de la Studioul electronic al Radiodifuziunii din Plzen. Și mai mult decît înainte, afectînd nu numai valoarea, dar și mesajul compoziției (interpretate de Orchestra filarmonică din Ploiești, dirijată de Cornel Dumbrăveanu, la Concertul-Dezbateri al Radioteleviziunii), **Spații** au devenit un captivant studiu de umbre ale sonorităților simfonice într-o dominantă accentuat poetică.

În ce privește celelalte două piese, ambele în premieră, ele atestă diferite atitudini și în același timp grade ale transformărilor la care au fost supuse obiectele sonore inițiale. **Fresca** (1973) amintește mai degrabă de tehnica multiplicărilor, juxtapunerilor și filtrajelor pe care le folosește plastic și arta fotografică.

Realizările tehnice se datorează colaborării cu specialistul amintit al Ra-

diodifuziunii cehoslovace din Plzen. Referindu-ne la formulele clasice, ar fi aici o invenție, dar nu variațiune pe o temă, ci pe un gest, hăulit românesc, simbol ancestral al ciclului biologic. Piesa de o incontestabilă originalitate ar merita să fie începutul unui drum către promițătoare investigații. În schimb, **Affectus memoriae** (1973) este o compoziție unde arsenalul electro-acustic se află implicat în mod mai complex, fiind realizată cu concursul inginerului Peter Janik și Jan Baetstuber, în studioul Radiodifuziunii din Bratislava.

Referindu-ne din nou la artele plastice care au patronat acest **Cibinium '73**, procedeul sonor s-ar apropia mai mult aici de sculptură. Compoziția opune dialectic două realități, avînd ca moment inițial unul și același material, sunetul natural al vocii și al instrumentului: o dată, prezența lor are concretetea unei fotografii cu detalii mărite. Ele se încrucișează cu rezultatul excavărilor sonore, efectuate cu mașină electronică în blocul de frecvențe ale aceluiași sunet natural. Mîna compozitorului a asigurat piesei coerența care lipsește multor altor lucrări de muzică electronică de acest tip, prin fantezia explorării și recompoziției aceluiași universuri sonore.

Întîlnirea muzicii cu artele plastice a fost mai explicit evocată de expoziția-spectacol a sculptorului Alexandru Brețcanu, cu o muzică semnată de același Liviu Dandara. În raport cu versiunea bucureșteană, din sala „Apollo”, despre care am mai vorbit, expoziția din Sibiu a beneficiat de o mai bună organizare a spațiului și de o îmbunătățire a transmisiei benzii sonore.

Radu Stan

TIMP și RESPONSABILITATE

Plastică

SABIN
BALAȘA :
„Proiect
de frescă“

ATĂ că ne apropiem, cu acest 23 August al noilor succese, de limita convențională a unei „generații”, de etalonul cu ajutorul căruia, dintr-o veche deprindere, devenită reflex, măsurăm scurgerea timpului istoric. Se împlinesc 29 de ani de la răscrucea insurecției naționale antifasciste armate care întorcea pentru poporul român, pentru istoria luptelor sale, pagina libertății. A libertății naționale, a libertății tuturor resurselor și capacităților creatoare orientate din acel ceas spre un orizont vast, unic și inedit prin dimensiunile și perspectivele sale.

În acești 29 de ani scurși se acumulează fapte concrete pe care cifrele statistice reușesc să le redea sintetic, dar pe care existența vie a „generației lui 23 August” le-a trăit și le trăiește ca pe niște realități complexe, bogate în semnificații și adeseori eroice, în sensul celui eroism cotidian devenit atribut firesc al existenței noastre. Se acumulează în toate aceste cifre și realități un efort ce presupune *consensusul unanim, o responsabilitate lucidă și totală acceptată*, așa cum ne-a deprins cursul întregii noastre istorii.

Timpul lucrează pentru cei care își asumă răspunderea schimbării istoriei în sensul ei ascendent. Timpul presupune și impune acțiune și dăruire, fiecare moment al istoriei poartă marca unui eveniment crucial, dar și pe cea a devenirii și, din această perspectivă, „generația” nu mai înseamnă o abstracție și convențională delimitare a timpului, ci o grupare a tuturor celor care, indiferent de vîrstă, acționează pe direcția trasată de istoria ultimilor 29 de ani popoului nostru.

Adevărul acestei dialectice fuziuni umane peste timp și vicisitudini se verifică, la fel ca și în alte activități, în întreaga noastră cultură. A existat totdeauna o solidaritate națională de esență, *un simț al apartenenței la istoria și civilizația acestui pămînt*, în numele căruia au militat cu adîncă *responsabilitate* toate valorile autentice ale spiritualității românești. Creatorii de toate felurile — scriitori, pictori, sculptori, muzicieni — și-au afirmat consecvent și decis comunitatea de idealuri cu națiunea, au fost oamenii timpului lor, au știut să înțeleagă sensul ascendent al istoriei și să acționeze, *asumîndu-și conștient mistuirea ce revenea generației lor*. Astfel noi, cei de astăzi, sintem continuatorii unei tradiții căreia nu-i vom fi niciodată îndejuns de recunoscători, astfel — în pragul etalonului — simbol al scurgerii tim-

pului, se cuvine să privim și să însușim îndatoririle ce ne-au stat și ne stau în față.

În arta acestor 29 de ani — căci la artă dorim să ne referim — există valori acumulate care vorbesc despre solidaritatea de generație în realizarea aceluiași idealuri, și nu întimplător numele ce revin mereu și s-au fixat în conștiința publică aparțin tuturor vîrstelor, dar și un *acut simț al responsabilității istorice, umane, sociale, estetice* în virtutea căruia creația plastică s-a integrat activ în construcția uriașă pe care o desfășurăm. Se realizează astfel o dublă acțiune cu efecte pozitive asupra întregii noastre culturi: se „fructifică” partea cea mai bună a tradiției și a valorilor de care putem fi mindri și, în același timp, se dezvoltă *componentele structurii actuale*, atât pe plan cantitativ, cît și pe plan

calitativ, afirmîndu-se elementele specifice nouă pe planul universalității. Realitatea impune adevărul *creșterii valorii complexe a operelor de artă concepute ca mesaj uman și mijloc de formare, consecința afirmării decise a tipului de artist-cetățean*, ca și pe cel al *libertății de expresie* în virtutea căreia asistăm la o diversificare firească a manierelor și stilurilor ce a reușit să lărgească atât cîmpul investigației și al reprezentării, cît și pe cel al adeziunii publice.

EXISTĂ, indiscutabil, o *artă a timpului nostru făcută cu deplină responsabilitate față de prezentul istoric, dar și față de viitor*, opera artiștilor din „generația 23 August”, termen convențional prin care înțelegem să-i denumim pe toți reprezentanții noii spiritualități, indiferent de vîrsta lor biologică. Și — pentru a

respecta realitatea vie — va trebui să lărgim limita celor „30 de ani” pentru a-i putea cuprinde firesc și pe cei care au crezut în răscrucea lui 23 August și au pregăt-o cu mijloacele artei lor. Este, credem, un gest de recunoaștere, dar și de necesitate pentru istoria artei noastre, după cum integrarea valorilor ridicate în ultimii ani reprezintă o elementară obligație morală prin care contribuim la completarea panoramei reale a timpului nostru activ.

Din acest unghi am putea alături fi-resc — și critica de artă, ea însăși atin-gînd o valoare nouă, a făcut-o și o face de altfel, — numele unor artiști ca Ressu, Jiquidî, Ion Gr. Popovici, Iser, Phoebus, Lucian Grigorescu, Anghel, Ghiță, Țuculescu, Jalea, Baba, Catargi, Irimescu, Ciucurencu, Kazar, Eleuthe-riade, Vida Geza — jaloane în consti-tuirea unui nou peisaj artistic; apoi, pe cele ale lui Pacea, Maitec, Ion Gheor-guiu, Chirnoagă, Sălișteanu, Apostu, Bălașa, Saru, Nicodim, Piliuță, C. Po-povici, Bițan, Almășanu, dar și pe ale tinerilor (dintre care mulți aparțin în sensul cel mai exact „generației 23 August”) ca: Vasilescu, Bernea, Spă-taru, Bandac, Breazu, Gabrea, Mircea Dumitrescu, Gînju, Cismaru, Sorin Dumitrescu, Flămîndu, Tiron, Boca, Grigore Vasile, Catrinescu. Enumerare succintă ce poate fi ușor completată pe măsura adevăratului avînt pe care plastica noastră îl cunoaște. Iar în spa-tele acestor nume trebuie să descifrăm esența actului creator, climatul acestor 29 de ani care a permis și stimulat ef-fervescența creatoare, dar mai ales perspectiva despre care, la întîlnirea cu participanții la Conferința națională a Uniunii Artiștilor Plastici din vara aceasta, vorbea conducătorul Partidului și statului nostru cu adîncă și însufe-lițoare convingere.

Și pentru că arta noastră actuală atestă prin toată existența sa un puter-nic și pozitiv caracter angajat, se im-pune ca o consecință obiectivă accen-tuarea dialectică a rolului său activ, rol înțeles în sensul complex al multi-plelor funcții pe care este chemată să le îndeplinească, tocmai pentru a sa-tisface relația esențială: artist-operă de artă-public. pentru a răspunde cu deplină responsabilitate imperativelor timpului și condițiilor noastre. Astfel vom afirma, într-un unic efort al ge-nerațiilor, valorile spiritualității noas-tre, valorile creației noastre: cele is-torice, sociale, politice, umane, estetice din perspectiva celor 29 de ani.

Virgil Mocanu

AUREL JIQUIDI :
„Eliberarea“

Atelier literar

Poșta redacției

PROZĂ

R.M.I.: „Cumpăna” (de ce „Cumpăna”? e cam frugală, dar așternută curat, simplu, ceea ce potențează sugestia, atmosfera. Cazul rămâne poate prea mult în obscuritate, evaziv: poate ar trebui explicitat cumva suportul, ca să zicem așa, „tehnic” al intimplării. Poate ar trebui o motivație pentru riscul (pare-se) grav pe care și-l ia eroul... Felicitări pentru noul drum profesional!

BEN LEVI: Prea mult comentariu greoi, prețios, indigest, pentru niște anecdote de largă (și epuizată) circulație și pentru un final (cu „visul”) devenit de multă vreme un obositor loc comun.

I. COSTIȘANU: Cele mai multe, un fel de amintiri din copilărie, câteodată duioase și lirice, ori sfătoase, adiate de umbra marilor povestitori moldoveni. Toate rămân, însă, undeva, la un nivel mijlociu, al bunelor intenții.

EM.GV.: De data asta, e un lucru bun, făcut „la meserie”, plin de adevăr, de haz și de jale (asupra căruia, însă, un creion roșu ar avea mult de lucru...). Mai citiți-o, mai recitiți-o, aveți timp destul, că nu e „coaptă” încă pentru publicare...

Index

Vîntul

Vîntul se-agită în sine
se clatină iarba-ntr-o palmă-i
ochi între lacrimi
apa se bilbiie-n suflet
aleargă-n lumină spre vise
cade-n ea însăși
limpede sunet
iarba fiarelor plînge-n
izvor
tu după datini
bei dimineața
seara să fii
nemuritor.

Mircea MUREȘAN

Oglinda

Ochii mei
privesc dinăuntru tău,
adînc în mine,
undă palidă pe un perete de noapte,
ochi fără privire,
apă mincinoasă
de umbre și răsfrîngeri

Ochii mei...

Nu mi-i ascunde
ii văd vibrînd
reflexe gemene
în apele tale subțiri

Oglindă moartă,
nălucă oarbă,
dă-mi înapoi ochii...

Liliana POPESCU

Cine?

Noaptea trebuie să alerg la marginea orașului
acolo unde trec trenuri albe și sint
ierburi înalte cit casa
cineva întotdeauna mă strigă
cineva în numele tuturor cite sint și nu sint
în numele tuturor cite-au fost și-au să mai fie
c-un alt glas mereu c-un alt glas mă strigă

eu neobosit pornesc în direcția aceea rotundă
înainte de vreme fericit și cutremurat
nu mă pot lăsa așteptat niciodată

nu pot
mă strigă în numele păsărilor al mărilor și luminilor
și eu pe toate acestea și încă altele le port aici
în porțile stingă a trupului meu
cu ele sint iubesc și exist
ele sint nebunia mea de A FI

mă strigă în numele pădurilor al florilor al
tuturor plantelor agățătoare
și ele sint privirile mele triste sau aprinse după cum
păsările mărele luminile strălucesc sau sint mohorîte

mă strigă în numele pietrei al nisipului și
pămîntului roditor
și piatră și nisip și pămînt roditor e trupul meu
slab sau puternic după cum
celelalte sint aur sau rugină

și-n numele copilului rătăcit al neîntîlnitei și al
unui voievod necunoscut mă strigă
trebuie să mă duc
copil am fost neîntîlnit voi fi
iar voievodul a invins nu vedeți
că sint liber

dar cine oare poate avea atîtea glasuri
pentru toate cite sint și nu sint și au fost
și vor fi?...

Dorin ARGES

MOTELUL MALU

un îmbietor loc de popas în Bărağan

LA DISTANȚA de o oră și ceva de București (73 km) pe șoseaua care duce spre litoral, la intrarea în județul Ialomița, o firmă masivă din beton și sticlă în formă de troiță atrage atenția călătorului de la distanță. Este motelul MALU, — o nouă unitate turistică a cooperăției de consum.

Pe lângă numeroasele realizări înscrise pe harta Bărağanului în ultimii ani se află și cele de atracție turistică, dintre care motelul MALU constituie unul din obiectivele cele mai atrăgătoare de acest gen.

Conceput într-un stil cu totul original, cu accentuată inspirație din arhitectura și arta veche țărănească, într-o reușită imbinare cu modernul și utilul, ansamblul de clădiri al motelului MALU, amplasat fericit într-o bătrînă și frumoasă pădure de stejari și salcîmi, oferă călătorilor un loc de odihnă și recreere din cele mai îmbietoare.

O clădire imensă, amplasată în centrul ansamblului, adăpostește la parter două baruri și două saloane pentru servit masa, din care unul cu accentuată notă rustică, cu plafonul alb traversat de grinzi de lemn patinat, cu mese și scaune masive, sculptate, cu draperii din dimie albastră brodată și lămpi din fier forjat care formează pe pereți o dantelă de umbră și lumină. Carpetele și mochetele care îmbracă pereții, ca și picturile pe sticlă, completează atmosfera specific românească.

De la cele două saloane o terasă clădită pe stâlpi și grinzi de beton și lemn se continuă pînă aproape de șosea. Aici sint amplasate mese și scaune-blocuri albe, fixe, din beton, cu blaturi și spătare din lemn sculptat și patinat.

O scară larg deschisă și foarte modern interpretată conduce, prin partea laterală, pe călător la etaj, unde se află un foarte modern și original salon-braserie. De la intrare atrage atenția un perete întreg îmbrăcat în ceramică și lemn — o interesantă realizare de artă aplicată inspirată din folclor. Vizavi, o originală vatră cu două fețe și ea

decorată atrăgător cu elemente inspirate din arta populară.

Salonul-braserie, cu mese joase sculptate și cu șezlonguri, este înconjurat de 22 rezerve pentru servit masa și pentru dormit. Acestea sint

mobilate și decorate deosebit, fiecare cu elemente inspirate din folclorul altei regiuni.

Din salon se iese pe o terasă de pe care se surprinde, ca într-un

ecran, o sugestivă perspectivă de Bărağan.

În partea stingă și în spatele marii clădiri se află alte două construcții mai mici. Parterul acestora este destinat adăpostirii auto-urismelor, iar la etaj, unde se ucă pe scări în formă de spirală, se află mai multe grupuri de cite două camere, gen chilii, mobilate și decorate în stil țărănesc, cu vetre și lavițe, cu paturi și lambriuri din lemn patinat.

O originală construcție, atît ca formă, cit și ca conotație arhitecturală, cu parter și etaj, îmbracă latura din dreapta a ansamblului. Camerele hexagonale cu pereți din beton și sticlă, cu terase largi, dotate cu mese, scaune și balansoare și mobilate în stil rustic dau o notă de intimitate aparte.

Bogata varietate artistică obținută este datorată atît inspirației din folclor, care nu a fost neglijată nici aici, cit și elementului modern de construcție și dotare.

În jurul acesteia, cinci căsuțe mai mici, în forma unor căpițe, învelite cu stuț, de dimensiuni și forme variate, cu pereți din beton și sticlă și cu locuri pentru adăpostirea auto-turismelor, completează ansamblul. Interioarele acestora, care dispun de camere cu unul sau două paturi, atrag atenția în mod deosebit: lavițe, vetre originale cu hornuri amplasate în centrul camerelor sau în diferite unghiuri, dulapuri în pereți, sculptate, lămpi originale, scaune și mese din lemn patinat, perdele din dimie brodată și carpete cu lucrături naționale dau o notă inedită acestor căsuțe.

La originalitatea construcțiilor, a mobilierului și decorațiunilor interioare care caracterizează întregul complex se adaugă și serviciile personalului, preparatele și băuturile pe care călătorul le găsește aici.

Prin confortul pe care-l oferă, prin stilul rustic în care a fost conceput și realizat, prin ineditul său, motelul MALU constituie fără îndoială unul din cele mai atrăgătoare locuri de popas din înfloritoarea cîmpie a Bărağanului.

Ochiul magic

PRIMIM:

● IN nr. 29 din 19 iulie a.c. al „României literare” a fost publicată traducerea inedită a poeziei Lorelei de H. Heine, realizată de I. M. Sadoveanu. Într-o scrisoare adresată redacției, traducătorul Lazăr Iliescu pretinde că talmăcirea respectivă i-ar aparține dînsului. După noi, faptul respectiv nu-și are nici un temei, intrucît la Biblioteca Academiei (Arhiva I. M. Sadoveanu, mapa XI, varia 5) se păstrează manuscrisul original (pe care îl reproducem în fotocopie) al lui I. M. Sadoveanu cu traducerea în română a poeziei, efectuată, după cum rezultă din notele însoțitoare, spre a fi citită în cadrul conferinței pe care a ținut-o cu prilejul sâr-

bătoririi unui secol de la moartea poetului german (în 1956). Or, e greu de crezut că un scriitor de formație germană și cu o afecțiune specială pentru creația lui Heine, cum era I. M. Sadoveanu — care a mai tradus și alte poezii din autorul *Romancero*-ului (ex.: *Tesătorii* și *vas-ta poemă Germania — O poveste de iarnă*) — să fi recurs pen-tru o poezie așa de scurtă la talmăcirea nepublicată a lui Lazăr Iliescu, pe care acesta i-ar fi trans-mis-o în copie (copie ce

nu există în Arhiva I. M. Sadoveanu). Asemenea lucru nu stătea în obișnuința lui I. M. Sadoveanu. Dovadă numeroasele sale conferințe experimentale în care se străduiește, de cele mai multe ori, să dea versiuni proprii frag-mentelor citate, chiar a-tunci cînd operele străine în cauză beneficiau de talmăcirii unanim recu-noscute.

Sînt cîteva din motivele care ne fac să respingem afirmația lui Lazăr Iliescu.

I. OPRÎȘAN

Lorelei.

Eu m-am așezat pe o piatră
Că-măntăiește și vîntul
O veche poveste de amor
Măsurată pe-un ritm de vînt.

Pe din așezare și-i cînta
Și mormonea apăle-i cînt
Dea vîntul se-nvîrte, așezat,
Să-l poartă în coare de-aer.

Sus, cea mare din mormonea din fete
Și mormonea pe ei și mormonea pe ei
Că-n vîntul se-nvîrte, așezat,
Și-l poartă în coare de-aer.

Și mormonea pe ei și mormonea pe ei
Că-n vîntul se-nvîrte, așezat,
Și-l poartă în coare de-aer.

Și mormonea pe ei și mormonea pe ei
Că-n vîntul se-nvîrte, așezat,
Și-l poartă în coare de-aer.

Și mormonea pe ei și mormonea pe ei
Că-n vîntul se-nvîrte, așezat,
Și-l poartă în coare de-aer.

PESCUITORUL DE PERLE

Posta rubricii

● **MOESTUS**, București. — Scrisorica dv. — concisă, violentă și trivială — m-a amuzat foarte. Vă închipuiți ușor că n-am de ce respinge concizia. Dimpotrivă: o laud. Accept bucuros violenta de limbaj (e, de altfel, singura violentă pe care o accept), numai cînd e îndreptată împotriva unei ticăloșii sau cel puțin împotriva unei „îm-penii tipărite”. Trivialitatea, ce să zic? o accept mai puțin. Ba cînd e trivialitate pentru trivialitate imi repugnă. Dar m-a las furat, de pildă, de o anecdotă, cit de picantă ar fi, dacă e spirituală. De altfel, spiritul ei îi anulează picanterea, această din urmă fiind doar un mijloc pentru a atinge scopul care-i spiritul. Însă nu toate aceste considerente stau la temelia amuzamentului meu. Alta e cauza. Dv. mă luați în tarbacă, fiindcă, într-o chestiune oarecare, am zis așa și pe dincolo, pentru ca tot dv. în fraza imediat următoare, să-mi dați perfectă dreptate în aceeași chestiune. Să nu te amuzi?! Dv. imi scrieți... Dar nu! Nu pot reproduce ce scrieți. Cîntă hirtie de tipar nu răbdă ce-a răbdat hirtia scrisorii dv. închisă în plic. Totuși, schimbînd un verb într-o expresie sportivă, mă voi încumeta să vă reproduc proza, inclusiv ortografia: „Profesore, află că ai... dat-o-n bară cu Kidnapp; strict etimologic, înseamnă, rapt de copil, și nu orice rapt, de ființă omenească. Mai tirziu, e drept, sfera acestui cuvînt s-a dilatat și a cuprins și sensul pe care i-l dai d-ta acum, cu ifose de autoritate infailibilă.” Par’lon! Eu nu dau niciodată un sens al meu vreunui cuvînt, ci doar amintesc sensurile pe care le are, cînd — de la etimologie pînă „mai tirziu”, adică pînă-n zilele noastre — „sfera lui s-a dilatat”. Dacă așa „e drept”, că, adică, „s-a dilatat”, înseamnă că nu eu, ci dv. ați... dat-o-n bară. Fiindcă unde am ajuns dacă ne-am ținut gaie de etimologie?... Cu

privire la ifose, cea mai bună dovadă că nu le am e că stau de vorbă cu dv. Nu ascund că admit sincer pseudonimul pe care vi l-ați ales. **Moestus** (lat.) înseamnă trist. Așa e. Totul la dv. e trist, e foarte trist. Ceea ce nu m-a împiedicat să mă amuz copios.

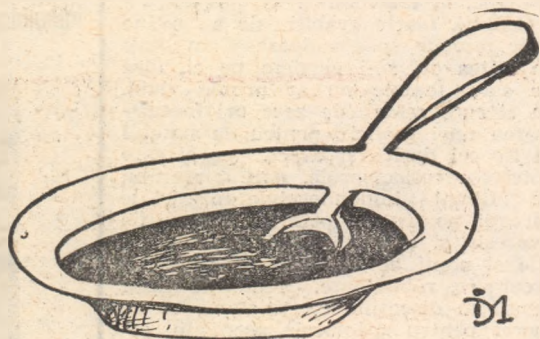
● **Ing. V. POPA** și dr. **DUMITRIU** (dacă am descifrat bine semnăturile). Sibiu. — Mulțumesc pentru felicitări. Nu mă îndoiesc că însemnarea recentă vă dă o nouă satisfacție. Privitor la cartea de care vorbiți, a împincinatului, v-aș rămîne îndatorat dacă mi-ați procura-o și mi-ați expedia-o, presupunînd că aveți această posibilitate.

● **E.G.N.**, București. — Deduc din scrisoarea dv. că sinteți, fie un proaspăt cititor al rubricii noastre, fie un cititor vechi, dar care nu ne urmăriți cu regularitate. Căci sînt aproape doi ani de cînd am pus în discuție, felul nostim în care medicii folosesc termenul *cazuistică*, fel de care vă ocupați și dv. exact așa cum ne-am ocupat și noi. Întimplarea face să primesc de curînd o scrisoare de la un cunoscut medic, pe chestia altui termen (tot alt de nostim ca și „cazuistica”) pe care l-am semnalat aici nu de mult. În răspunsul nostru la acea scrisoare — care mă grăbesc a zice că ne dă toată dreptatea — vom dezbate din nou erorile ce se săvîrșesc în limbajele

tehnice cînd acestea fac împrumuturi între ele sau cînd inventează termeni, încălcînd spiritul limbii. Pînă atunci, nu mă pot abține să nu subliniez aici, reproducîndu-l e-xemplul pe care-l dați și pe care l-ați născocit cu haz, fată-l. Ce-ar fi să spunem că doi muți se înțeleg mutual, adică nu reciproc, ci ca muții, pe mutește?

● **I. TUDORACHE**, Tg. Ocna. — Imi cereți să vă lămuresc cum se face că întrebunțe — după dv., incorect — particula *Or*. Și, pînă una-alta, încercați să vă lămuriti singur. Scrieți: „Or nu poate fi întrebunțat drept conjuncție, căci este verb ca și *vor*; iar sărmanul mereu spune: / Or veni și vremuri bune.” Apoi, credeți că „e vorba de conjuncția *ori*, după cum arată recomandarea: Ori vorbește cum ți-e portul, ori te poartă cum ți-e vorba.” Dacă primul dv. exemplu, care arată că *or* poate fi, în anume contexte, egal cu *vor*, este un exemplu bun, al doilea e greșit. **Ori**, în exemplul dv., e egal cu *sau*... „Or”, eu îl folosesc pe *or*, în fraza pe care o citați, nici ca *vor*, nici ca *sau*. Pentru că există conjuncția „or” împrumutată de la francezi și care înseamnă „dar, însă: deci, așadar”. Consultați întru lămurire *Dictionarul limbii române moderne* ori *Micul Dictionar enciclopedic*.

Profesorul **HADDOCK**

Ion DOGAR-MARINESCU

mobra50

- „MOBRA” = 50 cmc
- „MOBRA” = 4 cai putere
- „MOBRA” = suspensie hidraulică
- „MOBRA” = stabilitate și confort
- „MOBRA” = 100 km de relaxare cu numai 8 lei
- „MOBRA” = parcare fără dificultăți
- „MOBRA” = 6325 lei
- Motoreta „MOBRA” utilă în orice călătorie!
- Motoreta „MOBRA” se poate cumpăra și cu plata în 24 rate lunare, cu un avans minim de 950 lei

CUTIA DE SCRISORI

Trei generații de oameni de cultură

și o casă memorială

● **FIECARE** colț de țară se mindrește cu personalitățile născute sau formate pe acele locuri. În multe orașe din țară s-au făcut case memoriale și s-au pus plăci comemorative, care cinstesc memoria unor oameni de seamă din trecutul nostru cultural. Ele sînt vizitate de mii de cetățeni și turiști, avînd o puternică forță educativă, patriotică.

Au crescut și în Brăila asemenea oameni! Dar plăci comemorative sînt numai două, trei (pentru Anton Bacalbașa, C. C. Hepites) și nu este nici o

casă memorială pînă astăzi. În ultimul timp s-a început, din inițiativa autorităților locale, reconstituirea „bojdeucii” natale a lui Perpessicius și acolo se va organiza o casă memorială care va fi înzestrată cu materiale donate de familia și prietenii prețuitului critic și poet. Aplaudăm această hotărîre.

Dar tot în Brăila, pe str. Golești nr. 67, stăruie de peste un veac o altă casă, în care au trăit și au activat trei generații de scriitori și oameni de știință, din aceeași familie, în frunte cu poetul Theodor Șerbănescu, membru al „Junimii” de la Iași, apreciat de Titu Maiorescu. Colonelul și poetul Th. Șerbănescu, erou al războiului pentru independență și academi-cian, a jucat și un rol cultural însemnat în Brăila anilor 1880-1901. Șerbănescu a fost președintele comitetelor Bibliotecii publice și al Muzeului local și inițiator al fanfarei orașului.

În aceeași casă au trăit o bună parte din viață descendenții poetului, precum savantul dr. Ștefan Hepites (fiul medicului C. Hepites, întemeietorul Farmacopiei române), pictorul C. C. Aricescu (fiul revoluționarului C. D. Aricescu, luptător pentru Unirea principatelor), precum și fiii și nepoții poc-

tului, literații Gheorghe, Aurel și Tudor Șerbănescu și Dan Ciocirdia (André Serney), autori de poezii, romane și piese de teatru de talent.

Despre cei amintiți mai sus a scris N. Carandino în „România literară” din 9.VII.1970, iar despre revoluționarul și pamfletarul D. Ciocirdia-Matila (1798-1859), strămoș al susamintitilor, cercetătorul M. N. Rusu a publicat două articole în „Tinerărul leninist” din iunie 1973 și în „România literară” din 2.VIII.1973. Dînd la lumină un fragment din pamfletele sale viguroase, rămase inedite.

Pentru aceste generații legate de istoria, știința și literatura românească se impune amenajarea imobilului din str. Golești (mi se pare supus demolării) într-o casă memorială a tuturor oamenilor de știință, scriitori și artiști brăileni. Această instituție evocatoare ar putea fi înzestrată cu valoroase materiale, unele inedite, pe care le detine singurul membru de familie în viață d-na Adalgiza Ciocirdia-Șerbănescu, strănepotă căpitanului D. Ciocirdia-Matila. Ar fi o mindrie pentru Brăila crearea acestei case memoriale.

Prof. **ION GANEA**
Brăila, august 1973

Radio Televiziune

Necunoscutele vedete

• **Joc întrerupt** de Cristian Munteanu, piesă distinsă cu premiul al II-lea la concursul de scenarii al Radioteleviziunii Române, ediția 1972, ne-a atras atenția asupra a două lucruri: în primul rând, cum e și firesc, asupra autorului care, cu un text apropiat ca problematică și manieră de tratare a problematicei, a obținut, în același concurs, și un premiu I: **Accidentul**, transmis la televiziune în seara zilei de 30 ianuarie. Până acum, Cristian Munteanu mi se pare mai interesant ca regizor decât ca scriitor, timpul aș vrea să-mi corecteze impresia. Am mai vorbit despre modul său foarte personal și foarte sugestiv de a face vizibil textul citit în fața microfonului, de forța sa de a transforma cabina de înregistrare într-un spațiu înfinit, de fireasca sa intuiție scenică în îndrumarea actorilor, de polifonicul dinamism al vizionii asupra pieselor pe care le regizează.

Joc întrerupt ne-a atras, apoi, atenția asupra acelor neștiute și necunoscute vedete, notate, uneori, fugăr între parantezele programului de radio, alteori omise cu desăvârșire: maestrul de sunet, la radio, cei de lumină și imagine, la televiziune.

Grăbiți, foarte grăbiți de a reține doar numele spectaculoase, am omis de atâtea ori să-i elogiem pe ei, fără de care textele nu ar prinde viață, pe ei care refac de zece ori înregistrarea unei replici pentru ca sunetul să fie cel dorit și exact, pe ei care potrivește reflectoarele, dau aparatului de filmat imponderabile mișcări și corecții pentru ca prim-planul să fie expresiv și adinc. Pe ei, care după zile și nopți de muncă tenace, atentă, creatoare, răbdătoare, recunosc ușor jenați în discuțiile cu prietenii că au lucrat pentru spectacole premiate, celebre, apreciate.

Ei, necunoscutele vedete, bănuiesc că titlul de „vedetă” nici nu le-ar place, ei, vedete fără să știe, autori anonimi ai succeselor în umbra cărora se retrag cu modestie și superioară lipsă de orgoliu.

• **DIN** programul acestei săptămîni, semnalăm: la televiziune, **Descoperirea familiei**, dramatizare de Virgil Stoescu, după romanul lui Ion Brad, regia Cornel Popa. La radio, **Al patrulea anotimp** de Horia Lovinescu.

Ioana Mălin

Tineretea e minunată

• **EXISTĂ** o emisiune pentru tineret, o emisiune sub forma unui dialog atent, un schimb de vederi necesar între cei care aparțin tinerei generații. Tonul emisiunii: un sentiment comun de înrădărire între oamenii cu aceeași mentalitate și stil de viață. Emisiunea ar vrea să situeze individul în timp, să-i evidențieze calitățile, să-i remarce conflictele, să-i confrunte ideile și sentimentele cu cele ale altor generații. Aceleași probleme de viață sînt pentru toată lumea, dar modul de abordare al tinereții poate fi un mod diferit. Deci emisiunea pentru tineret presupune o confruntare sinceră și deschisă făcută cu grija de a nu recurge la nici un elixir din lipsă de înțelepciune. Un reportaj bun despre parașutiști. Cine sînt ei, cum trăiesc, ce gîndesc, prin ce se deosebesc ei de ceilalți tineri. Se optează pentru curaj, pentru risc, pentru senzațional. Școala curajului nu e pentru toți tinerii, cum nici curajul nu-i pentru oricine. Admițînd acest lucru, să ne gîndim la noi și să înțelegem ce era de neînțeles.

Foarte frumos și filmul despre festivalul tineretului de la Berlin, Emil Ghiulescu a comentat și a tras concluzii cit mai evidente. Se putea da un film mai amplu despre acest festival, ne interesa nu numai activitatea delegației române, ci și masa mare formată din tinerii care nu sînt la fel, care nu gîndesc la fel, problemele lor, chiar chipurile lor. În general, în această emisiune mereu se afirmă și nu se neagă aproape niciodată. Tinerețea e minunată, tinerii sînt sublimi, dar mai profund privind lucrurile tinerețea e grea, lupta tinărului cu el însuși este reală, erorile tinerilor sînt nenumărate, deci să nu se idealizeze, să se arate moneda pe toate fețele. Seara pentru tineret sînt însemne mai mult decât un dialog prietenesc, să fie memorabil fiecare moment al confruntării, să ne facă să ne gîndim după aceea cit mai des la noi.

• **IN** fiecare seară, de la Moscova, selecțiuni înregistrate de la jocurile mondiale universitare — atletism și gimnastică. De observat că întrecerile sportive afirmă calități umane. O victorie sportivă capătă în ochii noștri prețuirea și valoarea unei opere de artă. Sportul îi învață pe tineri să fie cinstiți, curajoși, îi educă într-un mod direct ca și o operă de artă. Remarcăm de multe ori că printre sportivii, sau oamenii care fac sport, sînt mai puțini mincinoși și fricoși. Sportul modelează nu numai trupul. Și cel mai greu dintre lucrurile vieții omenestii parcă ar fi să rămii frumos în toate privințele. Demonstrația de la deschiderea mondialelor a fost o paradă a tinereții și frumuseții. Și pentru noi, pînă acum, două medalii de argint ca doi ochi care privesc cu flăcări în eternitate.

• **SE** întîmplă uneori la T.V. — ca în matematică — minus cu minus dă plus. **Porțile de aur**, a treia emisiune de versuri patriotice, a fost foarte bună. Poate pentru că din sumar făceau parte poezii scrise de unii dintre cei mai buni poeți. Poate pentru că actorii nu s-au prea văzut la chip, ci doar vocele lor pe imagini s-au auzit. Și sunetul a căzut pe film în mod fericit. Poate pentru că actorii inteligenți au înțeles sensul cuvintelor sau au crezut în ele, s-au lăsat convinși de poezia adevărată. Selecția poeziilor a fost făcută de un om sincer cu mare gust la poezie, de un cunoscător al valorii adevărate a poeziei noastre contemporane.

Gabriela Melinescu

• Moment din piesa Luciei Demetrius „Întîlnire peste ani”, spectacol reluat la Televiziune în regia Arianei Kunner-Stoica

Radio

P RIN relatarea datelor și faptelor se marchează în majoritatea orelor radiofonice marea sărbătoare: 23 August. Succese în toate domeniile, consemnate în cele mai variate forme: de la simpla știre la reportajul monografic, de la sinteze teoretice (**Istoria confirmă: 23 August 1944 — 23 August 1973**) la portretele celor ce înfăptuiesc destinele țării. Emisiunile se alătură pentru a crea o vastă frescă a evoluției României de-a lungul a 29 de ani; se reliefează pregnant realizările, reușitele acestei perioade, îmbogățită zi de zi de fiecare om. Tinerii și inițiativele lor „în întîmpinarea zilei de 23 August” sînt pe larg descrise (**Antena tineretului**); împlinirile uzinelor cu tradiție — din Iașul de ieri și azi, în rubrica de **Consemnări** — sînt notate cu multă căldură. Construcțiile recente, victoriile economiei socialiste sînt creionate

cu patetism de toți reporterii. Astfel s-au inaugurat cicluri de reportaje (**Treptele afirmării**), dar și cicluri lirice (**Omagiu partidului și patriei socialiste; Partidului, inima și scrisul**), prin care poezii își aduc contribuția lor la marea aniversare. Scriitorii gîndesc evenimintele istoriei și contemporaneității prin însemnările lor, prin creațiile lor (**Revista literară radio, Poetice**). Și celelalte arte se alătură în coralul sărbătoresc (nu lipsesc grupajele de cîntece, emisiunile teatrale și cele simfonice).

Dar portretul patriei noastre se structurează și din notațiile artiștilor străini, puternic impresionați de frumusețile și succesele românești. Îl ascultăm (în emisiunea **Dicționar de literatură universală**) pe romancierul american Graham Green vorbind despre „Lumina României”, iar pe scriito-

rul și editorul italian Giancarlo Vigorelli vorbind despre personalitatea conducătorului nostru, despre identificarea sa cu cele mai strălucitoare calități și aspirații ale întregului popor, ascultăm, de asemenea, poeziile unui Asturias, Kojevnikov sau Quasimodo, minunate poezii despre oameni și peisaje românești, despre „albastru de Voroneț” ori despre Brașov.

Haina festivă a dat, deci, o nouă coloratură emisiunilor radiofonice. Realizatorii lor se străduiesc să fie la înălțimea faptelor pe care le evocă; ei fac eforturi intense pentru a izbuti să cuprindă, să sugereze măcar, întreaga diversitate a acțiunilor inițiate în cinstea zilei de 23 August. Și de cele mai multe ori reușesc.

A. C.

Teledinema

HONORÉ

D ACĂ singurele două puncte pe care se învîrtește existența noastră sînt — după cum zice cel numit în acest serial, Honoré — bucuria și durerea, dacă — după cum spune același — bucuria (cu care am așteptat acest serial) ne-a înfricoșat teribil.

dacă — conform părerii aceluiași Honoré — ne este permis a căuta idei în aranjamentul unei stufe pe un trup de marchiză, și nu numai în al unei stufe, dar și în bătaia orologiilor de la orele unu și două noaptea, și în sunetul copitelor unui cal pe un caldarîm, ba chiar și într-un baston cu măciulie de aur și turcoază,

dacă ni se îngăduie să citim pe fețele personajelor profunde cugețări, gingașele melancolii, îndureratele resemnări ale căror victime sîntem, vai, noi înșine,

dacă mergem mai departe și acceptăm că pielea doamnei Hanska (din serial) posedă o finețe uluitoare, simptom — zice Honoré — arareori înșelător, vîdînd o sensibilitate profundă,

dacă mai admitem că sîntem dintre acei mulți bărbați care-și simt inima adînc mișcată numai cînd vîd o femeie apăsată de suferință, durerea ei pîrîndu-ni-se — ca și lui Honoré — o făgăduială de statornicie și iubire,

dacă ni se mai dă și dreptul de a ne învîlui în acea prefăcătoare stîngace, întîiul adăpost al inimilor naive și suferinde, ceea ce nu ne va împiedica să ne exprimăm cu aceea cordialitate adîncă și cu acel aer de înțelegere care dovedește — după cum afirmă tot Honoré — un spor de sentiment,

dacă vom recurge, fie și ca bărbați, la una dintre acele priviri fine prin care o femeie inteligentă își rostește gîndul întreg, sau vom recurge — ca și Charles de Vandenesse intrînd la marchiza d'Aiglemont — la una din acele priviri adînci ce seamănă cu un suris și așezîndu-ne, ca și el, miercuri de miercuri, și încă dimineața, la o oră imposibilă, într-un fotoliu, tulburăți de una din acele senzații pentru care cuvintele lipsesc, conștiința însă că în fața lui Balzac — ca și Charles în fața Juliei — sîntem purtați de o dragoste fără margini, hrănită de pasiunile și diplomațiile noastre, de generozitățile și tinerețea noastră, Balzac fiind, precum marchiza pentru Charles, mai tare decât noi, chiar cînd apare natural sau prefăcut într-un actor foarte gras,

dacă la toate aceste considerente adăugăm evidența — honorabilă și ea — că nu putem să exprimăm în cuvinte torentul de gînduri ce izbucnesc din inima noastră și pe care trebuie să-l și stăpînim în numele acelei fantome obsedante a rațiunii — cum iar zice cu geniu Honoré, atunci, cu extremă delicatețe de femeie, cu acea fermecătoare pudoare sufletească ce constă în a tăi-nui o tristețe zadarnică, trebuie s-o mărturisim, aruncînd iubirea în adîncul inimii, așa cum se aruncă un sicriu în mare: **Marea dragoste a lui Balzac**, serialul de miercuri dimineață, e o dulce, inefabilă, torentială și inestimabilă gugumănie. Protestul „Asociației prietenilor lui Honoré de Balzac”, după transmiterea primelor episoade la televiziunea franceză, a fost și nu a fost cu totul îndreptățit.

Dar, firește, cu cit împotrivirea este mai lungă, cu atît mai puternic se dovedește glasul iubirii și atunci, pentru a găsi un leac deziluziei, nu ne-a rămas decât să întîndem mina spre raft, să alegem la întîmplare orice Balzac, și să fugim la mare cu această catastrofică **Femeie la 30 de ani** (traducere: H. Grămescu), roman despre care Honoré îi scria „străinei” nici mai mult nici mai puțin: „E înfloritor; totul este adevărat; niciodată n-am fost atît de mișcat de o operă...”

Ce putem zice? Ce putem face? Inima unui balzacian — ca a oricărei mame, după cum zice Honoré cînd marchiza d'Aiglemont moare — este un abis, în adîncul căruia se află pururea o iertare.

Radu Cosașu

„Lumina României”

Robert Payne:

„ANDRÉ MALRAUX“

● O BIOGRAFIE poate fi bună sau nu, dar rămâne o biografie. Cartea lui Robert Payne despre Malraux*) înseamnă însă mult mai mult. „Am fost preocupat înainte de toate de resorturile acțiunii și gândirii sale“ ne declară autorul în introducere. Așa a și făcut. De fapt acest volum impresionant se putea numi **In căutarea lui Malraux**. Binecunoscuta personalitate a scriitorului-ministru care pare oricui cunoscută este în fond plină de mistere. O anume discreție alăturată zelului cronicarilor și comentatorilor au făcut din scriitor un personaj de legendă. Robert Payne își propune să-l descopere pe Malraux cel adevărat, din viața și din cărțile lui. Literatura sa constituie pentru Payne un document și cu toate că nu face o cercetare strict literară, știe să afle îndărătul universului ficțiunii „resorturile“ pe care le caută. E drept că scrierile lui Malraux se lasă oarecum greu ridicate la valoare de simbol. Multe din ele par mărturie oculară ale unor evenimente ieșite din comun, încercuind ideea de revoluție, fără idealizări, cu brutalitate chiar, ca o luptă continuă pentru viață, pas la pas cu moartea. Un triumf al vitalismului și al acțiunii. Autorul a selectat și analizat cu dărnicie tot ceea ce înseamnă pentru Malraux viață și luptă. De fapt parcursul acestei cărți este clasic. Existența unui om urmărit din începuturile ei pînă în actualitate. Copilăria ușor obscură, dar din care Payne face schițe pentru decorurile intime ale viitorului. Formația, anii primelor lecturi nu sînt numai consemnați, ci analizate a-nume lecturile pentru a scoate la ive-

la unde se regăsește Malraux în ele ; sau unde se atașa lor și de ce. Apoi legăturile omului cu opera sa. Portret psihologic ; evident, dar nu numai atît, pentru că studiul comportamentului devine o cercetare a sufletului. Fiecare etapă din viață urmărită atent, cu binele și răul ei. Fiecare atitudine, fiecare prietenie, fiecare avînt în luptă, fiecare izolare este nu numai descrisă, dar interpretată, așa încît toate drumurile să conducă la imaginea clară a destinului efervescent aruncat în lume și artă. Robert Payne, preocupat de artă și revoluție deopotrivă, are condeiul ager, fin și minuțios al adevăratului căutător de oameni preocupat de simbolul uman și nu de metafora vocabulelor izolate. Se încumetă în domeniul Malraux, aparent fără patimă, dar cuvîntul lui dus adesea în comparații îl trădează uneori. Întrebările lui sînt : nu numai cum a scris Malraux, care este configurația lui specifică, dar și de ce și căror resorturi vitale răspund paginile lui ? Metoda lui Malraux de a se introduce și de a discuta arta devine și ea un martor al personalității sale. Acest neobosit aventurier, fermecat de libertate, își găsește în paginile acestei cărți multiple reverberații.

De obicei, o asemenea carte despre o personalitate înseamnă o constrîngere. Undeva paginile o cuprind și o închid. Payne însă își lasă eroul liber, circulă în jurul și înlăuntrul lui fără să lase urme. Lăsîndu-i întreaga libertate, considerîndu-l o problemă a timpului său. Un simbol al aventurii și al speranței.

Ioana Crețulescu

*) Ed. Buchet — Chastel, 1973

THOR HEYERDAHL

Expedițiile Ra

Editura Științifică, 1973

● CAUTIND să demonstreze că lumea e unită, că sud-americani s-au amestecat dintotdeauna cu europenii și cu polinezienii, că Insula Paștelui a fost vizitată și colonizată de albi pe cînd era pustie, Thor Heyerdahl se îmbarcă pe cite o coajă de nucă (în cazul Ra, o bărcuță de trestii) și traversează un ocean.

Expedițiile Ra au însă rigori științifice superioare lui Kon Tiki și Aku Aku, iar divagațiile permanente de la întîmplările propriu-zise în vederea incursiunilor în istorie, botanică, geografie etc. sînt interesante și convingătoare.

Possibilitatea unui exod din Africa în America de Sud a fost demonstrată astfel, și dovezile aduse au convins o bună parte a savanților. Da, nimic nu se opune teoriei că piramidele egiptene și cele din Mexic sau Peru au aceeași origine, adică sînt produsul aceleiași religii, aceleiași credințe în zeul Ra, sint rezultatul aceluiași tip de arhitectură și încăpăținare în a zidi monumente funerare

Dincolo de aceasta, expedițiile Ra (două la număr, prima eșuată la mal, cum se spune) au dovedit că oamenii pot trăi laolaltă fără să se urască, prezența simbolică a opt națiuni diferite pe bord (american, negru din Cjad, norvegian, sovietic, japonez, egiptean, sud-american, italian), sub steagul O.N.U., fiind a doua intenție a lui Heyerdahl în materie de unitate a lumii.

Acestea sînt țelurile cărții. Se adaugă peripețiile amuzante, tulburătoare, captivante, apar din nou minunații funcționari birocrati. Apar pești zburători. Toradele prietene, apare o lume armonioasă și echilibrată pe mare, alături de oribili și alarmanți poluanți lichizi și solizi. Acesta este marele semn al alarmă al cărții.

R. A. ROMAN

Edouard Mattei:

„L'AUTOPORTRAIT“

● CARTEA lui Edouard Mattei*) este o revelație, dezvăluind posibilitatea de inserție ideală a scriitorului modern, a unor serii de procedee narative care aparțin schemelor clasice.

Serge Occam, eroul care încearcă să-și descopere identitatea profundă, este proiectia ideală a scriitorului care, într-o seară, se regăsește, se identifică cu autoportretele lui Rembrandt — cartea constituie nararea unui periplu individual, imaginat și în permanență confruntat cu seria autoportretelor acestui alter-ego al scriitorului care este marele maestru al picturii olandeze. Cele două femei care au apărut în viața pictorului, cele două soții ale sale, Saskia van Uylenburgh și Hendrickje Stoffels, se confundă în această povestire într-o singură faptură imaginară, acea „Toi“, obiectul ultim al acestei incantații de dragoste despre portretele lui Rembrandt. Tehnica picturală este folosită aici printr-un împrumut fericit de procedee care se unesc pentru a pune în evidență figura personajului principal. Intr-adevăr, ca și în tablourile lui Rembrandt, tonurile merg de la negru spre lumina care se concentrează în centrul tabloului, asupra unui singur personaj, care, prin reflecție, poate lumina la rîndul său cîteva din obiectele înconjurătoare. Asemeni unui imens proiector, viziunea lui Edouard Mattei, se concentrează asupra mișcării unui individ, asupra fiecărui gest al său, transformîndu-l într-un fapt exemplar pentru lumea sa care se reduce practic la un singur individ, dublat de prezența portretelor.

Romanul lui Edouard Mattei păstrează însă o riguroasă tehnică a perspectivei, a deschiderii spre infinit, ceea ce face ca acest singur personaj să nu poată exista totuși singur, să aibă nevoie de o prezență ideală în fundal, un punct de referință permanent care să înlocuiască, într-o anume măsură, punctul de fugă al tabloului. Aceasta este prezența continuă a femeii față de care Serge se definește,

față de care el capătă conturul său real ; într-un fel, femeia este acea lumină în contre-jour care permite decuparea exactă a profilului lui Serge, iluminat apoi, fastuos, și transformat, așa cum spuneam, în individ exemplar pentru universul său de unicate.

Este interesant de observat cum, în cursul narațiunii, prezența lui Serge Occam acționează ca un centru polarizînd nu numai elementele minore ale universului familiar, ci chiar și fenomenele naturale : astfel, orașul Pieppe, străzile, casele sale nu există decît în măsura în care aduc aminte de trecerea lui Serge ; soarele, marea nu există decît prin faptul că Serge le observă. Scriitorul duce deci procedul viziunii interioare spre ultimele limite ale unui subiectivism justificat de altfel prin însuși titlul romanului. Dar este vorba oare de o simplă invitație la egocentrism ? Prin nararea unei experiențe atît de profund individuale, scriitorul urmărește de fapt să ajungă, prin epuizarea individualului, la adevărurile general umane pe care le adăpostește o astfel de experiență. Textul poetic care închide romanul confirmă aceasta : „Cenușă în ochi / cu buzele crăpate / În vinele-mi de marmură, inima își bate eternitatea / Am trăit visul a cărei aparență ești tu / Vis pe care trezirea nu-l va mai ucide / Încă puțin și voi / trece de limita luminii și-a întunericului / legate în acest punct mort mai frumos decît Tropicile. / Tu nu știi. Și nici nu-ți voi spune nimic. / M-am luptat atacînd / Am făcut ceea ce am făcut și care nu era important decît pentru mine / Inventat / Temerile sînt mai temătoare decît noi / Trebuie să spunem“.

Trecînd dincolo de granițele unui simplu experiment de tehnică romanescă, cartea lui Edouard Mattei, prin invitația la meditație și prin frumusețea cu totul aparte a unor pagini, ne introduce cu grație și subtilitate în universul picturii lui Rembrandt, încercînd să descifreze personalitatea ascunsă a maestrului olandez dintr-o perspectivă modernă, pe deplin realizată.

Cristian Unteanu

*) Ed. Calmann-Lévy, 1972.

Cartea străină

CHRISTIANE ROCHEFORT

Archaos ou le jardin étincelant

Ed. Grasset, 1972

● ÎN cadrul multiplelor influențe pe care le-a suferit și pe care le-a asimilat tinăra generație a scriitorilor francezi, alături de experiența romanului american sau a literaturii ruse, se poate adăuga cu certitudine o alta, prin reînnoirea la surse : este vorba despre o reluare, atît în planul tematic cit și în cel al procedeele narative, a literaturii medievale. Fascinația pe care o exercită gesta medievală este oare o simplă modă literară, sau răspunde unor necesități ale romanului aflat în prezent în fața unor mari probleme care tind să-i redefiniească însăși substanța ?

Răspunsul poate fi dat doar în măsura în care considerăm literatura medievală, atît ca expresie a unor coordonate socio-economice și spirituale specifice, cit și ca modalitate literară ce depășește o anumită graniță temporală pentru a deveni, asemenea tuturor școlilor literare, o posibilitate permanentă de opțiune creatoare valabilă deci și pentru scriitorii contemporani. Spre deosebire de forma specifică a romanului contemporan care este o expresie a individualizării extreme a scriitorului pe care scrisul îl definește ca entitate singulară, ca experiență singulară integrată în comunitatea umană în care trăiește, gesta medievală oferă posibilitatea unei viziuni ciclice totale asupra universului uman, eroii fiind simbolizanți nu doar pentru viziunea particulară a scriitorului, ci proiectîndu-se într-un abstract eroic de o maximă generalitate.

Romanul scriitoarei Christiane Rochefort, autoare a unor romane de succes ca **Le repos du guerrier** și **Les petits enfants du siècle**, adoptă o serie de procedee narative specifice gesei medievale pentru a le suda într-un roman modern despre Evul Mediu. Se povestesc aventurile de copilărie și tinerețe ale regelui Govan Eremetus care evoluează într-o lume definită de autoare ca „utopist-optimistă“, expresie care concentrează esența romanului ; este, în realitate, o încercare de a imbrina elemente aparținînd unor etape istorice diferite ale literaturii franceze. Astfel, educația tinărului Govan este un amestec de principii rabelaisiene reunite sub ideea centrală a educației naturale a lui Rousseau, ducînd în final spre un fel de comunitate a necesităților naturale, idee care a fost însă dezmințită de realitatea unor experiențe moderne. Aceasta nu împiedică însă ca lumea romanescă ce evoluează în jurul lui Govan să fie fermecătoare, asemenea unei lungi serii de personaje care, construite după tehnica romanului medieval, își măresc numărul la fiecare etapă, culminînd într-un fel de gesta ironică și nostalgică.

Pe planul realizării romanului, scriitoarea utilizează procedeele medievale de aglomcrare a personajelor în tablouri separate, legate între ele doar de acțiunea eroului principal, care simbolizează evoluția universului, dar această tehnică este utilizată abuziv, în sensul că are o finalitate fericită, lucru adeseori deconcertant pentru lectorul modern surprins de permanenta schimbare de planuri. De altfel, abordarea subiectului care în esență este educația totală a trupului și sufletului în sens rabelaisian necesită un larg suflu epic care îi lipsește autoarei ce excelează în mici scene „de gen“, tablourile epice de ansamblu rămîniînd însă nerealizate. Romanul se susține prin verva deosebită a scriitoarei, prin puterea sa imaginativă deosebită, prin simțul, elementar pentru un scriitor, de a descoperi motivațiile imediate ale unor porniri afective. Christiane Rochefort rămîne, în esență, „feministă“ pe care o conturaseră primele sale romane ; aici, sub aparența descrierii eroului central, scriitoarea caută mereu definirea acestuia în mod relațional cu lumea aproape exclusiv feminină care-l înconjoară, marile sale revelații fiind mediate de personaje feminine care, adeseori însă, sînt schițate unilateral și schematic.

Evident, nu se poate concluda în urma analizei unui singur roman, asupra mișcării generale despre care vorbeam la început ; cert însă că revenirea scriitorilor la acest domeniu printr-o abordare fie și ironico-sentimentală poate aduce o nouă deschidere romanului contemporan.

Victor UDREA

DIN POEZIA

● O FORTĂ din adâncuri iluminează dintotdeauna istoria unei lumi, viața sa interioară, imposibil de cunoscut altfel, inaccesibilă unităților de măsură pe care tirania științelor exacte le oferă în număr din ce în ce mai mare. Forța aceasta capabilă de impulsuri nicidecum realizabile în laborator, impulsuri care determină și definesc, în ultimă instanță, caracteristicile proprii unei lumi, formează, cu toate ramificațiile posibile, spiritul său, capacitatea exprimării de sine, a modului de viață și de cultură.

Poezia e o componentă a acestei forțe intime, poate tremurul iluminării ei, jocul de umbre și totodată combustia ei, nicidecum văzută, dar prezentă mereu.

America Latină, lume din ce în ce mai cunoscută și mai apropiată nouă, a avut dintotdeauna o poezie cu frumuseți fără egal, iar azi, printr-o regenerare, alături de tradiție, a vechiului spirit precolumbian, vîrstele tinere îi dau o strălucire cu totul nouă.

Am ales, pentru „microantologia“ de față, numai cîteva nume și nu văd, în nici un fel, necesitatea prezentării lor. Ea este, în același timp, o expresie a luptei popoarelor Americii latine pentru o viață mai bună, pentru realizarea idealurilor sociale ale omenirii. Pentru că, sint sigur : prezentarea pe care și-o fac prin poemele lor este cea mai bună.

CARLOS CRUZ BOIX : „V-am adus un cîntec din Cuba“

Prezentare și traduceri de Darie Novăceanu

CUBA

Fayad Jamis

Se poate întîmpla

Se poate întîmpla ca noaptea să sune telefonul
și din partea cealaltă a orașului un glas suficient de
grav

să te întrebe dacă Dora-i acasă.
Dar Dora nu-i, nu a fost, nu trăiește în această casă
și nici Pablito, căutat uneori de glasuri duioase ;
cu atît mai mult doctorul căutat de cei mai diferiți
pacienți.

Se poate întîmpla ca dimineața, deschizînd ziarul,
să afli că un om mare (cineva
pe care l-ai văzut, cîndva, de la distanță) a murit ;
se poate întîmpla ca tot ziarul să te cutremure

cu știrea unor orașe prăbușite, a unor greve generale
sau, poate, cu mici întîmplări condamnate din întele
uitării.

Se poate întîmpla ca noaptea să ți se pară suficient de
vastă,
punîndu-te să urmărești căderea stelelor,
dar în nici un fel nu rămîne exclusă
putința de a continua să-ți hrănești dragostea,
în timp ce realizezi sau visezi că realizezi ceva nou.
Toate acestea și multe altele se pot întîmpla,
neîndoielnic,

numai că tu nu-ți pierzi nici o clipă pentru a simți
ceea ce te înconjoară, nu îngădui lumii să participe
din plin la lumea ta și nu cunoști
frumoasa putere de a scrie un poem.

Nicolas Guillen

El Caride

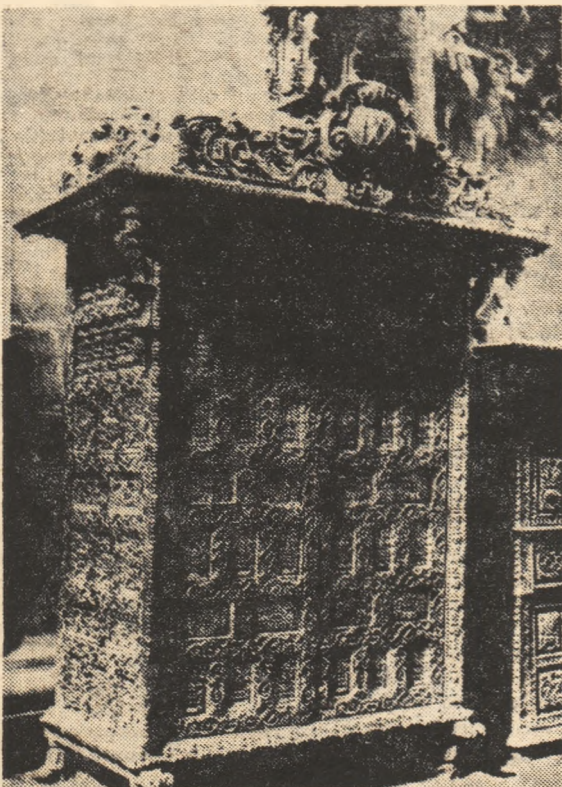
În acvariul Marelui Zoe
Înoată el Caride

Acest animal,
marin și ascuns,
are o creastă de sticlă,
spinare albastră, coadă verde,
pintec de coral
și aripi de ciclon, cenușii.
Pe acvariu, această inscripție :
(Atenție : mușcă !)

Ghitară

S-au dus să vineze ghitară
pe lună plină
și-au adus-o pe asta,
palidă, fină, zveltă,
cu ochi de pierzătoare metisă,
cu mijloc de creangă fierbinte.
E tinăra, abia de zboară.
Dar, deja cîntă
cînd aude în cuștile vecine
fîltitul de sonuri și ritmuri.
Pe cușcă, această inscripție :

(Atenție : visează !)

Mobilier ce probează uluitoare talente artistice

CHILE

Pablo Neruda

Poezii celești

Ce ați făcut voi, gîdiști,
intelectualiști, rilkiști,
misterizanti, falși vrăjitori
existențialiști, maci suprare-
aliști aprinși prin cimitire,
europeizate cadavre la modă,
palizi limbrici ai brînzei
capitaliste, ce ați făcut
în fața regatului neliniștii,
în fața acestei obscure ființe omenești ?

Nu ați făcut nimic decît să fugiți :
ați vindut resturi ingramădite,
ați căutat părul celest al nopții,
florile lașe, unghiile rupte,
„Frumusețea pură“, „vraia“,
operă de sărmani fricoși
pentru a umple ochii cu ceva,
mai orbi decît coronoanele
din cimitire, cînd cade ploaia
peste florile de pe morminte.

Braulio Arenas

Piața de provincie

Piața nu era decît această fată
care străbătea piața pe bicicletă, aproape nebună,
nu era decît acest popor de vrăbii al căror rege e
piinea,

cu visuri ce pluteau în jurul statuii
unui politician al cărui nume ne rămîne uitat.

Nu era decît această zi dinaintea vremii, întunecată,
decît această scrișnire împotriva frigului și sărăciei,
decît această plăcere grăbită de a se regăsi fiecare pe
sine însuși,

plimbîndu-se prin piață, în sus sau în jos,
ca o vrăbie neștiutoare mestecînd piinea lumii.

Vicente Huidobro

Noapte

Peste zăpezi s-aude noaptea lunecînd.

Cu o privire îmi aprind țigara.

În port
catargele sînt pline de cuiburi
și vîntul
geme între aripile păsărilor.

AMERICII LATINE

PERU

Alberto Hidalgo

Scrisoare pentru Peru

Țară unde cartofii răsar, știindu-și datoria,
unde lectura tomatoanelor este ușoară,
unde porumbu-și declamă strofele lui
fără să se incurce,
unde chinina își îndeplinește de tinăra
obligațiile destinului său,
unde zahărul se recunoaște
pină și în salutar sau privire ;
țară unde pământului îi cresc aripi
de la Tacna pină la Tumbas,
unde curajul e un articol
de primă urgență.
Țară care privește spre univers
ca un balcon spre piață
Țară care-și deschide sufletul ca un port.
Țară unde e peruană și culoarea limbajului
în care se iubește.
Țară unde e peruană și apa
de cind se naște pină la moarte.
Țară unde e peruană pină și fața pământului.

Antonio Cisneros

Vînt dinspre Pacific

Apa
crește de timpuriu
în roșul scoicilor.

Pescărușii cu zboruri fragile
sorb valul în creștere
pină cind se umflă și stau
ca niște bărci întinse la soare.

Doar zdrențele
și craniile ne anunță
că sub aceste nisipuri
semănați în șiruri
ne-au rămas străbunii.

Cesar Vallejo

Agapă

Azi nimeni să mă-ntrebe n-a venit ;
nimic în seara asta nu mi s-a cerut.

Toți trec în seara asta. toți se duc,
nimic cerindu-mi, neîntrebind nimic.

Și nu știu ce-mi rămîne. uitat definitiv
în miinile mele, ca un lucru străin.

Am ieșit în fața ușii
și-mi vine să le strig tuturor :
Dacă regretați ceva, rămâneți pe loc !

Pentru că în toate serile acestei vieți
eu nu știu cu ce uși ne întîlnim
și ceva străin imi duce sufletul.

Azi nimeni n-a venit.
Și-n seara asta am murit puțin.

Augusto Salazar Bondy

Confidență cu voce tare

Apartin unei rase sentimentale,
unei patrii obosită de timp,
unei țărini ale cărei flori
se înmulțesc cu fiecare noapte ;
imi iubesc necazurile,
am mindria mea, proslăvesc viața
sub acest cer tăcut și sint
asemeni unei corăbii ce-naintează
spre-o insulă de foc.

Neiertător e timpul, ca un număr ce crește
adunindu-se pe timpla mea, pe miini ;
pe umerii mei, ca o mumie.
Si-i aparțin și lui, asemeni rasei și țării,
iar cind scriu asta, cind o mărturisesc
cu voce tare,
aș dori ca toți să o știe
și să plîngă alături de mine.

COSTA RICA

Yolanda Oreamuno

Duhul pământului meu

Pentru a-l găsi, bănuindu-l doar, simțind că există,
știu că va trebui să merg pe firul vîntului.
Acolo, n Nord. Pământul stă-ntins acolo,
ca o pătură pe suprafața patului,
fără să-i fi găsit încă forma exactă,
atîrnînd încă, destrămîndu-se.

Există dimineți acolo ca niște peșteri
ce se deschid dintr-altele și aerul
cunoaște vibrația infinitului, ecoul însuși
merge pe jos, ca într-o promenadă, acolo.

Totul acolo e plin de focuri grele,
țărîna invinsă, fără spații cu umbră,
fără mingieri, pămînt peste pămînt...

Ana Antillon

Singura luptă

Asurzită-n singura mea luptă,
stranie bătălie
ce descompune eterul în care se află
pacea odihnitoare a celor pierduți,
apărată de armătura sigură
a rațiunii mele-n fața frigului,
despoi febrele galbene de nebunia
lungului delir. Aceasta sint.
O stare de urgență ce deformează
viziunea rigidă
a unei negre figuri construită
în interiorul luminii. Hrănind,
cu silueta stranie, neliniștită, în zare,
o iluzie ce se clatină, obscură și clară.

ARGENTINA

Romualdo Bruguetti

Pampa

Pampă, îndărătnică aventurieră,
în ce speluncă ți-ai uitat ghitara
și galopul calului tău ?

Din porțile orașului ți-am văzut
furișîndu-se, pe jos,
profilul de sfînx somnambul.

Leagăn de ciment

Orașele care renasc
din oasele fără-amintire
își aleg după-un timp un simbol :
un arbore, un turn, o fîntînă,
un animal mitologic,
un cocoș domesticit de vînt,
un arc sprijinit în pustiu,
multiplicînd, astfel, podurile oamenilor.

Mit arhitectonic pierdut în cer,
atent la verticală,
Buenos-Aires-ul a infipt un leagăn
de ciment
în inima nepotolită-a pampei.

Jorge Luis Borges

Limite

Există un vers din Verlaine de care nu-mi voi mai amînti.
Există o stradă din apropiere interzisă pașilor mei,
Există o oglindă care m-a văzut pentru ultima dată.
Există o poartă pe care am închis-o pină la sfîrșitul lumii.
Între cărțile bibliotecii mele (le cercetez pe rînd cu
privirea)

Există una pe care n-o voi deschide niciodată.
În această vară voi împlini cincizeci de ani.
Moartea mă cheltuiește, neobosită.

Macedonio Fernández

Există o moarte

Nu mă duce spre umbrele morții
unde umbră va să-mi fie viața,
unde nu trăiești decît acel am fost.
Nu vreau să trăiesc din amintire.
Dă-mi mai bine alte zile ca acestea.
Nu fă din mine un absent cu atîta grabă.
Nu-mi lua Azi-ul meu, mai vreau
încă să rămîn cu mine.

Pentru că există o moarte a privirii
cind nu mai există priviri de iubire,
răminîndu-ți numai privirile vieții.
Nu e Moarte cea care stinge fețele.
Aceasta-i moartea. Uitarea din ochii ce privesc.

Julio Cortázar

Fiți realiști: cereți imposibilul

Nu facem nimic altceva,
imposibilul înseamnă piine pentru toți flăminzii,
dreptate cu ochii deschiși,
pămînt fără lupi, întîlniri
cu toate fîntinile la căderea serii.
Sîntem realiști, prietene. Putem porni
din către vis în spre trezire.

DIN POEZIA AMERICII LATINE

COLUMBIA

Leon de Greiff

Balada mării nevăzute

Nu am văzut marea.

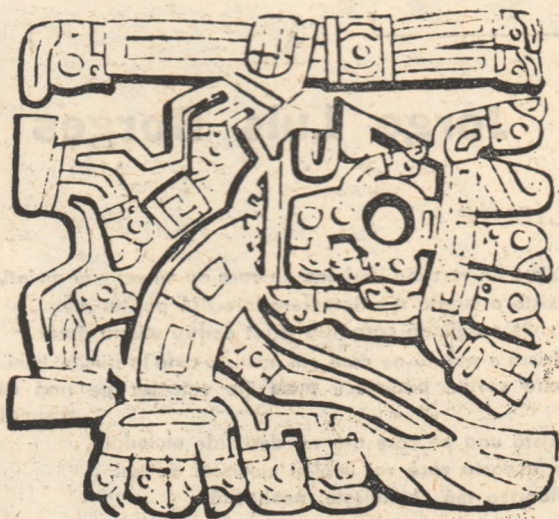
Ochii mei
—sentinele sigure, fantastice raze,
ochii mei scrutători, stăpini
pe instelatele curgeri ;
ochii mei rătăcitori
nu au văzut marea aceea...

Cintecul temut al valurilor ei
nu mi-a legănat visul,
nu i-am auzit sirenele cu plins de dragoste,
nici tăcerea ei n-am putut s-o aud.
Nu-i cunosc minia ciclopică, plinsul, imnurile.

Ochii mei oțeliți, de viking. pinditori,
nu au văzut marea aceea,
nu i-am respirat miresmele.

Frate al norilor sint,
al norilor rătăcitori în spații :
vapoare vagi construite de vinturi,
navigator al golfurilor nemărginite,
delirantele lor golfuri pustii,
peșteri de piraji... marea !

Nu am văzut marea aceea !

ECUADOR

Jorge Carrera Andrade

Istorie contemporană

Fumul s-a trezit de la șase
și face semn cu brațul în direcția vântului.
Bâncile păstrează visul congelat al vagabonzilor,
iar vitrinele restaurantelor escortează strada,
vinzînd-o odată cu ferestrele, cu sticlele și racii.
Cîntă, necunoscută, o pasăre, pe scripeți
între schelele atîrnînd ca un leagăn de umărul edificiilor.

Copiii înmulțesc piini cu lăcușuri pe tăblițe de lut,
iar automobilele gonesc neștiind
că o piatră așteaptă-n răscruce semnul destinului.

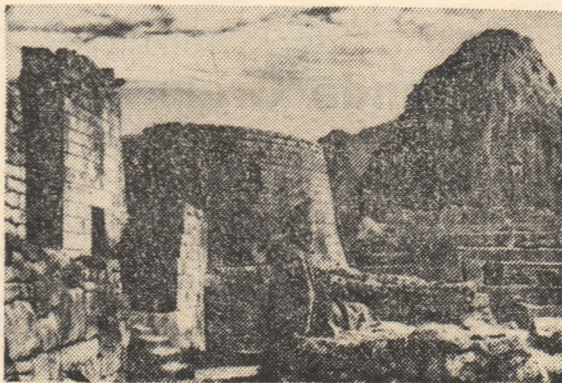
Mitralieră de cuvinte,
mașina de scris trage asupra sentinelei nevăzute din
turn.

Nicovala fărîmîțează un vis sonor de potcoave,
iar mașina de cusut, printre valuri de pinză,
își accelerează tahicardia de fată bătrînă.

După amiaza transportă o mumie de soare-n tramvai.

Vinzătorul de pește, vinzătorii de ziare
și omul care macină aerul în flașnetă sa
își string mîinile la ora cinei
pe sub subsuorile podurilor,
pe unde înfloresc, ca o grădină, gunoaiele,
iar cutiile de conserve scot limba, tăcute.

Umbrele lor cresc peste acoperișurile ascuțite,
acopăr orașul, drumurile și cîmpiile dimprejur,
scufundînd în suflet relieful lumii.

Imagine din orașul părăsit din Anzi. Machu-Pichu

Eduardo Carranza

Străinul

Mă apropii de-această amintire din afară
ca unul ce vine de foarte departe,
după mulți ani, la casa de-altădată
și urcă strada ascultîndu-și inima
pentru ca, tăcînd, la căderea nopții,
să se furișeze lingă fereastra iluminată
și să privească înăuntru la ceea ce
a fost al lui, acum atîta de străin.

Mă apropii de-această amintire pe virfuri,
simtîndu-mi inima :
O, doamne, îndură-te și spune-mi
dacă fantasma sint eu, în noaptea aceasta
sau cel ce stă la fereastra iluminată...

José Asunción Silva

Vechituri

Lucrurile vechi, triste, destrămate,
fără glas și culoare, știu secrete
din epoci de demult, din viețile
de care cu toți am uitat ;
și, uneori, oamenii, cînd neliniștiți
le privesc și le iau în mîini,
rostesc în trecere și doar în șoaptă
cite o istorie rară, întunecată
asemeni pinzei de păianjen.
Trecutul înmiresmează visele
cu esențe fantastice, îmbătrînite,
ne duce în locuri de taină,
în epoci depărtate și bune ;
de-aceea pentru poezii visători
le sint plăcute, scumpe, căutate,
cronicile, istoriile, născocirile,
formele, stilurile, culorile ;
tăcerea lucrurilor îmbătrînite.

VENEZUELA

Vicente Gerbasi

Tablă de șah

Piața a împrumutat singurătatea din pinzele lui
Chirico :
tăcere a memoriei arcuită-n distanțe.
Printr-un nor subtil de orizonturi
clopotele luminează orașul.

Cai,
turnuri,
regine
și arbori ce înfloresc pe străzi.

Ritmurile carnavalului au trecut și măturătorii
adună culori în colțurile dimineții.
Măturătorii, ermetice umbre,
stringînd zăpezi în îndepărtatele ierni urbane,
lingă măcelăriile iluminate.

Au trecut ritmurile carnavalului și piața părăsită
strălucește-n marmura ei neagră și roșie.
Un rege în mantie lungă
contemplă liniștitul spațiu
unde-ntr-o zi au fost decapitați anii.

Machu-Pichu, vedere aeriană

Macedonio Fernández (1874-1952), Jorge Luis Borges (1899), Romualdo Bruguetti (1912), Julio Cortázar (1915) — Argentina ; Pablo Neruda (1904), Vicente Huidobro (1893-1948), Braulio Arenas (1913) — Chile ; José Asunción Silva (1865-1896), Leon de Greiff (1895), Eduardo Carranza (1913) — Columbia ; Nicolas Guillen

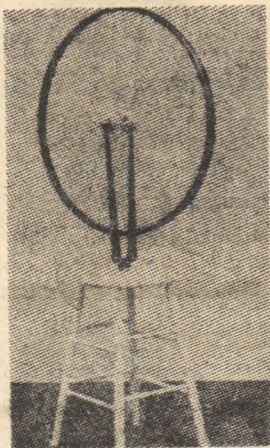
(1902), Fayad Jamis (1930), Alberto Rocasolano (1942) — Cuba ; Yolanda Oreamuno (1916-1956), Ana Antillon (1934) — Costa Rica ; Jorge Carrera Andrade (1902) — Ecuador ; Alberto Hidalgo (1897), Cesar Vallejo (1893-1938), Augusto Salazar Bondy (1924-1965), Antonio Cisneros (1944) — Peru ; Vicente Gerbasi (1913) — Venezuela.

Meridiane

Expoziția Marcel Duchamp

● Sub îngrijirea lui Achile Bonito Oliva, Centrul de inițiativă culturală „Rassegna del Mezzogiorno” din Neapole prezintă luna aceasta la Palazzo Reale o expoziție Marcel Duchamp cuprinzând peste 250 de opere semnate de promotorul avangardei. Expoziția este alcătuită din desene, picturi, schițe, precum și obiecte care au constituit materialul invențiilor plastice ale maestrului dadaist. Una dintre imagini îl reprezintă pe Duchamp, cîțiva ani înainte de moarte, survenită în 1968, contemplîndu-și una dintre ultimele lucrări; cea-laltă, o realizare mai veche: *La roue de bicyclette* (1913).

Muzeul Korolenko

● La împlinirea a 120 de ani de la nașterea lui Vladimir Galaktionovici Korolenko (1853—1921) a fost inaugurat la Jitomir muzeul memorial V. G. Korolenko. Printre cele mai cunoscute scrieri ale lui Korolenko se numără: *Omul din Sahalin*, *Fără grai*, *Schițe din satul Pavlovo*. Numele acestui talentat scriitor — „un om cu o inimă de aur, chipul ideal al scriitorului rus” (cum îl numea Gorki în *Aminții despre V. G. Korolenko*, 1918), personalitate minată de setea nepotolită de a afla calea

adevărului spre epocile zbuciumate din trecut istoric — este legat și de meleguri străine, printre care tinuturile românești ocupă un loc aparte.

Impresiile europene ale unor iluștri scriitori americani

● În „Horizont”, Paul Masson recenzează noua antologie *Impresiile europene ale unor iluștri călători americani*, apărută la Houghton Miffling din New-York sub îngrijirea lui Philippe Rahy. După părerea sa, contactul cu Europa a reprezentat pentru americani nu numai o experiență de valoare absolută, ci și o bază utilă de comparație pentru a cunoaște mai bine și pentru a înțelege mai profund America însăși. Antologia cuprinde aproape două secole de impresii, începînd cu Franklin, Jefferson, Adams, și continuînd cu scriitorii Irving, Cooper, Emerson, Hawthorne, Henry James, pînă la paginile unor scriitori contemporani ca Stephen Vincent Benet și Sinclair Lewis.

Françoise Sagan părăsește Franța

● Cunoscuta scriitoare Françoise Sagan, autoare a romanelor de mare succes *Bonjour tristesse*, *Aimez-vous Brahms?*, *Un chateau en Suède*, acum în vîrstă de 38 de ani, a anunțat că părăsește definitiv Franța. Întrebată despre această neașteptată hotărîre a sa, Sagan a răspuns că principala cauză este vîrstă, nici pe autorii de succes, nici pe marii autori. Întrebată, de asemenea, dacă nu regretă publicul care a citit-o și a aplaudat-o totdeauna, Sagan a spus că nu, deoarece nu intenționează să abandoneze scrisul. Autoarea romanului *Un certain sourire* se va stabili într-o vilă de pe cursul unui rîu din Irlanda.

Interviu cu Giuseppe Motti

● Revista italiană „Tempo” publică, în numărul din 5 august, scurte fragmente dintr-un interviu luat de Giovanni Panozzo pictorului Giuseppe Motti. Vechi aderent al mișcării „chiariste” și promotor al „Grupului de la Borgonuovo”. Spicuim aceste rînduri, expresie a unei estetici particulare: „Privesc natura, o desenez și par suficiente culorile mele. Nu am inventat și nu

voi inventa niciodată nimic; mă ajută permanenta mea exigență culturală și umană — care mă face să mă vîrsc eu însumi în fața fiecărei linii sau culori”.

Declinul Silviei Pinal?

După ce a obținut notorietatea cu filmul lui Luis Buñuel — *Viridiana* — Silvia Pinal este prezentă pe ecranele europene cu un film al

unui regizor neobservat de critica cinematografică, Samuel Fuller. Filmul, nu tocmai de calitate, stîrnește, în presa occidentală, evidente întrebări asupra înoga-lității artistei mexicane, cum este comentariul lui Morando Morandini, semnatarul cronicii cinematografice în revista italiană „Tempo”, care apelează la „spectatorul generos” sau la „spusele unui observator fidel (artistei)”.

Arta și calculatorul

O secțiune a expoziției plastice internaționale „Tendințe V”, deschisă luna trecută la Zagreb, expunea lucrări executate la calculator, printre care și acest desen intitulat „Geometrie și nud academic”, programat de Ludwig Rase și Georg Nees. După Abraham Moles, unul dintre cei mai renumiți teoreticieni ai „artei exacte”, arta la calculator se poate face astăzi în trei moduri: primul

PREZENTE ROMANEȘTI

Literatura română în Suedia

EDITURA suedeză „Coeckelberghs Bokförlag” din Göteborg a inaugurat în noiembrie 1972 o serie românească, în care a publicat — fapt cu totul remarcabil — cinci lucrări în mai puțin de un an, înscriind în planul de perspectivă apropiată alte șase titluri. Lista cărților tipărite în această serie include: un volum de însemnări despre țara și cultura românească, semnat de distinsul critic și romancier suedez, Göran Borge; două noi traduceri din opera lui Zaharia Stancu: *Uruma, fiica tatarului* și *Ce mult te-am iubit* și reeditarea versiunilor suedeze din 1956 și 1964 ale romanelor *Desculț* și *Jocul cu moartea*.

Zilele acestea, directorul editurii, dl. René Coeckelberghs, al cărui interes pentru realizările literaturii noastre este foarte viu, a poposit din nou în România spre a se documenta în vederea definitivării proiectelor sale. La sfîrșitul vizitei a binevoit să răspundă următoarelor întrebări:

— **Ce însemna pentru dumneavoastră România înainte de prima vizită făcută în țara noastră?**

— Găsesc întrebarea foarte potrivită. Acum un an nu știam mare lucru despre țara dv. Ceea ce m-a determinat să iau contact cu Uniunea Scriitorilor din România a fost lectura manuscrisului unei traduceri suedeze a romanului *Ce mult te-am iubit*. Întîia mea călătorie aici a fost în august 1972. Contactul cu literatura și cultura românească a făcut asupra mea o impresie puternică. Literatura română mi se pare extrem de bogată și variată. Am fost, de asemenea, impresionat de marile realizări economice și sociale pentru care poporul român a luptat cu atîta curaj. De anul trecut am mai fost de cîteva ori în țara dumneavoastră, străbătînd-o în lung și în lat. Am cunoscut și am îndrăgit muzica românească, istoria țării și poporul. Sint mai puțin ignorant azi decît ieri, dar mai am încă multe de citit, de văzut, de învățat.

— **Domnule René Coeckelberghs, în interval de cîteva luni ați publicat cinci cărți în colecția românească. De ce primire s-au bucurat aceste lucrări în lumea scandinavă în general și, în special, în Suedia?**

— Primirea făcută de critica literară a fost pur și simplu formidabilă. Pînă în ziua de astăzi am înregistrat 75 de recenzii care au apărut atît în presa centrală de mare tiraj cît și în presa din provincie. Chiar și ziarele daneze, norvegene și finlandeze au găsit cu cale să recenzeze edițiile noastre românești. Televiziunea suedeză a dedicat un program special vieții și operei lui Zaharia Stancu, ceea ce a contribuit la sporirea interesului pentru România. Reacția marelui public este mai complicată. În Suedia trăim, precum știți, o criză editorială foarte acută. Și cine spune *criză editorială* spune *criză a sistemului de vînzare*. Librăriile sint, din ce în ce mai mult, constrînse să-și concentreze eforturile, achizițiile și atenția asupra best-sel-

ler-urilor. Rezultatul este că librării cultivă anumiți autori binecunoscuți marelui public și sint reticenți în fața celor mai puțin cunoscuți, deși, adesea, se întîmplă ca aceștia să le fie superiori. Dacă pe lîngă acești factori „de consum” pe care i-am menționat se întîmplă să editezi cărți provenind dintr-o literatură mai puțin cunoscută și traduceri din limbi de circulație mai restrînsă, dificultățile sporesc. Este tocmai ceea ce s-a întîmplat în prima etapă a noii activități editoriale. De atunci pot să vă asigur că a avut loc un reviriment treptat, și că azi librării manifestă un interes crescînd pentru literatură română. Dar drumul este încă lung. Marele public abia începe să-și dea seama că există o literatură română care nu este, în realitate, cu nimic mai prejos decît literaturile deja cunoscute, ba dimpotrivă.

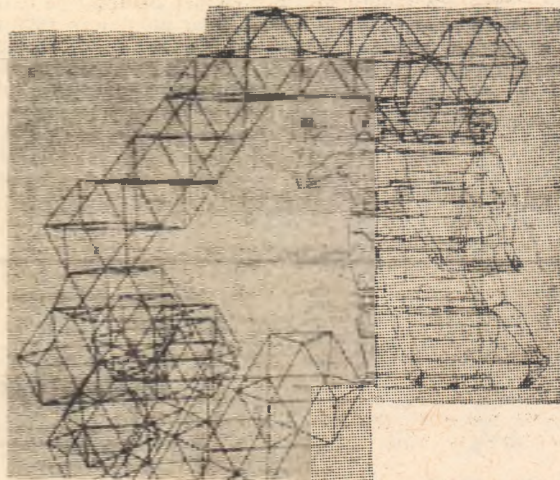
— **Care sint cărțile pe care aveți intenția să le tipăriți în colecția românească, în viitorul apropiat?**

— Grație excelentei Antologii întocmite de Alain Bosquet, am descoperit poezia românească și doresc să public o antologie a poeziei românești contemporane. Am de asemenea intenția să reeditez cîteva din clasicii literaturii române: Rebreanu — *Pădurea spinzuraților*, Sadoveanu — *Baltagul* și Panait Istrati — *Chira Chiralina* și *Unchiul Anghel*. În toamnă vom tipări traducerea suedeză a *Sătrei* lui Zaharia Stancu. Editura noastră nutrește ambiția de a publica un dicționar suedez-român și român-suedez. Această muncă uriașă, — fiind necesară defrișarea unui teren virgin, neexistînd un asemenea dicționar — se va realiza cu prețioasa colaborare a binecunoscutului pionier al relațiilor româno-suedeze, profesorul Alf Lombard, de la Universitatea din Lund.

Precum vă dați seama, prezența culturii române în Suedia se afirmă tot mai mult, pe zi ce trece.

Țin să mulțumesc cu acest prilej autorităților române și numeroșilor mei interlocutori pentru marea bunăvoință pe care mi-au arătat-o și pentru sprijinul lor călduros care este condiția continuării muncii noastre.

Interviu consemnat de
ION COMȘA

Aur, argint, bronz

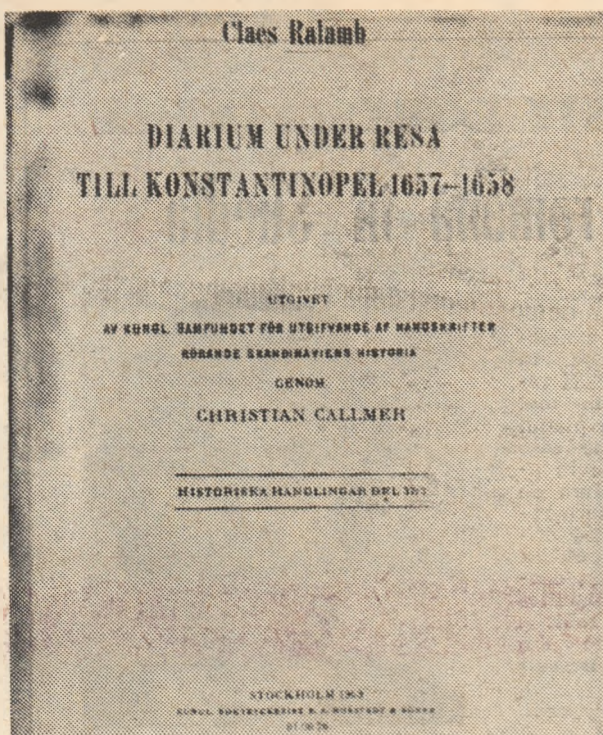
Jocurile Mondiale universitare de vară, desfășurate — în aceste zile de vară cu soare care frige și apă care nu răcorește — pentru a șaptea oară, ne umple gîndul de comorile lămpii lui Aladin. De la Moscova, fetele și băieții noștri ne trimit daruri de aur, argint și bronz. Putem fi mîndri de gestul lor, deloc țănoș, ci plin de flori. Virginia Ioan calcă bine pe urmele Iolande Balaș, iar Dan Grecu și Gheorghe Berceanu nu pot fi visați decît în arene antice încununați cu laurii bărbăției și ai frumosului.

Duzina de medalii — și poate mai vin cîteva — ne mai spală amarul dulce al acestui 2-1 care ne vine de la Alamo, plin de cîntec minzesc al speranței. Cred, cu lacrimi în ochi, dar cred totuși că vom putea vedea — și altfel decît anul trecut — salatiara aceea împopoțonată odihnindu-se în mîinile noastre. Cînd scriu aceste rînduri așteptăm de la cei doi oameni de peste ocean să aducă victoria. S-o așteptăm.

Printre picioare împletici-te, șuturi frumoase și goluri ratate, mingii crăpate de necaz mai intră în cîte o poartă, marcînd puncte în clasamentul acesta prea tîrziu pentru a-i fi numărate păcatele. Oricum, pînă astăzi, toate cele optsprezece echipe au jucat trei meciuri — bune, rele, dar le-au jucat — toate cele optsprezece echipe au puncte, — nu spun cîte are fiecare că, oricum, n-au prea multe — și, ceea ce este de-a dreptul înduioșător, toate cele optsprezece echipe (mai puțin una a cărei rușine n-ar spăla-o toată apa Jiului, dacă i-aș spune numele) au măcar cîte o victorie. Pe Olt și pe mare sînt puncte mai multe. De nu le-ar fura cumva valurile și să împrăstie prin alte părți că mie mi-ar părea nici bine nici rău, mai ales cînd mă gîndesc că mai sînt multe ghetete de aruncat spre poartă, cu sau fără balon. Un lot reprezentativ a plecat în Berlinul Occidental pentru a se întîlni miercuri cu echipa „Hertha“, pregătindu-se pentru meciul sezonului cu echipa R. D. Germane, din cadrul preliminariilor campionatului mondial.

Atunci să vedeți goluri...

Interim

Ediția din 1963 a Jurnalului de călătorie al lui Claes Rålamb

Itinerarul lui Claes Rålamb

Două comunicări ale profesorului ALF LOMBARD

DE curînd ne-a vizitat țara profesorului suedez Alf Lombard, eminent romanist. Am avut prilejul, la Facultatea de limbă și literatură română din București să-l ascultăm, de astă dată nu în franțuzește, ci într-o aleasă limbă românească, dezvoltînd două comunicări: Paralele româno-malteze și Un călător suedez în Țările Române în secolul al XVII-lea. Despre aceste comunicări l-am rugat pe oaspete a ne vorbi:

„Paralele româno-malteze“

AM ținut la Facultatea de limbă și literatură română două comunicări. În prima, **Paralele româno-malteze**, am vrut să se vadă dacă, eventual, istoria limbii malteze poate să ne ajute, cu noi lămuriri, în cercetarea limbii române. Este vorba de lămurirea cauzelor conform cărora deși latina a fost înrădăcinată pe teritoriul vechii Dacii într-o perioadă atât de scurtă, ea a devenit aici și s-a păstrat ca o tradiție neîntreruptă. Stăpînirea romană a durat în Dacia aproximativ 170 de ani, iar limba latină a devenit limba oficială, deși, cum au subliniat lingviștii și istoricii, latina pătrunsese chiar mai devreme. Pe de altă parte, arabii au stăpînit Malta din anul 870 e.n., timp de 220 de ani, pînă la 1090. După această dată, insula a fost succesiv cucerită de alte popoare, și, cu toate acestea, limba arabă s-a păstrat ca unica limbă a insulei, a înflorit și trăiește. A fost suficientă o perioadă incomparabil mai scurtă de cucerire romană în Dacia (în Galia, în Italia, în Iberia, stăpînirea romană a durat 5—6 secole) ca limba latină să se impună definitiv. Nu e vorba de un paralelism curios. Mulți au privit comunicarea noastră cu un ușor zîmbet. Consider însă că acest paralelism poate fi folositor lingviștilor și comparatiștilor.

„Un călător suedez în țările române în secolul al XVII-lea“

IN cea de-a doua expunere, am prezentat cîteva concluzii cu privire la Jurnalul demnitarului suedez Claes Rålamb, care a traversat, timp de 24 de zile, între 6 IV—30 IV 1657, actualul teritoriu al României, lăsîndu-ne interesante impresii despre orașele vizitate și despre oamenii pe care i-a întîlnit. Jurnalul a fost publicat, doar parțial, în 1679 (despre călătorul suedez vorbește și Nicolae Iorga în **Istoria românilor prin călători**) după o copie foarte bună, aparținînd lui Gustav Rålamb, fiul diplomatului suedez, manuscrisul vechi fiind pierdut. Textul integral a fost editat abia în 1963 de Christian Callmer, bibliotecar la Universitatea din Lund. Jurnalul lui Claes Rålamb prezintă călătoria, cu scopuri politice, a diplomatului suedez de la Szczecin, de pe malul mării Baltice pînă la Constantinopol,

ca mesager al regelui Carol al X-lea Gustav. În drumul său, a trecut prin orașele Cluj, Alba Iulia, Sibiu, Brașov, Tîrgoviște și București, o impresie deosebită producîndu-i vizitarea Sibiului și a Tîrgoviștei. O mărturie impresionantă și revelatoare în același timp e întîlnirea demnitarului suedez cu locuitorii satelor Dragoslavele și Rucăr: „Toți aceia care locuiau în aceste două sate vorbeau limba latină, bărbații precum și femeile, totuși accentul lor era puțin corupt. Aceștia erau descendenții coloniilor romane, vechi și autentice. Toți erau atît de bucuroși încît nu se poate descrie. Mi-au spus că nu li se întîmplase încă niciodată de a auzi pe cineva vorbind limba lor maternă. Noi nu eram mai puțin uimiți de a auzi limba latină vorbindu-se pretutindeni ca limba lor maternă; noi am avut impresia că ne găsim în mijlocul vechilor romani. Ne-au înconjurat, împreună cu femeile și copiii, și ne-au urat tot succesul și prosperitate deplină“.

Nu mai puțin interesantă e și descrierea ceremonialului curții lui Constantin Șerban de la Tîrgoviște. Claes Rålamb a fost întîmpinat de o delegație de 20 de oameni călări, pe cai foarte frumoși, îmbrăcați cu piei de „tigr“ și „leopard“. Erau trimiși în întîmpinarea suedezilor de către domnitorul țării. Mareșalul lui Constantin Șerban a transmis din partea domnului salutarile de bun sosît, iar Rålamb a rostit cîteva cuvinte de răspuns.

După aceea, a sosit însuși domnitorul țării, care l-a rugat pe solul suedez să ia loc în trăsura lui, împreună cu mareșalul curții și secretarul de stat, care „vorbea destul de bine limba latină“.

Jurnalul lui Claes Rålamb este opera unui diplomat de seamă, impresiile lui sînt precise și inteligente. El nu era numai un turist cu spirit de observație, ci și ceea ce în Franța secolului al XVII-lea se numea **un curieux**. Surprinzînd faptul că după patru zile petrecute la Cluj nu aminteste nimic despre catedrala din centrul orașului. Totuși, mai mult decît talentul memorialistului, interesează ce spune el despre românii de atunci și despre țara lor.

L-am rugat, apoi, pe oaspete a ne vorbi despre preferințele sale din literatura română.

PENTRU mine, lecturile din operele scriitorilor români au însemnat noi posibilități de a cunoaște România și m-au ajutat la formarea mea ca vorbitor de limbă românească. Dacă l-aș aminti pe Eminescu, ar fi poate ceva banal. Pentru cunoașterea României în străinătate, operele lui Sadoveanu și Rebreanu fac o bună propagandă. Dintre scriitorii în viață, Zaharia Stancu e printre primii care mi-a dat o idee precisă despre spiritul românesc. Prezîntîndu-ne Salcia, Teleormanul, vorbindu-ne despre București ca și despre alte locuri, el conturează lectorului străin o atmosferă specific românească. Pentru cunoașterea României și a fizionomiei ei morale, cărțile lui Zaharia Stancu sînt, astfel, de o mare valoare. În ultima vreme, scrierile sale sînt din ce în ce mai cunoscute în îndepărtata noastră țară. Dintre romane, **Descult** are cea mai largă audiență. Cunoscut sînt și **Ce mult te-am iubit** și **Pădurea neună**. Despre Zaharia Stancu se vorbește mult în Suedia, fiind publicat în mai multe ediții. Cred, totuși, că s-a tradus prea puțin din literatura română în țările scandinave.

Octav Păun

„ROMÂNIA LITERARĂ“

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Director GEORGE IVAȘCU

